

ALEVÎ-BEKTÂŞÎ KLASİKLERİ 2

Makâlât

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI: 367
Anadolu Halk Klasikleri Serisi: 2
Alevî-Bektâşî Klasikleri Dizisi: 2

Proje Koordinatörü
Doç. Dr. OSMAN EĞRİ

Grafik Tasarım ve Uygulama
YUSUF KOT
HATİCE KOT

Teknik Hazırlık
YAZIEVİ İLETİŞİM HİZMETLERİ
(0212) 518 30 06

Baskı ve Cilt
TÜRKİYE DİYANET VAKFI
Yayın, Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
OSTİM *Örnek Sanayi Sitesi, 1. Cadde, 358. Sokak, No: 11, Yenimahalle, 06370 Ankara*

Baskı Yeri ve Yılı
Ankara, Şubat 2007

Birinci Baskı
5.000 *adet*

ISBN
978-975-389-488-3
07.06.Y.0005.367

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Kurulu'nun 15.08.2006/31-3 sayılı kararıyla uygun görülmüş,
Mütevelli Heyeti'nin 15.08.2006/1217-13 sayılı kararıyla basılmıştır.

Makâlât

Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî

Hazırlayanlar
Prof. Dr. Ali Yılmaz
Prof. Dr. Mehmet Akkuş
Dr. Ali Öztürk

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
Tel.: 0312. 354 91 31 (*pbx*) Faks: 354 91 32
e-posta: tdvyayin@diyanetvakfi.org.tr

takdim

Yüce Yaratıcının insanlık tarihiyle başlayan evrensel mesajının yeni ve kapsamlı bir tezahürü olan İslâm, ortaya çıktığı VII. yüzyıldan bugüne kadar çeşitli dönem ve coğrafyalarda ulaştığı fert ve toplumların zihin ve gönül dünyasını aydınlatmış; huzur, barış ve esenliğe kaynaklık etmiştir.

Temelde Allah'ın varlığı ve birliği ile insanın hem yaratıcısına hem de diğer insan ve varlıklara karşı saygı, ilgi ve sevgisini içeren bu mesaj, tarihî süreçte farklı sosyo-kültürel geçmişe sahip birçok topluluk tarafından kendi özelliklerine paralel olarak algılanıp yorumlanmış, böylece aynı zamanda zengin bir kültürel miras oluşmuştur.

IX ve X. yüzyıllarda bu ilâhî mesajla daha yakından temasa geçip İslâm'ı kabul etmeye başlayan Türkler, öteki topluluklar gibi bu dini kendi sosyal gerçeklikleriyle ilişkili biçimde idrak edip hayatlarına taşımışlardır. Bu süreçte İslâm'ın hem ilmî, hem de ahlâkî ve tasavvufî birikimi Türklerin dinî hayatına rehberlik etmiş, İmam Mâtürîdî, Hakîm Semerkandî, Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş Velî gibi mümtaz ve öncü şahsiyetler ve çevreleri ortaya çıkmış, neticede on asır gibi uzun bir tarihî dönem sonunda insanlık sadece Türk kültürü için değil, aynı zamanda İslâm kültürü için de oldukça zengin bir kültürel hazineye kavuşmuştur.

Orta Asya'dan, Anadolu'ya, oradan Balkanlara kadar ulaşan Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş Velî çizgisine mensup âlim, pir, ozan ve yol büyükleri her dönem ve bölgede son ilâhî mesaj olan İslâm'ı kendi anlayış ve duyuşlarıyla yansıtan farklı türlerde çok sayıda kitap, risale, şiir kaleme almış ve çok değerli koleksiyon bırakmışlardır.

Özgün bir karaktere sahip olan bu eserler başta ilâhî aşk, Hz. Muhammed ve Ehl-i Beyt sevgisi, Hz. Ali ve onun soyundan gelen tertemiz insanlara övgü, Yaratıcı ve yaratıklara karşı dostluk, hoşgörü, adalet, haksızlıkla mücadele olmak üzere inançtan ahlâk ilkelerine kadar değişik birçok hayatî konuyu ele almıştır. Bu konular bazen doğrudan anlatımla, bazen bir yol ulusunun etrafında gelişen men-

kabelerle, bazen adab-erkân kalıpları içinde, bazen da şairin dizeleriyle dile getirilmiştir.

Söz konusu eserler tabiî olarak dil, üslûp ve kurgusu itibarıyla kaleme alındığı dönem ve coğrafyanın özelliklerini taşımakla birlikte, verdikleri mesaj itibarıyla çağlar üstü bir niteliğe sahiptir. Onların yüzyıllar boyu korunarak günümüze ulaşmış olması, bazılarının çeşitli devirlerde yer yer ezberlenerek kuşaktan kuşağa aktarılması bunun açık delilidir.

Kütüphanelerde yahut bazı ailelerin özel sandıklarında kendi hâline bırakılmış olan bu eserlerin bugünün insanına da çok güzel mesajlar vereceği muhakkaktır. Ne var ki bazı istisnalar dışında bu eserlerin neşredilerek günümüz insanıyla buluşması sağlanamamıştır. Kültür tarihçilerinden din görevlilerine kadar toplumumuzun her kesiminin yararlanacağı bu eserlerin neşri âdeta bir zorunluluk arz etmiştir. Bu zorunluluğu gören Türkiye Diyanet Vakfı, "milletimizden aldığı imkân ve desteği, milletimize hizmet olarak sunma" mantığı içinde, hiçbir ayırım yapmadan gerçekleştirdiği sosyal ve kültürel faaliyetlerin yanına bu eserlerin neşrini de katmıştır.

Özgünlükleri muhafaza edilerek tamamen bilimsel metotlar çerçevesinde hazırlanıp yayımlanan bu eserlerin herkes için yararlı olmasını umuyor ve diliyorum.

Prof. Dr. Ali BARDAKOĞLU
Diyanet İşleri Başkanı ve
TDV Mütevelli Heyeti Başkanı

Alevî-Bektâşî Klasikleri'ni yayınlarken

Türkiye Diyanet Vakfı, kuruluşundan bu yana gerçekleştirdiği yayınlar ve etkinliklerle toplumu din konusunda aydınlatmakla görevli bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı'na destek veren bir kuruluştur. Yüzyıllardır Anadolu'da çok farklı kültür, inanış biçimleri ve değerler yaşama imkânı bulmuştur. Ülkemizin zengin dinî, fikrî, ahlâkî, felsefî, bediî kültür mirası herkesi hayran bırakacak bir çeşitliliğe ve renkliliğe sahiptir. Ancak bu mirasın ülkemiz insanları tarafından yeterince tanındığı ve entelektüel olarak özümsendiği kolaylıkla söylenemez. İslâm kültürünün Anadolu birikiminin bilimsel ve objektif olarak gün yüzüne çıkarılması, araştırma kurumlarının olduğu kadar sosyal ve kültürel hizmet veren sivil teşekküllerin de önde gelen ödevidir.

İşte bu bilinçten hareketle Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Kurulumuz "Anadolu Halk Klasikleri" üst başlıklı bir yayın serisi plânlamıştır. Bu seri içerisinde, farklı kültür gruplarının klâsikleri başta olmak üzere dinî-ahlâkî düşünce eserleri, sanat ve edebiyat eserleri ile neşredilecektir. Vakfımız bu kabil yayınları aracılığıyla toplumumuzun dinî kültürünü tanıtmayı ve bu alandaki bilgi eksikliğinin giderilmesine katkı yapmayı amaçlamaktadır. Bu suretle toplumun muhtelif katmanları arasındaki kaynaşma ve dayanışmayı güçlendireceğine inanmaktadır.

Serimizin bir kategorisini Alevî-Bektâşî Klasikleri oluşturmaktadır. Alevîlik son zamanlarda üzerinde çok durulan dinî-sosyal bir fenomen olmasına karşın, bu konuda ciddî bilgi eksikliği olduğu aşikârdır. Özgün ve otantik bilgi kaynaklarının neşredilmesiyle bu bilgi eksikliği bir nebze olsun giderilebilecektir. Yayınlarımızın halkımızın ilgisine mazhar olacağını umuyoruz.

Prof. Dr. M. Saim YEPREM
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi
ve TDV Yayın Kurulu Başkanı

Alevî-Bektâşî Klasikleri Hakkında

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 31 Ekim-02 Kasım 2003 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen I. Dinî Yayınlar Kongresinin sonuç bildirgesinde ifade edildiği gibi, toplum katmanları arasında birbirini anlama sorununun giderilebilmesi, barış ve kaynaşmanın, millî birlik ve bütünlüğün sağlanması, doğru ve bilimsel bilgiyle bu konudaki bilgi boşluğunun doldurulması ve küreselleşen dünyamızda birlikte yaşama kültürünün geliştirilmesi açısından Alevî-Bektâşî Klasiklerinin, sahasında uzman ilim adamlarınca ilmî neşirlerinin yapılarak dinî-kültürel hayatımıza kazandırılması, izaha gerek duyulmayacak kadar önemlidir.

Söz konusu kongreden sonra Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu'nun başkanlığında alanın uzmanı akademisyenlerin ve bir grup Alevî-Bektâşî inanç önderinin katıldığı bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıda Alevî-Bektâşî Klasikleri projesinin toplumsal uzlaşma ve hoşgörü kültürünün geliştirilmesine, Alevî-Bektâşî toplumunun, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev yapan din görevlilerinin ve ilgi duyan insanların bilgi ve kaynak ihtiyaçlarının karşılanmasına önemli katkılarının olacağı sonucuna varılmıştır. Projenin ilke ve esasları, hangi kitapların nasıl bir formatta basılacağı ve proje çalışma grubunun kimlerden oluşacağı belirlenmiştir. Milletimizin birlik ve beraberliği açısından önem taşıyan bu tarihî görevin şahsımın koordinatörlüğünde yürütülmesine karar verilmiş olmasından dolayı mutlu olduğumu belirtmek isterim.

Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Çorum Şubesi vasıtasıyla el yazması eserlere ulaşılmasına yardımcı olan Hacıbektaş evlâdı merhum (Çelebi) Ali Nâki Ulusoy'a, (Çelebi) Veliyettin Ulusoy ve (Çelebi) Doğan Ulusoy'a, Hacı Bektaş Velî Anadolu Kültür Vakfı Çorum Şubesi Başkanı (Baba) Durmuş Aslan'a, Çorum-Dodurga-Mehmet Dede Tekkeköy'de ikâmet eden (Dede) Eyüp Öztürk ve (Dede) Hasan Uysal'a, Amasya-Gümüşhacıköy'de ikâmet eden merhum (Baba) Durmuş Topal'ın oğlu Hasan Topal'a ve Hasan Akdeniz'e, ilmî neşirleri yapan değerli bilim insan-

larımız Yard. Doç. Dr. Hamiye Duran'a, Dr. Ali Öztürk'e, Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'e, Doç. Dr. Muhit Mert'e, Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman Özdemir'e, Dr. Nurgül Özcan'a, Doç. Dr. M. Mahfuz Söylemez'e, Araştırma Görevlisi Doğan Kaplan'a, Uzman Ceyhun Ünlüer'e ve çevirisi yapılan her eseri büyük bir dikkatle okuyarak çeviri metnindeki gerekli düzeltmeleri yapan Prof. Dr. Ali Yılmaz ve Prof. Dr. Mehmet Akkuş'a, eserlerin tasarımını yapan Yazıevi İletişim Hizmetleri'ne ve yayımını gerçekleştiren Türkiye Diyanet Vakfı'na teşekkür etmeyi tarihî bir görev addediyorum.

Doç. Dr. Osman EĞRİ
Proje Koordinatörü

İçindekiler

önsöz

Hacı Bektaş-ı Velî, 13. asrın başlarında Horasan'dan gelip Anadolu'ya yerleşen, Anadolu'nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşmasında büyük rolü olan gönül sultanlarının en başta gelenlerinden biridir. O, kendi hayatında olduğu gibi, ölümünden sonra da bağlıları ve sevenleri bulunan, önder olarak kabul edilen büyük bir kişidir. Onun sevgisi günümüzde de devam etmektedir ve kendini ona bağlı hisseden topluluklar bulunmaktadır. Şimdiki Hacıbektaş ilçesini mekân edinen, 13. asırdan bugüne kadar müritleri ve sevenleriyle hemen her coğrafyadaki insanların gönlünde taht kuran bu Horasan ereni, kendi hayatında sohbetleriyle, günümüze kadar da eserleri ve bağlıları vasıtasıyla insanları iyiliğe, doğruluğa ve güzele çağırarak İslam'ın geniş halk kitlelerinde yayılması için çalışmıştır.

Hayatlarında çevresindekileri etkileyen ve sohbetleri ile onları kendine bağlayan büyük zâtlar, geride bıraktıkları eserleriyle de sonraki insanlara ve kendisine bağlılık hissi içinde olanlara hitabetmeye devam ederler. Onları doğru bir şekilde ve gerçek yüzleriyle tanımanın en iyi yolu bu eserlere başvurmaktır. Hacı Bektaş-ı Velî de öyledir. O da önemli eserler bırakmıştır ve bu eserleri kendisinin ilmî düzeyini ortaya koymaktadır. Bıraktığı eserler arasında en kapsamlı ve önemli olanı *Makâlât*'tır. Görüş ve düşüncelerinin en iyi şekilde anlaşılmasını sağlayacak olan onun bu eseridir. Hacı Bektaş-ı Velî'nin kendisinin, "*Âdem, Tangrı'ya kaç makâmda irer, anı bildürür.*" diyerek takdim ettiği bu eseri, kulun Allah'ın razı olacağı şekilde yaşamasının ilkelerini ortaya koymaktadır. O, bunu, "*Dört kapı kırk makam*" şeklinde formule etmiş ve "*Eğer bu kırk makamın biri eksik olursa, hakikat tamam olmaz.*" diyerek bu ilkelerin ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir.

Hacı Bektaş-ı Velî'nin bu kıymetli eseri daha önce birkaç kez yayınlanmıştır. Bizim orijinal metin, çeviri yazı ve sadeleştirme olarak takdim ettiğimiz bu çalışma ise, Hacı Bektaş-ı Velî evlatlarından Veliyettin Ulusoy'un özel kütüphanesinde bulunan ve Hünkar'ın dergâhında okunduğu kabul edilen değerli nüshadır ve bu bakımdan özel önem arzetmektedir.

Çalışmamızın aslını, anılan nüshanın orijinal metninin tıpkıbasımı teşkil etmektedir. Ancak sadece bu metni vermekle yetinmedik, günümüz insanının daha iyi yararlanabilmesi için metnin okunuşunu ve sadeleştirilmiş halini de koymayı uygun gördük. Başta önce Hacı Bektaş-ı Velî'nin kendisi tanıtılmış, arkasından da *Makâlât* hakkında bilgi verilmiş ve muhtevası anlatılmıştır.

Yaptığımız bu çalışma ile, kültür tarihimizin önemli bir eserini günümüz insanının istifadesine yeniden sunmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Böylece, Hacı Bektaş-ı Velî'nin mesajının günümüz insanlarına en iyi şekilde ulaşacağına inanıyoruz.

Saygılarımızla.

Prof. Dr. Ali YILMAZ
Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ
Dr. Ali ÖZTÜRK
Ankara - 2006

Giriş

Hacı Bektaş-ı Velî kimdir?

Kültür tarihimizin büyük mütefekkir ve mürşidlerinden biri de hiç şüphesiz Hacı Bektaş-ı Velî'dir. O, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve Müslümanlaşmasında önemli rolü olmuş bir kahraman ve manevî bir önderdir. Bu büyük insanın kendi hayatından itibaren her devirde birçok takipçisi olmuş ve bağlıları bulunmuştur. Günümüzde de kendisini ona bağlı hisseden ve sevgi besleyen birçok kimse ve topluluk vardır. Ona olan bağlılık, canlılığını halen devam ettiren ve "*Bektaşîlik*" diye kendi adına izâfe edilen bir tarîkatın doğmasına da sebep olmuştur.

Bu büyük zâtın hayatının bütün safhalarıyla ilgili yeterli bilgi olmadığı gibi, kimliği, dînî ve kültürel hayâtımızdaki yeri, görüş ve düşünceleri hususunda değişik değerlendirmeler ve görüşler ileri sürülmektedir.

Gelibolulu Mustafa Âlî onun asıl adının Muhammed olduğunu belirtir[1]. Ancak o "*Bektaş*" adıyla şöhret bulmuştur. **Makâlât**'ta verdiği hacla ilgili bilgilerden onun bizzat hacca gittiği sonucu çıkarılabilirse de, kaynaklarda bunu doğrulayacak kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak hakkındaki menkabelerde onun bir şekilde hacca gittiğine dair rivâyetler vardır[2]. "*Hacı*" ismi buraya dayanıyor olmalı. Tasavvufî kimliğinin ifadesi olarak da "*Velî*" denilmiştir.

Bazı kaynaklarda onun baba ismi "Seyyid Muhammed b. İbrâhim b. Mûsâ" veya "İbrâhim b. Mûsâ" şeklinde geçmektedir[3]. Hacı Bektaş'ın soyunun Hz. Ali'ye dayandığı da kabul edilir[4]. Bunu tarihen isbatlamak mümkün değildir. Ancak onun geldiği yer olan Horasan bölgesinin daha ilk hicrî asırda Müslümanlar tarafından fethedilmiş olması ve özellikle Emevîler döneminde Hz. Ali taraftarlarının buralara gelip yerleştikleri göz önünde bulundurulunca bunun ihtimal dâhilinde olduğu düşünülebilir.

Hacı Bektaş-ı Velî'nin ne zaman doğduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. Âlî onu Orhan Gâzî devri[5]; Taşköprî-zâde de, I. Murad devri âlimleri arasında[6] anlatırlar. **Velâyet-nâme**'de onunla birlikte adı

[1] Bkz., **Künhü'l-Ahbâr**, İstanbul 1285, V, 52.
[2] Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, **Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli "Velâyet-nâme"**, İstanbul 1958, s. 17.
[3] Bkz.Harîrî-zâde, **Tibyânü'l-Vesâil**, I, 129a.
[4] Bkz. el-Vâsıtî, **Tiryâku'l-Muhibbîn**, 1305, s. 47.
[5] V, 52.
[6] Bkz. **eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye**, Beyrut 1390/1975, s. 16.

anılan Mevlânâ (603-672/1207-1273), Seyyid Mahmûd-ı Hayrânî (öl. 667/1268), Nûreddîn b. Caca, Hacım Sultan gibi isimler, hep XIII. yüzyılda yaşamış oldukları bilinen kimselerdir. Eflâkî Dede (öl. Konya, 1360) tarafından 755/1354 yılında yazılmış olan **Menâkıbü'l-Ârifîn**'de onun, 1207-1273 yılları arasında yaşamış olan Mevlânâ ile aynı dönemde yaşadığı ve bazı hususları hatırlatmak için Hacı Bektaş-ı Velî'nin ona dervişlerini gönderdiği anlatılmaktadır[7]. Bu eserin yazılış tarihi göz önünde bulundurulursa, onun XIII. Yüzyılda yaşamış olduğunu kabul etmek mümkün olmaktadır. Bu durumda Orhan Gazi ve I. Murad devirleri âlimlerinden olduğu bilgisi yanlış kabul edilmelidir.

Sonraki asırlara ait kaynaklarda 646/1248'de doğduğu yazılmış[8] ise de bunların kesinliği kanıtlanamamıştır. Oradan geldiği bilindiğine göre doğum yeri Horasan bölgesidir. Daha sonra da Anadolu'ya gelip yerleşmiştir. Âşıkpaşa-zâde onun bu gelişini ve yerleşmesini şöyle anlatır:

"Hacı Bektaş kim, Horasan'dan kalkdı bir kardeşi dahi vardı, "Menteş" derlerdi. Bile kalkdılar geldiler; doğru Sivas'a geldiler ve ondan Baba İlyas'a geldiler ve ondan Kırşehir'e vardılar ve ondan Kayseri'ye geldiler. Kayseri'den kardeşi Menteş yine Sivas'a vardı; onda eceli mukaddermiş, anı şehîd ettiler, bunların kıssası çokdur, cemîisine ilmim yetmiştir, bilmişimdir. Hacı Bektaş, Kayseri'den Karayol'a (Sulucakarahöyük'e) geldi. Şimdi mezâr-ı şerîfi ondadır."[9]

Hacı Bektaş-ı Velî'nin Anadolu'ya geliş serüveni ile ilgili en derli toplu bilgi, Âşıkpaşa-zâde tarafından verilen bu bilgidir. Bu gelişin hangi tarihte olduğu belli değildir. Ancak onun, Âşıkpaşa-zâde tarafından "Karayol" olarak adlandırılan, ancak o zamanlarda daha çok "Sulucakarahöyük" diye bilinen bugünkü Hacıbektaş'a yerleştiği, orada yaşadığı ve vefat ettiği bellidir. Onun aynı yerde vefat etmiş olduğu hususunda da bir tereddüt yoktur. Ancak hangi tarihte vefat ettiğine dair tarihî kaynaklarda farklı bilgiler vardır. **Tıbyânü'l-Vesâil** adlı esere göre o, 646/1248'de doğmuş, 680/1281'de Anadolu'ya gelmiş ve 738/1337-38'de vefat etmiştir[10]. Başka bir kaynak doğum ve ölüm tarihlerini aynı verirken, Anadolu'ya geliş tarihini 660/1262 olarak verir[11]; bir başkası da ölüm tarihini 723/1323 olarak gösterir[12].

[7] Bkz. **Âriflerin Menkıbeleri**, I, 411, 413, 539 ve 540.
[8] Bkz. Harîrî-zâde, I 129a.
[9] **Tevârîh-i Âl-i Osmân**, İstanbul 1332, s. 204, 205.
[10] Bkz. Harîrî-zâde, I, 129a.
[11] Bkz. Ma'sûm-ı Şîrâzî, **Tarâiku'l-Hakâyık**, Tahran 1339, II, 345.
[12] Bkz. es-Seyyid Ahmed Rif'at, **Mirâtü'l-Makâsıd**, İstanbul 1295/1876, s. 44.

Kaynaklardaki bu farklı tarihlerden birini tercih edebilmemiz için yeterli kanıtımız yoktur. Zâten, Hacı Bektaş-ı Velî ve onun **Makâlât**'ı üzerine doçentlik çalışması yapmış bulunan M. Esad Coşan'ın bulduğu bazı kayıtlar bu konuyu açıklığa kavuşturmuş sayılır. Onun araştırmaları esnasında bulduğu Kırşehir'de Şeyh Süleyman b. Hüseyin el-Mevlevî b. Şemseddîn adlı kişi tarafından kurulmuş bir Mevlevî tekkesinin vakfiyesinde, "...*fî nâhiyeti'l-Hâcc Bektaş kuddise sırruhû*..." ve "... *ve't-tahrîru fî evâili şehri Muharrem-mi'l-harâm min şuhûri seneti seb'in ve tis'îne ve sitte-mie*..." yazılıdır. Buradaki tarih 697/(1297) yılı Muharrem ayının ilk günleridir ve burada Hacı Bektaş-ı Velî için "... *kuddise sırruhû*..." ibâresi kullanılmıştır. Kendi bölgesinde 697/1297 yılında kurulmuş bir vakfın kayıtlarında bu ibârenin kullanılması, bu tarihte onun ölmüş olduğunun bilindiğini gösterir[13].

Hacıbektaş İlçesi Halk Kütüphanesi'nde bulunan bir elyazması üzerindeki Hacı Bektaş-ı Velî ile ilgili bir kayıtta şöyle denmektedir: "*Hazîne-i celîleden şeref-vürûd olan tomâr-ı kebîrde muharrer olduğu üzere târîh-i velâdet-i şerîfleri 606/(1209) olarak müddet-i ömrleri altmış üç olmağla 669/(1270) senesi vefât-ı şerîfleri muharrer olduğundan işbu mahalle tahrîr olundu.*"[14]

Bu kayıt 1297 tarihli vakfiyedeki bilgiyi teyid etmektedir. Bu kaydın ne zaman yazıldığı belli olmamakla beraber, yazılan bilginin kaynağı, "*Hazîne-i celîleden şeref-vürûd olan tomâr-ı kebîrde muharrer olduğu üzere*..." denilerek belirtildiğine göre kesin bilgi olarak kabul edilmeye uygundur. Bu durumda onun doğum tarihinin 606/1209, ölüm tarihinin de 669/1270 olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır.

Hacı Bektaş-ı Velî'nin yerleştiği Sulucakarahöyük'te vefat ettiğinde bir şüphe yoktur. Oranın bu ismi sonradan unutulmuş, yaşadığı ve vefatından sonra defnedildiği yer olması hasebiyle onun adına izâfeten "Hacıbektaş" adını almıştır. Burası şu anda Nevşehir iline bağlı Hacıbektaş ilçesinin de merkezidir ve Hacı Bektaş-ı Velî'nin türbesi burada bulunmaktadır.

Hacı Bektaş-ı Velî'nin hayatıyla ilgili olarak tarihî kaynaklardaki bilgiler bunlardır. Bu kaynaklarda onun Sulucakarahöyük'e yerleştikten sonraki hayatı ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Onun burada-

[13] Bkz. M. Esad Coşan, **Hacı Bektaş-ı Velî *Makâlât***, İstanbul (1986), s. XXIV ve XXV.
[14] M. Esad Coşan, s. XXV; bu kitap daha sonra Ankara'ya getirilmiştir: Bkz. "Bektaş", **Türk Ansiklopedisi**, Ankara 1953, VI, 32.

ki hayatı ile ilgili rivayetleri ancak menâkıb-nâmelerde görebilmekteyiz; bunların başında da kendi adına izâfe edilmiş bir menâkıbnâme gelmektedir. "**Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî**" adı ile bilinen bu eserin elyazması birçok nüshası bulunmaktadır. Ayrıca biri Sefer Aytekin (**Velâyet-nâme-i Hacı Bektaşı Velî**, I-II, Emek Basımevi, Ankara 1956), diğeri Abdülbaki Gölpınarlı (**Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî - Velâyetnâme**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1958) olmak üzere iki kere bugünkü harflerle neşredilmiştir.

Bu **Velâyet-nâme** benzeri başka menâkıb-nâmelerde ve başka kaynaklarda onunla ilgili menkabeler anlatılmakta ise de, Hacı Bektaş-ı Velî'nin menkabevî hayatını en geniş şekliyle bu eser vermektedir. Buna göre o, Hz. Ali'nin soyundan gelmektedir; babası, 6. İmam Mûsâ Kâzım'ın torunlarından, Horasan hükümdârı İbrâhîm-i Sânî es-Seyyid Muhammed; annesi de, Nîşâbûrlu bir âlim olan Şeyh Ahmed'in kızı Hâtem (veya Hatme) Hatun'dur; Nîşâbûr'da doğmuş; orada, Ahmed-i Yesevî'nin talebesi ve halîfesi olan Lokmân-ı Perende'den ders almış ve onun tarafından yetiştirilmiştir. Bu menkabelerde onun Ahmed-i Yesevî ile görüştüğü, icâzetini aldıktan sonra onun tarafından irşâd için Anadolu'ya gönderildiği de anlatılır. Sulucakarahöyük'e geldikten sonra burada birçok derviş ve halîfe yetiştirdiği, bunları irşâd görevi ile çeşitli yerlere yolladığı anlatılırken, Hacı Bektaş'ın onlarla aralarında geçen menkabe formunda birçok olay anlatılmaktadır. Bu olaylar onun sevenleri tarafından nasıl algılandığını gösteren olaganüstü özellikler de taşımaktadır.

Menkabelere göre Hacı Bektaş-ı Velî'nin münâsebeti olan ve görüştüğü kişiler şunlardır: Kutbeddîn Haydar, Hacım Sultan, Akçakoca, Sarı Saltık, Karaca Ahmed, Tapduk Emre, Yûnus Emre, Seyyid Mahmûd-ı Hayrânî, Osmancık (Osman Gazi kasdediliyor olmalı), Alâeddîn Keykubad, Ahî Evran ve Kırşehir emîri Nûreddîn b. Caca.

Velâyet-nâme'de anlatılanlardan anlaşıldığı haliyle Hacı Bektaş-ı Velî'nin Kırşehir'le alakası çok olmuştur. Görüştüğü kimseler arasında ahî çevrelerine mensup kişilerin de olması ve özellikle ahî kültürünün pîri sayılan Ahî Evran'ın yer alması, onu fütüvvet teşkilâtı ve ahilik geleneği ile de irtibatlandırmıştır. Zâten fütüvvet teşkilâtının, onun asıl memleketi olan Horasan bölgesinde Nîşâbûr'a dayanması, o çevrelerle önceden de irtibatlı olma sonucunu çıkarmamıza yardım eder. Bu bakımdan Bektaşilikte tarîkata giriş ayini sırasın-

da uygulanan eşik öpme, kuşak bağlama, aynı kâseden şerbet içme adetleriyle, kıyâfetler, âyinlerde okunan duâlar, ahîlikle büyük benzerlikler arzetmektedir.

Hacı Bektaş-ı Velî, Osmanlı Devleti'nde Yeniçeri ocağının da pîri kabul edilmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Osmanlı Devleti'nin ve daha sonra Yeniçeri ocağının kuruluşu sırasında o vefat etmiştir. Orhan Gazi ve I. Murad zamanları âlimlerinden olduğu yönündeki görüşlerin kabulü mümkün görünmemektedir. Bu durumda Yeniçeri ocağının pîri kabul edilmesinin neye dayandığı sorusu akla gelmektedir. Bu şekilde kabul edilmesinin en başta gelen sebebi, onun, Osmanlı topraklarında, büyük bir şahsiyet olarak şöhret bulması olmalıdır. Bu şöhreti yanında, Kara Rüstem, Seyyid Ali Sultan, Gazi Evrenos, Abdal Mûsâ gibi ilk Osmanlı fetihlerine katılan ve Yeniçeri teşkilâtının kurulmasını sağlayan[15] kişilerin Ahîlik, gâzîlik ve Hacı Bektaş'ın ismi etrâfında oluşmuş tasavvuf geleneği ile irtibatlı olmaları da[16] bunu sağlamıştır.

Hacı Bektaş-ı Velî'nin, Amasya dolaylarında Babâîler isyanı başlatan Baba İlyâs-ı Horasânî'nin halîfesi olduğu da ileri sürülmektedir[17]. Eflâkî Dede de onun, "*Baba Rasûlün has halîfesi*" olduğunu ileri sürer[18]. Baba Rasûl'den kimin kastedildiği tam olarak belli değildir. Ancak, Baba İlyas'ın halîfelerinden olup, onun adına bir isyân başlatmış, fakat başarılı olamayarak 638/1240'ta isyanın bastırılması sonunda öldürülmüş olan Baba İshak olduğunu söyleyenler vardır[19].

Ebu'l-Ferec el-Vâsıtî, Hacı Bektaş-ı Velî için verdiği bir silsilede onu doğrudan Ahmed-i Yesevî'ye bağlı göstermektedir[20]. Bunun doğrudan bir bağlantı olması, Ahmed-i Yesevî'nin, ondan yaklaşık bir asır önce vefat etmiş bulunması sebebiyle mümkün değildir. Ya aradaki isimler atlanmıştır, o durumda kimler olduğu sorusunun cevabı yoktur; ya da manevî bir bağ olarak kabul edilmiştir. Bu eserin yazarı olan el-Vâsıtî, 647-744/1275-1343 yılları arasında yaşamıştır. Bu dönem Hacı Bektaş-ı Velî'nin yaşadığı döneme yakındır; dolayısıyla verdiği bilgiler gerçeği yansıtıyor olabilir.

Hacı Bektaş-ı Velî'nin Eserleri

Hacı Bektaş-ı Velî'ye çeşitli eserler isnâd edilmektedir. Bu eserlerin bir kısmı sadece isim olarak zikredildiği halde kendileri bulu-

[15] Bkz. "Bektaş", **Türk Ansiklopedisi**, VI, 33.
[16] M. Esad Coşan, a.g.e., s. XXIX.
[17] Bkz. Ahmet Yaşar Ocak, **XIII. Yüzyılda Anadolu'da Baba Rasûl (Babâîler) İsyânı ve Anadolu'nun İslâmlaşmasındaki Yeri**, İstanbul 1980, s. 167, 168; aynı yazar, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfîlik : Kalenderîler**, Ankara 1992, s. 208.
[18] Bkz. **Âriflerin Menkıbeleri**, I, 411 - 414.
[19] Bkz."Bektaş", **Türk Ansiklopedisi**, VI, 32.
[20] Bkz. **Tiryâku'l-Muhibbîn**, s. 47 v.d.; Kasım Kufralı, **Nakşıbendîliğin Doğuşu ve Yayılışı**, basılmamış doktora tezi, s. 124 – 127.

namamıştır. **Makâlât** üzerinde ayrıca ve özel olarak duracağımız için burada diğer eserler hakkında kısa bilgiler vermek istiyoruz.

1. Kitâbü'l-Fevâid.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü, 55 no.'da kayıtlı bu eserin başında Hacı Bektaş-ı Velî'ye ait olduğu, onun tarafından yazıldığı ve **Fevâid** isminin onun tarafından verildiği belirtilmekte, ancak eserin muhtevâsı üçüncü bir şahıs ağzıyla anlatılmaktadır.

M. Fuat Köprülü, 1922'de yazdığı bir makalede, bu Farsça eserin iki nüshasını gördüğünü belirtmiş, ancak nerede oldukları ve özellikleri hakkında bilgi vermemiştir[21]. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüshanın yanında başka bir nüshadan da bahsetmekte, ancak nerede olduğu ve özellikleri hakkında bilgi vermemektedir.

Bu İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi nüshası Türkçe'ye tercüme edilmiş ve yayımlanmıştır[22]. Muhtevâsı **Makâlât**'la benzerlikler taşımaktadır. Ancak, eldeki bu nüshada, Hacı Bektaş-ı Velî'den sonra yaşamış bazı kimselerin de sözleri yer almaktadır. Gerçekten Hacı Bektaş-ı Velî'ye ait olan bu esere sonradan müstensihler tarafından bazı ilâveler yapılmış olmalıdır.

2. Fâtiha Sûresi Tefsiri

M. Fuat Köprülü, Baha Said Bey'in kendisine, yanan Tire Kütüphanesi'nde Hacı Bektaş-ı Velî'ye ait bir **Fâtiha Sûresi Tefsiri** olduğunu söylediğini nakleder[23].

3. Hacı Bektaş-ı Velî'nin Nasîhatları

Hacıbektaş İlçe Halk Kütüphanesi'nde 29 no.da kayıtlı bir mecmuada, Dedemoğlu isimli birisi tarafından yazılmış **Akaîd-i Tarîkat** isimli bir risâlenin arkasında, "Hacı Bektaş'ın Emânetleri" başlığı altında bazı nasîhatlar ve tavsiyeler yazılmıştır. Ayrıca İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi 891 no.da kayıtlı bir mecmua içinde eksik bir **Hacı Bektaş Nasâyihı** bulunmaktadır.

[21] Bkz. M. Fuat Köprülü, "Anadolu'da İslâmiyet", **Dârü'l-Fünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası**, sayı: 4, 5 ve 6, İstanbul 1922, s. 86.

[22] İ. Ö., **Kitâbu'l-Fevâid, "Hazret-i Hünkâr Hacı Bektâş Velî'nin Vasiyetnâmesi**, Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1959.

[23] Bkz. "Bektaşîliğin Menşe'leri", **Türk Yurdu**, cilt : II, sayı : 8, Temmuz 1341/(1925), s. 165 - 176.

4. Besmele Şerhi

Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 3536 no.da, "*Kitâb-ı Tefsîr-i Besmele Maa Makâlât-ı Hâcı Bektaş Rahmetu'llâh*" yazılı bir risâle vardır. 827/1423 senesinde Cafer b. Hasan tarafından istinsâh edilmiş olan 30 varaklık bu risâle, Rüştü Şardağ tarafından, günümüz diline çevrilerek yayımlanmıştır (Hacı Bektaş Velî, **Besmele Tefsîri (Tefsîr-i Besmele)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993). Ayrıca Yrd. Doç. Dr. Hamiye Duran'ın hazırladığı metin ve sâdeleştirme bir arada Türkiye Diyanet Vakfı tarafından (Alevî Bektâşî Klasikleri Dizisi:1) basılmıştır.

5. Hacı Bektaş-ı Velî'ye Atfedilen Diğer Bazı Eserler

Abdülbaki Gölpınarlı, Hacı Bektaş-ı Velî'ye ait olduğunu bildirdiği bazı eserlerden bahseder. Ona göre, Hacı Bektaş-ı Velî'nin iki sayfalık bir şathiyyesi vardır; bunu 1680 yılında Enverî mahlaslı Hurûfî ve Nakşî bir yazar, manzum ve mensûr olarak şerhetmiştir[24], ancak o, ne şathiyyenin, ne de **Tuhfetü's-Sâlikîn** isimli şerhin bulunduğu yeri söylemektedir. Bu bakımdan böyle bir şathiyyenin varlığı sadece yazılı olarak bilinmektedir.

Yine Abdülbaki Gölpınarlı, Darü'l-Fünûn (İstanbul Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi reîsü'l-müderrisîni Mahmut Bey Baba'ya ait bir mecmuada Hacı Bektaş-ı Velî'ye ait bir **Hadîs-i Erbaîn Şerhi** gördüğünü ve kendisinin de bunu istinsah ettiğini yazar[25].

Makâlât

Makâlât'ın Hacı Bektaşı Velî'ye Aitliği Meselesi:

Hacı Bektaş-ı Velî'nin en önemli eseri **Makâlât**'tır. Ancak bazan onun Hacı Bektaş-ı Velî'ye ait olup olmadığı hususunda tartışmalar yapılır ve zihinler bulandırılır. Hatta Hacı Bektaş-ı Velî'ye bakış bazan onun **Makâlât**'ının olup olmadığını kabul veya redde göre değişir. O bakımdan, önce bu meseleyi açıklığa kavuşturmak gerekir.

Bu çalışmanın ikinci kısmında **Makâlât** metni ve onun günümüz Türkçesine çevrilmiş şekli vardır. Metnin başı şöyledir:

"*Hâzihi* ***Makâlât****-ı Şerîf-i Hazret-i Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî Kaddesallâhu sırrahu'l-azîz*

Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm ve rahmetu'llâhi te'âlâ. Şükr ü minnet ü sipâs ol Tangrı tebâreke ve te'âlâ hazretine olsun kim biz

[24] Bkz. Bkz. "Bektaş", **Türk Ansiklopedisi**, VI, 32 - 34.

[25] Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, **Yunus Emre (Hayatı)**, İstanbul 1936, s. 302.

bîçâre kulların yokdan var eyledi ve dahi bizlere îmân ve İslâm rûzı kıldı ve dahi cümle mahlûḳâtun rızkların malûm ve maksûm kıldı.

Ve dahi selâm ve salavât ol peygamberler ulusına ve mürseller serverine olsun kim dükeli âlemi anun dostluğına yaratdı ve dahi ol hazret-i Resûlün âline, evlâdına ve ashablarına olsun kim yigrek kavmlerdür ve arı ehillerdür ve selleme teslîmen kesîran ve hem ol pâdişâh-ı âlem Tangrı İslâm ehlinün ol mu'teber ruhların âhiretde merhûm ve mağfûr kıldı.

Çün selâm ve salât ol Resûlu'llâh Hazretine ve âline oldukdan sonra ol esrâr sözlü ve kelecisi tuzlu ve latîf sözlü ve güler yüzlü ve **Makâlât** *ıssı ve şeri'at suyı ve tertîb-i ma'rifet ve genc-i hakîkat ve makâm ehli sevmedi cehli ve sâhib-i genc-i ulûm o kutb-ı ma'lûm Sultân Hacı Bektâşiyyü'l-Horasânî Kaddesa'llâhu sırrahu'l-azîz ol dîn çırâğı îmân nurınun yağı ve erenlerün turağı böyle beyân kılur kim."* (vr. 1b, 2a.)

Bu girişi hamdele ve salvele kısmını dışarıda tutarak inceleyecek olursak şu sonuçları çıkarabiliriz:

" *Hâzihi* **Makâlât***-ı Şerîf-i Hazret-i Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî Kaddesallâhu sırrahu'l-azîz*" kısmı başlıktır. Bu başlık bir müstensih tarafından yazılmış olabilir; o bakımdan her zaman bir eserin kime ait olduğunun birinci dereceden delîli değildir. Ancak rast gele de yazılamayacağı için, eğer başka bir kanıt yoksa o zaman kullanılabilir. Bizim esas üzerinde durmak istediğimiz kısım, hamdele ve salveleden sonraki şu kısımdır:

" *Çün selâm ve salât ol Resûlu'llâh Hazretine ve âline oldukdan sonra ol esrâr sözlü ve kelecisi tuzlu ve latîf sözlü ve güler yüzlü ve* **Makâlât** *ıssı ve şeri'at soyı ve tertîb-i ma'rifet ve genc-i hakîkat ve makâm ehli sevmedi cehli ve sâhib-i genc-i ulûm o kutb-ı ma'lûm Sultân Hacı Bektâşiyyü'l-Horasânî Kaddesa'llâhu sırrahu'l-azîz ol dîn çırâğı îmân nurınun yağı ve erenlerün turağı böyle beyân kılur kim."* (vr. 1b, 2a.)

Klasik eserlerimizdeki bu tür girişler şu dört amaçla yazılır:

1. Bazan müellif bizzat kendisi, eserin müellifinin kim olduğunun bilinmesi için ismini yazar. Ancak bu gibi hallerde müellif kendisini tanıtırken mutlaka tevâzu ifade eden sıfatlar kullanır. Burada hep medhedici ifâdeler kullanıldığına göre, yukarıdaki ifâdelerin bizzat müellif tarafından yazılmadığı bellidir.

2. Eseri müellif bizzat kendisi kaleme almamış; yanında bulunan birisi tarafından onun anlattıkları veya söyledikleri kaydedilerek derlenmiş ve bir kitap haline getirilmiştir. Başına da yukarıda olduğu gibi, o bilgilerin asıl sahibi olan ve eserin kendisine izâfe edildiği kişiyi öğücü sıfatlar yazılarak isim belirtilir, ondan sonra asıl konuya geçilir.

3. Müstensihler, esas aldıkları nüshanın başında müellifin isminin bulunmadığı hallerde; ya da bulunsa bile, ona hürmeten birçok öğücü sıfatlarla, esenin müellifinin kim olduğunu bildirmek için bu tür ifâdeler yazabilirler.

4. Eser tercüme veya şerh ise, mütercim veya şârihler, eserin aslının kime ait olduğunu bu tür cümlelerle belirttikten sonra eserin asıl kısmına geçerler.

Kaydettiğimiz metin bu son üç şekilden biriyle ilgilidir. **Makâlât**'ın aslının Arapça olduğu bilindiğine göre[26], tercüme eden tarafından, eserin aslının kime ait olduğunu bildirmek için yazılmıştır. Burada, "...*Makâlât ıssı*..." (**Makâlât** sahibi) denildikten sonra, öğücü birçok sıfatın arkasından ismi, "...*Sultân Hacı Bektâşî el-Horasânî*..." şeklinde anılmaktadır.

Elbette **Makâlât**'ın bizzat Hacı Bektaş-ı Velî tarafından kaleme alındığının canlı şâhidini veya kesin delîlini bulmak mümkün olmaz. Bu, birçok eski kaynak için de söz konusudur. Böyle bir eserin kime ait olduğu genellikle başındaki veya herhangi bir yerindeki nisbet sâyesinde tesbit edilir. Bu, **Makâlât** için de söz konusudur. Aynı ifâdelerle başlayan manzum ve çok sayıda mensur tercümesinin elyazması nüshası bulunan[27] bir eserin, gerçek olmadığı halde, sırf şöhretinden istifâde edilmek üzere birine izâfe edilerek yazıldığını düşünmek mümkün değildir. Böyle bir düşünce, eski dönemlere ait oldukça değerli birçok kaynak için de aynı mülahazaları öne sürmeyi mümkün kılar. Birçok nüshası bulunan tercümenin, bu nüshaların istinsahı sırasında hiç tereddüt edilmeden kendisine izâfe edilmiş olmasından, **Makâlât**'ın aslının Hacı Bektaş-ı Velî'ye ait olduğunun o devirlerde bilindiği anlaşılır.

Ayrıca, Hacı Bektaş-ı Velî'nin hayatı ve çeşitli yönleriyle ilgili en önemli kaynaklardan birisi olarak kabul edilen menâkıb-nâmede Saîd isimli birisinden bahsedilirken şöyle denilmektedir:

[26] Bkz. M. Esad Coşan, a.g.e., s. XLIII – XLVI.
[27] Bkz. M. Esad Coşan, a.g.e., s. XLVI – LI.

"... Saîd küçücük bir çocuk hâlinde kazanın içinde belirdi. Gene kapağı örttüler, kırk gün sonra açtılar, gördüler ki, Saîd, eskisi gibi kazanını içinde oturmakta. Saîd'i kazandan çıkardılar. Saîd bundan sonra hoş bir hâle büründü, Hünkâr'ın ***Makâlât***'*ını Türkçe'ye çevirdi."*[28]

Menâkıb-nâmeler, konusu olan kişi ile ilgili olarak onun bağlıları ve sevenleri arasında bilinen ve hayatıyla ilgili hususların sözlü anlatımdan, yazıya geçmiş hâlidir. Bu anlatılandan anlaşılmaktadır ki, **Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî** kaleme alındığında Hacı Bektaş-ı Velî'nin **Makâlât** isimli bir eserinin bulunduğu bilinmektedir. Üstelik Türkçe'ye tercüme edildiğinden bahsedildiğine ve tercümesinin birçok yazma nüshasının bulunduğu bilindiğine göre, artık onun **Makâlât** isimli bir eserinin bulunmadığını, mevcut eserin başkası tarafından yazılıp ona izâfe edildiğini iddia etmek mümkün olmaz.

Yukarıdaki alıntıda bahsedilen Saîd'in **Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî**'de adı çok geçen Molla Sa'deddîn olduğu kabul edilir. "Saîd Emre" olarak olarak da anılır. Yunus tarzında şiirleri vardır. Tercüme ettiği **Makalât** metninin içinde bazı kendi şiirlerini de koyduğu metin incelendiğinde görülmektedir. O, önce Hacı Bektaş-ı Velî'ye, sonra Hacım Sultan'a intisâb etmiştir[29]. Tercümeyi Saîd isimli bu kişi yapmış olmalıdır.

Makâlât'ın Nüshaları

Yukarıda da bahsedildiği gibi, **Makâlât**'ın aslının Arapça olduğu bilinmektedir. **Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî**'den yaptığımız iktibasta, Saîd isimli birisiyle ilgili menkabe anlatılırken, "*...Hünkâr'ın* ***Makâlât***'*ını Türkçe'ye çevirdi*" denilmektedir. Bu da Hacı Bektaş menâkıb-nâmesinin kaleme alındığı XIV. Yüzyılda, **Makâlât**'ın Hacı Bektaş-ı Velî'ye ait Arapça bir eser olduğunun ve Türkçeye tercüme edildiğinin bilindiğini gösterir. Manzum tercümesini yapan Hatiboğlu Muhammed de eserinin başında bu gerçeği şöyle belirtmektedir:

Sekiz yüz ikinci yılda iy yâr (m. 1409)
Muharrem âhirindeydi bu güftâr

[28] **Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî**, s. 62.
[29] Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, **Yunus Emre (Hayatı)**, s. 102 – 108.

Tamâm oldu bu sözün aslı ma'lûm
Arapça nesriken okındı manzûm

Velîkin ma'nâ tağyîr olmadı hîç
Maânî kanda varsa olmadı pîç[30]

Zâten mevcut nüshalar da bu gerçeği teyîd etmektedir.

Arapça Aslının Nüshaları

Coşan, önce **Makâlât**'ın manzum tercümesi üzerine doktora tezi hazırlamış[31], daha sonra da mensur tercümesinin çeşitli nüshalarından edisyon-kritik yaparak doçentlik tezi hazırlamıştır. Yayımlanmış olan bu ikinci çalışmanın girişinde Arapça nüshalar tanıtılmıştır. Buna göre Arapça aslın iki nüshası vardır:

a. M. Esad Coşan'ın Özel Kütüphanesindeki Nüsha:

İçinde yirmi iki risâlenin bulunduğu 16,4 x 22,5 cm. ebadındaki bir mecmuanın on yedinci risâlesi olan (188b - 192b) bu nüsha eksiktir. Mecmuadaki başka risâlelerin sonlarında 1113/(1701) ile 1117/(1705) arasında değişen ferağ kayıtları ve "Yasin" adı yer almaktadır. Buradan bu nüshanın bu tarihler arasında Yasin isimli birisi tarafından istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Nüshanın başında "**Kitâbü'l-Makâmât**" ismi kayıtlıdır ve dört kapı ile bunların onardan kırk makâmını anlatmaktadır[32].

b. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi,
Denizli Bölümü 393/4 no.da Kayıtlı Nüsha:

Başında Ebu'l-Leys tefsirinin Besmele tefsiriyle ilgili kısmı bulunan bir mecmuanın dördüncü risâlesidir (104 – 131. varaklar arasında). Ferağ kaydına göre Bu nüsha 913/1508 senesinde Uzun Fakih b. Hasan tarafından yazılmıştır.

Şu ana kadar **Makâlât**'ın Arapça başka bir nüshası bulunamamıştır. Bu nüshaların biri tam değil, biri de sağlıklı bir metin değildir. Buna rağmen bu durum, Hacı Bektaş-ı Velî'nin aslı Arapça olan **Makâlât**'ının olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Çünkü onun Türkçe tercümelerinin elyazması nüshaları epeyce çoktur.

[30] Abdurrahman Güzel, **Hacı Bektaş Velî ve Makâlât**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 340.

[31] Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nde hazırlanmış olan bu tez (M. Esad Coşan, **Muhammed b. El-Hatîb İbrâhîm el-İznikî, Kitâb-ı Bahr el-Hakâik, Hacı Bektaş-ı Velî'nin Makâlât'ının Türkçe Manzum** Tercümesi) yayımlanmadığı gibi adı geçen fakülte kütüphanesindeki tek nüshası da kaybolmuştur. Ancak bu tezin manzum metin kısmı Prof. Dr. Abdurrahman Güzel tarafından yayımlanmıştır (bkz. a.g.e., s. 286 – 342). Sayın güzel metni nereden aldığını açıklamamış, ancak tezin yerini belirterek, "Coş. H. Kendi müsadeleriyle alınmıştır" notunu ilave etmiştir. Başka bir yerde de "Esad Coşan'ın izniyle eserin bir bütün hâlinde tamamlanması açısından aynen almayı ve burada neşretmeyi uygun bulduk." demektedir (bkz. s. 159).

[32] M. Esad Coşan, a.g.e., s. XLIV. Sayın Coşan tercüme metinle karşılaştırma imkanı sağlamak için bu nüshanın günümüz Türkçesi ile tercümesini eserinin sonuna koymuştur. Bkz. s. 112 - 121.

Mensur Tercüme Nüshalar

Yukarıda Saîd isimli birisinin Hacı Bektaş'ın Arapça **Makâlât**'ını Türkçeye tercüme ettiğinin bilindiğini anlatmıştık. İşte bu tercümenin, Türkiye kütüphanelerinde çeşitli nüshaları vardır. Bu nüshaları kısaca tanıyalım:

a. Manisa İl Halk Kütüphanesi, 3536 no.da kayıtlı nüsha:

14 x 20,8 cm. ebadındaki bir mecmua için, 58 – 87. varaklar arasındaki bu nüsha, Cafer b. Hasan tarafından Rabîulevvel 827/(Şubat 1424) tarihinde istinsah edilmiştir. Bu nüshada dikkatsizlikler ve atlamalar vardır.

b. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi,
Eski Eserler Bölümü, 355 no.da kayıtlı nüsha:

20 x 30,2 cm. ebadındaki bir mecmua içindeki bu nüsha, 1 – 32 varaklar arasındadır. Muhammed b. İshak isimli müstensih tarafından okunaklı ve harekeli nesih bir yazı ile yazılmıştır. Bazı istinsah hataları bulunsa da, dil özellikleri değişmemiştir. İstinsah tarihi belli değildir, ancak XVI. Yüzyıla ait olduğu tahmin edilmektedir.

c. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi,
Lâleli Bölümü, 1500 no.da kayıtlı nüsha:

15 x 21,1 cm. ebadındaki bu nüsha 56 varaktır. Harekeli nesih yazı ile yazılmıştır. Bazı dil özellikleri bozulmuş ise de tamdır. Safer 977/(Temmuz 1569)'de istinsah edilmiştir, ancak müstensihi belli değildir. Sonunda Farsça Hacı Bektaş Velâyetnâmesi'nden bahsetmektedir.

d. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi,
Hacı Mahmud Efendi Bölümü, 2856 no.da kayıtlı nüsha:

14,5 x 19,5 cm. ebadındaki bu nüsha 76 varaktır. Harekeli nesih yazı ile yazılmıştır. Dil özellikleri muhafaza edilmiştir. Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir, ancak XVI. Yüzyıl başlarında yazıldığı tahmin edilmektedir.

e. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi,
Uşşâkî Bölümü, 16 no.da kayıtlı nüsha:

7 x 13 cm. ebadındaki bir mecmua içinde, 136 – 164. varaklar arasındadır. Harekeli okunaklı nesih yazı ile yazılmıştır. Dil özellikleri çok az değişmiş olmakla beraber, atlamalar vardır.

f. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 867 no.da kayıtlı nüsha:

11,7 x 17 cm. ebadında tamir görmüş yeni bir cilt içinde, harekesiz düzgün bir nesih yazı ile yazılmıştır. Sonu eksiktir, ancak mevcut kısım konuların sıralanışı bakımından düzenlidir. Müstensihi belli değildir. XVIII. Yüzyılda yazıldığı tahmin edilmektedir. Diğer nüshalara göre daha geç yazılmıştır; dil özellikleri kaybolmuştur.

g. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi,
Hacı Mahmud Efendi Bölümü, 2569 no.da kayıtlı nüsha:

17,5 x 24,3 cm. ebadındaki bu nüsha 53 varaktır. İri, harekesiz, bozuk bir nesih yazı ile yazılmıştır. Sonunda Rebîulevvel 1250/(Temmuz 1854) kaydı vardır. Bunun, nüshanın istinsah tarihi olması muhtemeldir.

h. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi,
TY 6400 no.da kayıtlı nüsha:

15,5 x 22,9 cm. ebadında bir cilt içinde harekesiz nesih yazı ile yazılmıştır. Bu nüsha metin bakımından tamdır. Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir.

M. Esad Coşan, bu nüshaları karşılaştırarak edisyon-kritikli bir metin ortaya çıkarmıştır. Doçentlik tezi olarak yapılan bu çalışma daha sonra aynen neşr edilmiştir[33]. Hüseyin Özbay, Sayın Coşan'ın bu metnini günümüz Türkçesine çevirmiş ve yayımlamıştır[34]. Daha sonra Prof. Dr. Abdurrahman Güzel, M. Esad Coşan tarafından hazırlanan metin ile, Hüseyin Özbay tarafından yapılandan yararlanarak yaptığı yeni sâdeleştirilmiş metni aynı sayfada olacak şekilde tekrar yayımlamıştır[35].

Makâlât'ın başka nüshaları da vardır. Ancak bu nüshalar ya çok eksik, ya da metni çok bozuktur[36]. Ayrıca **Makâlât**, Ali Ulvi Baba tarafından 1925'te Osmanlı Dönemi alfabesiyle yayımlanmıştır[37].

Bunların dışında Hacıbektaş ilçesinde yaşayan Hacı Bektaş-ı Veli evlatlarından Veliyyettin Ulusoy'un husûsi kütüphanesindeki bir

[33] Bkz. Kaynaklar kısmı.
[34] M. Esad Coşan, **Hacı Bektaş-ı Velî ve Makâlât**, sadeleştiren : Hüseyin Özbay, 3. baskı, Ankara 1996.
[35] **Hacı Bektaş-ı Velî ve Makâlât**, Akçağ Yayınları, s. 163 – 273.
[36] 1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 805.
2. İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, No. 148.
3. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, No. 2903.
4. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, Eski eserler Bölümü, No. 169.
5. Hacıbektaş ilçe Halk Kütüphanesi, No. 3; No. 71; No. 89; No. 176.
6. Bursa Müzesi Kütüphanesi, E. 16/157.
[37] Ali Ulvi Baba, **Bektaşî Makâlâtı**, Marifet Matbaası, İzmir, 1341/1925.

Mecmûatü'r-resâil içinde bulunan bir **Makâlât** tercümesi nüshası daha mevcuttur.

Bu **Mecmûatü'r-resâil**'in içerisinde ilave bazı küçük parçaları bir kenara bırakacak olursak sekiz adet risale bulunmaktadır. İlk risale Hacı Bektaş-ı Veli'ye ait **Makâlât** tercümesidir. Müteakiben Kaygusuz Abdal'ın **Dil-guşâ**, **Gülistân**, **Saray-nâme** isimli eserleri ve üç adet mesnevisi yer almaktadır. Mecmuadaki son risale ise Nâsır-ı Husrev'in **Saadet-nâme** isimli mesnevîsinin aynı isimle genişletilmiş manzum çevirisidir. Bu risalelerin dışında Kaygusuz Abdal başta olmak üzere, Nesimî (ö. 821/1418), Hatâî (ö. 1524), Niyazî (ö.1105/1694) gibi şairlerin bazı şiirleri, kırk hadis ve kişisel notlar yer almaktadır. Bu mecmua içindeki risâlelerin Hacıbektaş Dergâhı'nda okunan risâleleler olduğu kabul edilmektedir.

Elinizdeki kitap bu nüsha esas alınarak hazırlanmıştır.

Nüshanın Genel Özellikleri:

Cilt özellikleri: Cönk biçiminde ciltlenmiş kahverengi deri cilt. Şirazesi sağlam olup sırtında kurt yenikleri bulunmaktadır.

Kağıt: Aharlı kalın kağıt, genel olarak kırmızı mürekkeple cedvelli, aralarda bazı varaklar siyah mürekkeple cedvellidir.

Yazı: Nesih, bazı risalelerde harekelidir. Konu başlıkları, ayet ve hadislerde kırmızı mürekkep kullanılmıştır.

Yaprak (varak) sayısı: 209 (1b-209b). Yaprak sonlarında tâkibiyye mevcut olmakla birlikte yaprak numarası yoktur. Mecmuanın yaprak numaralandırılması tarafımızdan yapılmıştır.

Ölçüleri: 190mmX118 mm (160mmX85/95mm).

Satır sayısı: 23 (satır sayısı ortalama olup aynı risalelerde dahi değişiklik göstermektedir.)

İlk risâle Hacı Bektaş-ı Velî'nin **Makâlât**'nının tercümesidir:

"**Hâzihî Makâlât-ı Şerîf-i Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî Kaddesa'llâhu sırrahu'l-azîz**" başlığını taşımaktadır.

Mecmuanın 1b-24b yaprakları arasında bulunan bu risale, Hacı Bektaş el-Horasânî'ye ait **Makâlât** isimli eserin Türkçe çevirisi olup, bazı atlamalar olmakla beraber, tam bir nüshadır. Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Harekeli nesihle yazılmıştır. Ancak yazı karakteri bakımından XVI. Yüzyılda yazılmış olduğu

kabul edilen nüshalara benzemektedir.

Başı:

بسم الله الرحمن الرحيم شكر ومنت وسپاس اول تنكري تبارك وتعالى حضر تنه اولسون كيم بز بيچاره قوللرين يوقدن وار ايلدي ودخى بزلره ايمان واسلام روزي قيلدي ودخي...

Sonu:

...وهم دنياىٔ سوممك الله تعالى خوشنودلغين بولمقدر باقى الكلام مبارك وخيرلو سوزلر قران تفسيرنده وحديث نبويده كتورر تمت.

Yayına hazırlamak için bu nüshanın tercih edilmiş olması, Hacıbektaş ilçesindeki Hacı Bektaş-ı Velî'nin kendi adına izâfe edilen dergahta okunmuş olduğu kabul edilen nüsha olmasıdır. **Makâlât**'ın çeşitli baskılarının bulunmasına rağmen yeniden yayımlanması ihtiyâcı da Türkiye Diyanet Vakfı'nın başta anlatılan yayın planlaması gereğidir.

Makâlât'ın Muhtevâsı

Makâlât tasavvufî nitelikli bir eserdir; "dört kapı" ve "kırk makâm"ı açıklamak amacıyla yazılmıştır. "*Dört kapı*"dan maksat, "*şerîat*", "*tarîkat*", "*ma'rifet*" ve "*hakîkat*" kavramlarıdır. "*Kırk makâm*" da bu kapılardan girilerek katedilecek kırk adet merdiven basamağıdır. Hacı Bektaş-ı Velî, burada bu kapıları aralayarak her birindeki onar makâmın neler olduğunu ve her makâmdan bir sonraki makâma ulaşmak için neler yapmak gerektiğini anlatmaktadır. Bunu eserin ikinci babında şu şekilde bildirmektedir:

"*Âdem, Tangrı'ya kaç makâmda irer, anı bildürür.*

Pes kutb-ı âlem buyurur kim: Kul, Çalab Tangrı'ya kırk makâmda irer, dost olur. Onı şerî'at içinde, onı tarîkat içinde, onı ma'rifet içinde, onı hakîkat içindedür."[38]

Eser esâsen bunları açıklamak maksadıyla meydana getirilmiştir; bu kısımdan sonra bu onar makâmın neler olduğu tek tek ele alınmaktadır. Ancak **Makâlât**'ın tamamı bundan ibâret değildir. Onda başka konular da ele alınmıştır. Önce bunlar üzerinde durmakta yarar vardır.

[38] Metin, vr. 7b, 8a. (Bu varak numaraları metin içinde, her sayfanın başına gelecek şekilde yer almaktadır.)

Makâlât'ın tamâmı bir **mukaddime** ile **on bir** bâbdan meydana gelmiştir:

Kısa mukaddimede besmele, hamdele ve salveleden sonra eserin sâhibi olan Hacı Bektaş-ı Velî'yi medheden bir giriş bulunmaktadır. Burası muhtemelen mütercim tarafından yazılmıştır.

Eserin asıl kısmını meydana getiren bâbların konuları şöyledir[39]:

Birinci bâb: Burada insanoğlunun dört unsurdan dört ayrı gürûh hâlinde yaratıldığı anlatılmakta; bu dört gürûhun yapmaları gerekenler sıralanmaktadır. Burada ayrıca Hz. Îsâ (a.s.) ile ilgili bir kıssa da yer almaktadır. (s. 3 - 13)

İkinci bâb: "*Bu bâb ma'rifetün ma'denin beyân kılur.*" Burada "*kul Çalap Tanrı'ya kırk makâmda irer*" denilerek dört kapının her birinin on makâmı olduğu belirtilmekte ve ondan sonra da şerîatın ilk makâmı olan *îmân* anlatılmaktadır. (s. 14 - 18)

Üçüncü bâb: "*Bu bâb şerîatun makâmların beyân kılur.*" Burada şerîatın îmândan sonraki makamları açıklanmaktadır. (s. 19 - 22)

Dördüncü bâb: "*Bu bâb tarîkatun makâmların beyân kılur.*" (s. 23 - 28)

Beşinci bâb: "*Bu bâb ma'rifetün makamların beyân kılur.*" (s. 30 - 34)

Altınca bâb: "*Bu bâb hakîkatun makâmların beyân kılur.*" (s. 29)

Yedinci bâb: "*Bu bâb ma'rifetün ma'rûf cevâbın beyân kılur.*" (s. 35 - 49)

Sekizinci bâb: "*Bu bâb şeytân ahvâlin beyân kılur.*" (s. 50 - 57)

Dokuzuncu bâb: "*Bu bâb tevhîdü'l-maârif beyân kılur.*" (s. 58 - 83)

Onuncu bâb: "*Bu bâb Âdem aleyhi's-selâm sıfâtın beyân kılur.*" (s. 84 - 96)

Onbirinci bâb: "*Bu bâb Âdem'ün sıfâtın beyân kılur.*" (s. 97 - 111)

Bizim yayına hazırladığımız nüshanın bâblarının konuları ve başlıkları şöyledir:

Birinci bâb: Her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Hak teâlâ, Âdem'i dört türlü nesneden yarattı ve onun evlâdını da dört bölüğe ayırdı. Bu dört bölüğün her birini dört türlü ibâdete bıraktı. (vr. 2a - 5b.)

[39] M. Esad Coşan'ın çeşitli nüshaları karşılaştırmak sûretiyle meydana getirdiği edisyon-kritikli metin **Makâlât**'ın asıl metnini tam olarak verdiği için bâbların konularını onu esas alarak verdik.

İkinci bâb: Şeytanın hallerini açıklar. (vr. 5b - 7b.)

Üçüncü bâb: İnsanın kaç makâmda Tanrı'ya ereceğini bildirir. (vr. 7b - 9b.)

Dördüncü bâb: Tarîkatın makâmlarını beyân eder. (vr. 9b - 10a.)

Beşinci bâb: Ma'rifet makâmlarını açıklar. (vr. 10a.)

Altıncı bâb: Hakîkat makâmını açıklar. (vr. 10a - 11b.)

Yedinci bâb: Ma'rifetin makâmını beyân eder. (vr. 11b - 14a.)

Sekizinci bâb: Tevhîdü'l-ârif. (vr. 14a - 18a.)

Dokuzuncu bâb: Âdem sıfâtın bildirir. (vr. 18a - 24b.)

Makâlât'ın diğer nüshalarının karşılaştırılması sonucu elde edilen metinle bizim yayına hazırladığımız nüsha arasında tertip bakımından bazı farklılıklar ve atlamalar olduğu anlaşılmaktadır.

Makâlât'ta anlatılan makamlar şu şekildedir:

a. Şerîatta bulunan on makâm:

1. Îmân getirmek. "*Ammâ şerî'atun evvel makâmı îmân getürmekdür.*" (vr. 8a) "*Pes Çalab Tangrı'ya inanmak gerek kim îmândur.*" (vr. 8b) "*Hem Tangrı'nun firiştelerine inanmak îmândur.*" (vr. 8b) "*Ve hem Allah hazretinün Kur'ân'ına inanmak gerek ve kitablarına inanmak îmândur.*" (vr. 8b) "*Kıyâmete inanmak böyle degül kim siz inanmazsız. Her ne bulursanuz halâlden ve harâmdan yirsiz, donanursız. Haksız yire ni'metler yiyüp gövenürsiz. Ya'ni işbu inanmak mıdur kim siz inanursız.*" (vr. 8b, 9a)

2. İlim öğrenmek. "*İkinci makâm ilm ögrenmekdür.*" (vr. 9a)

3. Namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak, gücü yetince hacca gitmek, seferberlik olunca kaçmamak ve cenâbetten temizlenmek.

"*Üçüncü makâm zekâtdur, orucdur, güci yiticek hacca varmakdur ve hem gazâdur ve hem cenâbetden arınmakdur. Kavluhû te'âlâ: Akîmu's-sâlâte ve âtü'z-zekâte... ve savm-ı şehr-i ramazân ve ...hıccu'l-beyti meni's-tetâ'a ileyhi sebîlen ve'l-cihâdu izâ kâne nefîru âmen ve'l-guslu mine'l-cenâbeti min küllihâ.*"[40] (vr. 9a)

4. Helâl kazanmak ve ribâyı haram bilmek. "*Dördüncü makâm halâl kesb eylemekdür ve ribâyı harâm bilmekdür.*" (vr. 9a)

5. Nikâh kıymak. "*Beşinci makâm nikâh kılmakdur.*" (vr. 9a)

[40] Ayet ya da hadis değildir.

6. Hayız ve lohusalık hallerine riâyet etmek. "*Altıncı makâm hayzun ve nifâsun nikâhın haram bilmekdür.*" Burada "nikâh" cinsel ilişki olarak anlaşılmalıdır. Nitekim başka bazı nüshalarda bunun yerine cinsel ilişkinin karşılığı olan "cimâ" kelimesi kullanılmıştır. (vr. 9a)

7. Cemâat sünnetine riâyet etmek. "*Yedinci makâm sünnet-i cemâatdur.*" (vr. 9a)

8. Şefkatli olmak. "*Eş-şefekatü mine'l-îmân.*" (s. 9b)

9. Temiz yemek ve temiz giyinmek. "*Dokuzuncu makâm arı geymekdür ve arı yemekdür.*" (s. 9b)

10. İyiliği emredip kötülüğü menetmek. "*Onuncu makâm, emr-i ma'rûfdur ve yaramaz işlerden sakınmakdur.*" (s. 9b)

b. Tarîkatta bulunan on makâm:

1. Tevbe etmek. "*Tarîkatun evvel makâmı el alup tevbe kılmakdur.*" (vr. 9b)

2. Mürîd olmak. "*Ammâ tarîkatun ikinci makâmı mürîd olmakdur.*" (s. 25)[41]

3. Saç kesmek. "*Ammâ tarîkatun üçüncü makâmı saç gidermekdür.*" (s. 26)

4. Nefsi olgunlaştırmak için mücâhede etmek. "*Ve dahi tarîkatun dördüncü makâmı mücâhede etmekdür.*" (s. 26)

5. Hizmet etmek. "*Beşinci makâmı hizmet eylemekdür.*" (s. 26)

6. Korkmak. "*Altınca makâmı Havfdur, ya'ni korkudur.*" (s. 27)

7. Ümîdvâr olmak. "*Yidinci makâm ümîd dutmakdur.*" (s. 27)

8. Hırka, zenbil, makâs, seccâde ve subha (yüz taneli tesbih) gibi emânetlere sahip olmak, onlardan ibret almak ve hidâyete ermek. "*Sekizinci makâmı hırkadur ve zenbildür ve mikrâsdur ve seccâdedür ve subhadur ve ibretdür ve hidâletdür.*" (s. 27)

9. Nasîhat ve muhabbet sâhibi olmak. "*Dokuzuncu makâmı sâhib-i nasîhat ve sâhib-i mahabbet olmakdur.*" (vr. 9b)

10. Aşk, şevk ve Allah'ın zenginliği karşısında insanın kendini fakir hissetmesi. "*Onuncu makâmı ışkdur ve şevkdür ve fakîrlukdur.*" (Vr. 10a)

11. Cân makâmı. "*Onbirinci makâm cândur. Pes cân câna dokunsa şevkıle hareket aceb degüldür. Zîrâ kim nasîb-i ilâhîdür. Her kime degse belürse gerekdür.*" (Vr. 10a)[42]

[41] Bizim verdiğimiz metinde ikinci makamdan dokuzuncu makâma kadar olan kısım atlanmıştır. Burada örnekler M. Esad Coşan'ın metninden verilmiştir.
[42] Bu kısım diğer nüshalarda onuncu makâmın devamı şeklindedir. (BKz. M. Esad Coşan, s. 28)

c. Ma'rifette bulunan makâmlar:

1. Edeb. "*Ma'rifetün evvel makâmı edebdür.*" (vr. 10a)

2. Korku. "*İkinci makâmı korkudur.*" (vr. 10a)

3. Perhizkârlık, haram olanlardan sakınma, takvâ sahibi olmak. "*Üçüncü makâmı perhizkârlukdur.*" (vr. 10a)

4. Sabır. "*Dördüncü makâmı sabrdur.*" (vr. 10a)

5. Utanmak. "*Beşinci makâmı utanmakdur.*" (vr. 10a)

6. Cömertlik. "*Altıncı makâmı cömerdlikdür.*" (vr. 10a)

7. Bilgi sahibi olmak. "*Yedinci makâmı ilmdür.*" (vr. 10a)

8. Miskinlik, benlikten geçip kişinin kendini Allah'a vermesi. "*Sekizinci makâmı miskînlikdür.*" (vr. 10a)

9. Ma'rifet sahibi olmak, Allah'ı bilmek. "*Dokuzuncu makâmı ma'rifetdür.*" (vr. 10a)

10. Kişinin kendini bilmesi. "*Onuncu makâmı kendüyi bilmekdür.*" (vr. 10a)

d. Hakîkatta bulunan makâmlar:

1. Toprak gibi mütevâzı ve verimli olmak. "*Hakîkatun evvel makâmı toprak olmakdur.*" (vr. 10a)

2. Bütün herkese aynı gözle bakıp ayıplamamak. "*İkinci makâmı yetmiş iki milleti ayıblamamakdur.*" (vr. 10a)

3. Elinden gelen her iyiliği yapmak ve yerine getirmek. "*Üçüncü makâmı elinden geleni men' itmemekdür.*" (vr. 10a)

4. Dünyadaki her şeyin ve herkesin kendisinden güvende olması. "*Dördüncü makâmı dünyâ içinde yaradılmış nesneye emîn olmakdur.*" (vr. 10a)

5. Mülkün mutlak sahibi Allah'a karşı itâatkâr olmak, O'na olan muhabbetini göstermek. "*Beşinci makâmı mülk ıssına yüz sürüp, yüz suyın bulmakdur. Zîrâ kim vahdet evindedür.*" (vr. 10a, 10/b)

6. Sohbet etmek ve hakîkat sırlarını söylemek. "*Altıncı makâmı sohbetdür ve esrâr-ı hakîkat söylemekdür.*" (vr. 10b)

7. Seyr ü sülûka girmek. "Yedinci makâmı seyrdür." (vr. 10b)

8. Sır saklayabilmek. "Sekizinci makâmı sırdur." (vr. 10b)

9. Allah'a yalvarıp yakarmak. "Dokuzuncı makâmı münâcâtdur." (vr. 10b)

10. Allah'ın varlığını müşâhede etmek ve O'na ulaşmak. "*Onuncı makâmı müşâhededür ve Çalab'a ulaşmakdur.*" (vr. 10b)

Makâlât bu kırk makâmı belirtmek ve açıklamak amacıyla yazılmıştır. Onun dışındaki kısımlar bunların açıklamaları ve Hacı Bektaş-ı Velî'nin mü'minler için gerekli gördüğü diğer konuların izahlarıdır. Bazı yerlerde mütercim veya onun tercümesini kaleme alanların yaptığı şerhlerin de olması muhtemeldir. Edisyon-kritikli metne bakıldığında müstensihler tarafından bile bazı açıklamaların ilâve edildiği veya bazı yerlerde kısaltma yapıldığı anlaşılmaktadır[43]. Buna rağmen yukarıda verdiğimiz kırk makâmın Arapça aslında aynı şekilde yer aldığı, mevcut yazma nüshanın tercümesi ile karşılaştırıldığı zaman bile anlaşılmaktadır[44]. Bu "dört kapı" ve "kırk makâm" Ahmed-i Yesevî'nin **Fakr-nâme**'siyle de büyük ölçüde benzerlikler arzetmektedir[45].

Hacı Bektaş-ı Velî, dördüncü kapının onuncu makâmına, yani son makâm olan, "Allah'ın varlığını müşâhede etmek ve O'na ulaşmak." için bu makâmların hepsini tam ve eksiksiz olarak katetmek, hiç birini eksik bırakmamak gerektiğini beyan eder:

"*Pes makâm-ı kırk budur kim bildün. Ve dahi yigrek bilürsen eydivir. Eger bu kırk makâmun birisi eksük olursa hakîkat tamâm olmaz. Zîrâ kim eksük olur. Meselâ biregü diliyle îmân getürse ve gönliyle inanmazsa, veyâhud oşr u zekât virmese, veyâhud Tangrı hükümlerinden birin bâtıl dutsa, veyâhud Muhammed Mustafâ'yı inkâr itse, veyâhud âl-i evlâdun birine nâ-hak dise, dükeli işledügi amelleri hebâen mensûrâ olur.* (....) *Pes azîz-i men! Kırk makâmda birisi eksük gerekmez. Zîrâ kim makâmda hiç nesne eksük yok.*" (vr. 10b, 11a)

Ayrıca bazı makâmlar daha geniş açıklanmış ve onlara özellikle vurgu yapılmış, nasıl davranılması gerektiği izah edilmiştir. Bunlardan Hacı Bektaş-ı Velî'nin hiçbir şeyin eksik bırakılmaması gerektiği hususunda ısrarlı olduğu anlaşılmaktadır.

İlk makâm olan îmânı açıklarken, birçok kelam âliminin birbiriyle tartıştığı ve kelâm ekollerini birbirinden ayıran îmân-amel ilişkisine vurgu yapmakta ve îmânın amelden ayrı olamayacağını belirtmektedir:

"*Ammâ tâ'at îmândur. Îmân tâ'atdur, birbirinden ayrı olmaz. Degme tâ'at îmâna irmez. Ve hem küfr ma'sıyetdür, degme ma'sıyyet küfre irmez.*" (vr. 8a.)

[43] Bizim hazırladığımız bu nüshanın bir yerinde şöyle denmektedir: "*Pes kendüyi bilmekligi muhtasar kılalum. Gerçek cânlara bu kadar nutk yiter. Va'llâhu a'lem bi's-savâb.*" (vr. 18a)
[44] Bkz. M. Esad Coşan, a.g.e., s. 112 - 121.
[45] Bkz. Abdurrahman Güzel, a.g.e., s. 46, 47.

"Pes Çalab Tangrı'ya inanmak gerek kim îmândur ve buyurduğın dutmak îmândur ve 'yığlın' didüginden yığlınmak, Tangrı'ya inanmakdur." (vr. 8b.)

Tarîkat kapısındaki ilk makâm olan tevbenin nasıl olması gerektiği de şöyle anlatılmaktadır:

"İmdi iy mü'minler! Tevbei şöyle kılun kim aceb ola. Pes tevbei şöyle kılun kim menfa'at gele. Zîrâ kim tevbe kılmak peşîmânlukdur ve peşîmanluğun assısı budur kim günâhı az ola, bir özürde satılur. Pes imdi tevekkül ile özri pîşe dutun kim hata'larunuz az ola kurtılasız ve yüzünüz taze ola. İmdi iy mü'minler! Özür dilemek sizden kabul kılmak Tangrı'dan." (vr. 9b.)

Makâlât'ta dikkati çeken bir husus da, her makâmda yapılması gereken şey söylendikten sonra, genellikle bunlarla ilgili âyet, hadis veya kelâm-ı kibâr kabîlinden bir söz getirilmiş olmasıdır. Bunların genellikle âyetler olduğu görülmektedir.

Hacı Bektaş-ı Velî'nin bu eserinde sadece bu makâmların neler olduğu ve açıklamalarıyla yetinilmemiş; bunların dışında insanlara çeşitli konularda öğütlerde bulunulmuş, yapılması gereken işler anlatılmıştır.

Makâlât'ın ilk bölümünde inanan insanlar dört grup olarak gösterilmiş, bunların her birinin özellikleri anlatılmış ve yapmaları gereken işler sıralanmıştır:

"Hak subhânehû ve te'âlâ Âdemi dört dürlü nesneden yaratdı ve hem dört gürûh kıldı ve hem dördin dört dürlü tâatda kodı ve dört dürlü halleri ve dört dürlü arzuları vardur. İmdi dört dürlü nesneden kim yaratdı evvel toprakdan ikinci sudan üçüncü oddan dördüncü yilden ve dört gürûh kim kıldı." (vr. 2a.)

Bu dört grubun birincisi "**âbid**"lerdir. Âbidlerin özellikleri ve yapmaları gerekenler şöyledir:

"Evvel gürûh âbidlerdür kim bunlar şerî'at kavimleridür ve asılları yildendür. Pes yil hem sâfîdür hem kavîdür; zîrâ ki yil esmeyince dâneler samanından ayrılmaz ve eger yil esmeyeydi mecmû'-ı âlem yiyiden helâk olaydı. İmdi halâl ve harâm mısmıl (temiz) *ve murdâr kamusı şerî'at birle ma'lûm olur zîrâ kim şerî'at kapusı ulu kapudur."* (vr. 2a.)

"Ammâ âbidlerün tâ'atları namâzdur ve oruçdur ve zekâtdur. Nefîr-i âm (seferberlik) *olıcak kaçmayup varmakdur ve hem cenâbetden gusl eylemekdür ve arzuların isteyüp dünyâyı terk idüp âhiret sevmekdür ve halleri birbirin incitmemekdür. Pes kibir, hased, buğz ve buhl, adâvet bunlarda hemândur."* (vr. 2a, 2b.)

Dört gruptan ikincisi "**zâhid**"lerdir. Bunların özellikleri ve yapmaları gerekenler de şöyle sıralanmaktadır:

"Ammâ ikinci gürûh zâhidlerdür. Bunlarun aslı oddandur. Bunlar tarîkat kavmleridür. Pes od gibi yansalar gerekdür pes her kim bu dünyada kendü özin göyündürse yârın âhiretde dürlü dürlü azâblardan kurtuldı. Pes şöyle bilün bir kez yanan artuk yanmaz." (vr. 2b.)

"Pes zâhidlerün tâ'atı dün gün Tangrı'yı zikr itmekdür ve hem Bismi'llâh yâd kılmakdur ve hem havf (u) recâdur ve dünyâ arzuların terk itmekdür. Âhiret içün ve hâlleri kendü bilülerine hoşnud olmışlardur. Bilmezler kim kandan geldiler kancaru giderler. Zîrâ kim bunlara hidâyet kapusı açılmadı Tangrı'yı yâd kılmakları kendü cehdleriyledür. Bunlarun dahi gürûhı hemândan bu kadardur." (vr. 3a.)

Dört gruptan üçüncüsü "**ârif**"lerdir. Bunların özellikleri ve yapmaları gerekenler de şöyle sıralanmaktadır:

"Üçüncü gürûh âriflerdür. Bunlarun aslı sudandur ve bunlar ma'rifet kavmidür. Pes su arıdur ve hem arıdıcıdur. İmdi Ârif gerekdür kim arı ola ve hem arıdıcı ola. Eger suâl itseler: "Arısı nedür ve arıtduğı nedür?" Cevâb vir kim: Ârifler katında her sözün üç yüzi vardur ve bir ardı vardur. Pes ayruklar bilmezlüklerinden kelimenün ardın söylerler udlu olurlar.

Lîkin ârifler kelimenün yüzin söylerler udlu olmazlar. Pes su arılığı tâhirdür, kangı kaba girerse ol kab gerek kim suya döne pâk ola ve hem kendüden ayruk nesne ana benzemez ve levni ma'lûm olur ve hem murdârı taşra bırağurlar. Pes imdi ârifler arılığı tâhirdür girü aslına varur, birikür. Ve hem ârifler katında şirk murdârdur içlerinde komazlar, daşra bırağurlar, kendülerin arıdurlar.

Pes şöyle bilmek gerekdür kim kendüyi arıtmayan ayrukları dahi arıtmaya. Ammâ şerî'at kavlinde dona ve tene murdâr degse su-

yıla yunıcak hem donı ve hem teni arıdur. Ve hem cenâbeti giderür ve andan abdesti revâ olur. İllâ kim ârifler katında ne donı ve ne teni arıdur ve ne cenâbetini giderür ve ne abdesti revâ olur zîrâ kim yuyıcı arı olmayınca yudığı nice arı ola.

Pes imdi âdem gerek suya yaraya ve su gerek abdeste yaraya ve abdest gerek namaza yaraya ve namaz gerek Çalap te'âla'ya yaraya." (vr. 3a, 3b.)

"Pes imdi azîz-i men! Ârif aslı sudandur ârifün içinde murdâr nesne eglenmez ve hem suyun aslı yaşıl gevherdendür ve gevher aslı Çalap Tangrı'nun kudretindendür. Pes anuniçün kim ârifleri Tangrı tebâreke ve te'âlâ sever. Zîrâ kim aslıdur. Pes asıl aslın sevmek aceb degüldür... Ve dahi bilmek gerek kim âriflerün tâatı tefekkürdür ve hem dünyâyı terk ve ahireti terk itmekdür ve hem nazarla velâyet beklemekdür. Ve hem âriflerün halleri cümle varlığa degşirülmekdür ve hem yavuz endîşe kılmazlar." (vr. 4a.)

Dört gruptan dördüncüsü "**muhib**"lerdir. Bunların özellikleri ve yapmaları gerekenler de şöyle sıralanmaktadır:

"Ammâ dördüncü gürûh muhiblerdür ve bunlarun aslı toprakdandur ve toprak teslîm-i rızâdur. Pes muhibler dahi teslîm u râzı olalar." (vr. 4a, 4b.)

"Ammâ muhiblerün tâ'atı münâcâtdur, seyirdür ve müşâhededür ve arzularına irmekdür ve Çalap Tangrı'yı bulmakdur ve kendülerin yavı kılmakdur ve halleri biriküp bir olmakdur." (vr. 4b.)

Büyük mürşid Hacı Bektaş-ı Velî, zikrettiğimiz gruplara ayırarak anlattığı dört grup insanın yerine getirmekle mükellef olduğu şeyleri belirtirken, âbidlerin işlerini anlatırken de gördüğümüz gibi, esas olarak İslâm dîninin temel prensiplerini ortaya koymuştur. Belirttiği diğer hususlar da, yine İslâm âleminde, daha çok tasavvuf çevrelerinde yer etmiş olan dînî olgular ve tasavvufî geleneklerdir. Kırk makâm anlatılırken belirtilen görevler de aynı niteliktedir.

Hacı Bektaş bazı kötü huylarla ilgili de şöyle der:

"İkinci sultân iblîsdür ve hem nefs (6/a) şeytânun nâyibidür ve hem subaşıları kibr, hased, tama', öyke, kahkaha ve masharalukdur. Bu yeddi fiil kim söyledün dizdârlardur. Pes yüregün sol kula-

ğında yedi kal'a vardur. Ve her kal'a da bir dizdâr müvekkeldür. Degme bir dizdârun yüz bin subaşısı vardur. İmdi haset, buhl, dünyâyı terk itmeklükle bunlarun kamusı sabr itmekle îmân olur. Ammâ kibrün aslı şeytândur ve meskenet aslı Rahmândur. Pes imdi kaçan kibir gelse meskeneti ana havale kıla. Kaçan hased gelse ilmi havale kıla. Ve hem buhl aslı şeytândur ve cömerdlük aslı Rahmân'dur. Kaçan buhl gelse cömerdlügi ana havâle kılmak gerek." (vr. 5b, 6a.)

"Ammâ masharaluk dilegini gülmek sever ve gülmek dilegini gıybet sever ve gıybet dilegini öyke sever ve öyke dilegini tama' sever ve tama' dilegini buhl sever ve buhl dilegini hased sever ve hased dilegini kibir sever ve kibir dilegini ten sever ve ten dilegini hevâ sever ve hevâ dilegini nefs sever ve nefs dilegini iblîs sever ve iblîs dilegini Hak te'âlâ sevmez.

Zirâ kim bu on iki dürlü fiil kim zikr olundu, birbirine müvekkeldür. Pes on iki fiile İblîs müvekkeldür. Pes bu on iki fiil yıkılup ol on iki nesne yirine yapılmayınca kulum diyen kişiye yol yokdur Çalab'dan yana. Zîrâ kim bu on iki dürlü fiil ma'rifetün ve hem îmânun düşmanlarıdur. Akl subaşısı şeytân subaşısını yindügi bunlarunla ma'lûm olur. Bu nesnenün nişânı ol olur kim cân işret-i rûhânî sever ve hem işret-i rûhânî âzâd olmak nişândur.

Hak subhânehû ve te'âlâ buyurur kim "üç kişi üç nesneye söykendi. Benlik da'vîsin kıldı. Âhır helâk oldı. Evvel İblîs aleyhi'l-lâ'ne oda dostum didi. İmdi Çalab katında güç yokdur. Dostu dostdan ayırmaz. Âhır iblisi oda yakdı." (Vr. 6b.)

Görüldüğü üzere Hacı Bektaş-ı Velî kırk makâmı katedip hakîkatın son merhalesine ulaşmak için bu kırk makâmın gerektiğini beyan etmiştir. Bu kırk makâmda yapılması gereken şeyler de tek tek belirtilmiştir. Bunların ve insanların yapması gerektiğini bildirdiği hususların hepsinin Allah'ın Kur'an'da emrettikleri, Hz. Peygamber'in söyledikleri ve yaptıkları; ilim, irfan ve kültür tarihimizin büyüklerinin ortak olarak ortaya koydukları şeylerdir. Ahmed-i Yesevî'nin **Fakr-nâme**'si ile **Makâlât** arasındaki benzerlikler, kırk makâmdaki benzerliklerde görülmüştü[46].

[46] Bu benzerliğin başka örnekleri için bkz. Ali Yılmaz, "Ahmed-i Yesevî, Yunus Emre ve Hacı Bektaş-ı Velî'nin İslam Çizgisindeki Bütünlük", **Bilig** (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi), sayı : 9, Bahar 1999, s. 65 - 83.

Nasıl bir çalışma yapıldı?

Türkiye Diyanet Vakfı tarafından başlatılan, halk arasında yaygın olarak okunduğu ve benimsendiği kabul edilen klasik eserleri yayımlama faaliyetleri çerçevesinde, Hacı Bektaş Veli'ye ait **Makâlât**'ın da yer alması uygun görülmüştür. Başlatılan bu yayın faaliyetinin esası, seçilen eserin metnini ve günümüz Türkçesi ile çevirisini vermek teşkil etmektedir.

Makâlât, daha önce de belirtildiği gibi şimdiye kadar çeşitli şekillerde yayımlanmıştır. Yeniden yayımlanması tekrar olarak kabul edilebilir. Ancak Türkiye Diyanet Vakfı'nın başlattığı yayın serisi içerisinde **Makâlât**'ın da bulunması, seriye hem anlam kazandıracak, hem de değer katacaktır.

Bu anlam kazandırıcı ve değer katıcı halkanın zincirdeki yerini alması için bu çalışma yapılmıştır. Tekrardan kurtulma ve bir ölçüde orijinallik kazanması için, şimdiye kadar yayımlananların içinde yer almayan bir nüsha seçilmiştir. Bu nüshanın bu özelliğinin yanında farklı bir özelliği daha vardır ki, o da Hacı Bektaş evlatlarından Veliyettin Ulusoy'a ait olmasıdır.

Bizim çalışmamız üç kısımdan meydana gelmiştir: 1. Orijinal metnin günümüz alfabesiyle yazılmış şekli. 2. Bu metnin günümüz Türkçesi'ne çevrilmiş şekli. 3. Orijinal metin.

Metnin okunuşunda:

Orijinal Metin tıpkı basım olarak yer alacağı için transkripsiyon işareti kullanılmamıştır.

Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun heceler (^) işaretiyle gösterilmiştir.

Arapça ve Farsça tamlamalar usulüne uygun olarak yazılmıştır.

Metin harekeli olduğu için, okunuşlar harekelerin yönlendirmesine göre yapılmış, bir kelimenin teleffuzu başka türlü biliniyor ise bile, metindeki telaffuz şekli tercih edilmiş; böylece metnin kendi devrinin özelliklerini yansıtan dil yapısı aynen muhafaza edilmiştir.

Orijinal metin aynen yer aldığı için, âyet, hadis veya kelâm-ı kibâr gibi Arapça metinler günümüz alfabesiyle yazılmış, âyetlerin sûre numaraları, hadislerin bulunabilmişse kaynakları tespit edilmiştir. Kaynağı bulunamayan sözlerin durumu da dipnotta belirtilmiştir.

orijinal metin,
transkripsiyon
ve sadeleştirme

هذه مقالات شريف حضرت مولانا حاجي بكتاش ولي قدس
الله سره العزيزدر بسم الله الرحمن الرحيم و رحمة الله تعالى

شكر و سپاس اول تنكري تبارك و تعالى حضرتنه
اولسون كيم بز بيچاره قوللرينه قدرتيله وار ايلدي و دخي
بزه ايمان و [illegible] نصيبي قلدي و دخي جمله مخلوقاتك
رزقلرين معلوم و مقسوم قلدي و دخي سلام و صلوات اول
پيغمبر [illegible] رسولنه و [illegible] سلطان [illegible] و دينه اولسون كيم دوكل
عالمي انك دوستلغنه ياراتدي و دخي اول حضرت رسولك
و اولادنه و اصحابنه اولسون كيم [illegible] قوملردر [illegible] آهلردر
و سلم تسليما كثيرا و هم اول پادشاه عالم تنكري اسلام
آهلنك اولو معتبر و خلايق آخرتده مرحوم و مغفور قلدي
چون سلام و صلوات اول رسول الله حضرتنه و آلنه اولدي قدرت
صكوره اول اسرار سوزلو و عجبي طوزنلو و لطيف سوزلو و كوكلي
بوزلو مقالات ايتي و شريعت سوزي و تربيت معرفت و
[illegible] حقيقت و مقام آهلي سومدي جهلي و صاحب
[illegible] اول قطب معلوم سلطان حاجي بكتاش الخراساني
قدس الله سره العزيز اول دينه [illegible] نوريله [illegible]

Hâzihî Makâlât-ı Şerîf-i Hazret-i Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî 1b
(Kaddesa'llâhu sırrahu'l-azîz ve rahmetu'llâhi teâlâ)
Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.
Şükr ü minnet ü sipâs ol Tanrı tebâreke ve teâlâ hazretine olsun kim biz bîçâre kulların yokdan var eyledi ve dahi bizlere îmân ve İslâm rûzı kıldı ve dahi cümle mahlûkâtun rızkların ma'lûm ve maksûm kıldı. Ve dahi selâm ve salavât ol peygamberler ulusına ve mürseller serverine olsun kim dükeli âlemi anun dostluğına yaratdı ve dahi ol hazret-i Resûlün âline ve evlâdına ve ashablarına olsun kim yigrek kavmlerdür ve arı ehillerdür ve selleme teslîmen kesîrâ. Ve hem ol pâdişâh-ı âlem Tanrı İslâm ehlinün ol mu'teber rûhların âhiretde merhûm ve mağfûr kıldı. Çün selâm ve salavât ol Resûlu'llâh Hazretine ve âline oldukdan sonra ol esrâr sözlü ve kelecisi tuzlu ve latîf sözlü ve güler yüzlü ve **Makâlât** ıssı ve şerî'at suyı ve tertîb-i ma'rifet ve genc-i hakîkat ve makâm ehli sevmedi cehli ve sâhib-i genc-i ulûm o kutb-ı ma'lûm **Sultân Hacı Bektâşî el-Horasânî** - *Kaddesa'llâhu sırrahu'l-azîz* - ol dîn çırâğı îmân nurının yağı

Bu Risâle, Hazret-i Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî (Allah onun yüce sırlarını mukaddes kılsın)'nin şerefli Makâlât'ıdır.
Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla ve Yüce Allah'ın rahmetiyle.
Biz çaresiz kulları yoktan var eden Tanrı teâlâ hazretlerine hamd, şükür ve minnet olsun. O, bizlere iman ve İslâm'ı nasip ettiği gibi diğer bütün varlıkların rızıklarını da belirleyip her birine ayrı ayrı paylaştırdı.
Salât ve selâm da önce, Allah teâlânın bütün âlemi onun sevgisi yüzünden yarattığı peygamberlerin ulusu ve rasüllerin reisi Hz. Peygamber'in üzerine; sonra da onun arı ve tertemiz Ehl-i Beyt'ine; en üstün kavim olan evlâdına ve ashâbına olsun. Çünkü bütün kâinâtın padişahı olan Tanrı, bu itibarlı Müslümanların ruhlarını ahirette rahmetine erdirmiş ve bağışlamıştır.
Allah'ın rasûlüne, onun Ehl-i Beyt'ine salât ve selâm getirdikten sonra: Sözleri esrarlı, konuşmaları hoş ve tatlı, güleç yüzlü, **Makâlât** sâhibi, şerîat askeri, marifete bürünmüş, hakikat hazinesi, yüce makama erişmiş, cehâleti sevmeyen ve her türlü ilim hazinelerinin de sâhibi olan, din meşalesini elinde tutan ve âdetâ kandil gibi olan imân nurunun yağı, erenlerin durağı Horasanlı Sultan Hacı Bektaş (Allah onun sırlarını mukaddes eylesin) de şöyle buyurmaktadır:

2a ve erenlerün durağı böyle beyân kılur kim:
I.BAB: Hak subhânehû ve teâlâ Âdemi dört dürlü nesneden yaratdı ve hem dört gürûh kıldı ve hem dördin dört dürlü tâatda kodı ve dört dürlü hâlleri ve dört dürlü ârzûları vardur. İmdi dört dürlü nesneden kim yaratdı evvel toprakdan ikinci sudan üçüncü oddan dördüncü yilden. Ve dört gürûh kim kıldı:
Evvel gürûh: **Âbidlerdür** kim bunlar şerî'at kavimleridür ve asılları yildendür. Pes yil hem sâfîdür hem kavîdür zîrâ ki yil esmeyince dâneler samanından ayrılmaz ve eğer yil esmeyeydi mecmû'-ı âlem yiyiden helâk olaydı. İmdi halâl ve harâm mısmıl ve murdâr kamusı şerî'at birle ma'lûm olur zîrâ kim şerî'at kapusı ulu kapudur. Nitekim Çalap *-celle celâluhû-* cümle nesnenün varluğın Kur'ân içinde yâd kıldı. Kavlühû teâlâ: *Lâ ratbin velâ yâbisin illâ fî kitâbin mübîn.*[1]
Pes imdi azîz-i men! Key sakınmak gerek ki Çalab teâlâ buyuruğın cehl eyleyüp komamak gerek ve yığlın didüğünden yığlınmak gerek. Pes imdi Âdem olanlar kendülerin tiz ulu bileler ve bu resme olan kişilerün amelleri ne idügin ma'rifet gelüben cânı diri kılduğı yirde yâd kılagör inşâ'allâhu teâlâ. Ammâ âbidlerün tâatları namâzdur ve oruçdur ve zekâtdur. Nefîr-i âm olıcak kaçmayup varmakdur ve hem cenâbetden gusl eylemekdür ve ârzûların istemeyüp dünyâyı terk idüp âhiret sevmekdür ve hâlleri birbirin

[1] En'am, 6/59.

[142] En'âm, 6/59.

BİRİNCİ BÖLÜM
Her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Hak Teâla, Âdem'i dört türlü nesneden yarattı ve onun evlâdını da dört bölüğe ayırdı. Bu dört grubun her birini dört türlü ibâdete bıraktı. Yine bunların her birinin kendine mahsus dört türlü halleri ve dört türlü arzuları vardır. Şimdi, Âdem'i yarattığı dört türlü nesne şöyledir: İlkönce topraktan, ikinci olarak sudan, üçüncü olarak ateşten, dördüncü olarak rüzgardan.
O'nun ayırdığı dört bölük insan şunlardır:
İlk bölük, "*âbidler*"dir.
Bunlar, "şeriat" topluluklarıdır ve asılları rüzgardandır. İşte bu rüzgar hem temizdir hem de güçlüdür. Çünkü rüzgar esmeyince ekin tâneleri samanından ayrılmaz ve eğer rüzgar esmeseydi bütün dünya kokudan mahvolurdu. O halde helal ve haram, temiz ve murdar hepsi şeriat ile bilinir. Zîrâ şeriat kapısı yüce kapıdır. Nitekim Allah (c.c) bütün nesnelerin varlığını Kur'an'da zikr etmiştir. Yüce Allah buyurmuştur:
"Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır." [142]
Öyle ise ey azizim! Yüce Allah'ın buyurduklarını bilgisizlik edip bırakmamalı ve bunlardan çok sakınmak gerekir. O'nun *"sakının"* dediğinden sakınmak gerekir. Öyleyse, Âdemoğulları kendilerini büyük bilsinler; böyle kişilerin amellerinin ne olduğunu "marifet" konusu gelip canı dirilttiği yerde inşallah hatırlayıverirler. Âbidlerin ibâdetlerine gelince namazdır, oruçtur, zekattır; savaş için askere çağırıldığında kaçmayıp savaşa gitmektir. Ve hem de cünüplük durumunda gusül abdesti almaktır. Kendi arzularının peşinden gitmeyip, dünyayı terk edip, ahireti sevmektir. Bu grubun hallerinden biri de birbirlerini

وارنلوک طرایی بویله بیان دور کیم حق سبحانه و تعالی آدمی دورت
دورلو نسنه‌دن یاراتدی و هم دورت کروه قلدی و هم دورت دین
دورت دورلو طاعتنی قودی و دورت دورلو حاللری و دورت
دورلو آزدرلری وار در ایمدی دورت دورلو نسنه‌دن کیم
یاراتدی اول صو اقدن ایکنجی صودن اوجنجی اوددن دوردنجی
یلدن و دورت کروه قلدی اول کروه عابدلردر کیم بونلر شریعت
قوملیدور و اصللری یلدندر بس یل هم صافیدر هم قویدر نیراکه
یل اسمیجه دانه لر صمانندن ایرلمز و اگر یل اسمیسه‌ی مجموع
عالم بیدن هلاک اولسی ایمدی حلال و حرام مشمل و مرداد
قومی شریعت برله معلوم اولور دیرالیم شریعت قوسی اولو بیودر
نته کیم حق جل جلاله جمله نسنه‌نک وارلقین قرآن ایچنده یاد قلدی
قوله تعالی ولا رطب ولا یابس الا فی کتاب مبین بس ایمدی عزیز
[illegible] حقیقق کرک که حق تعالی بویر و عین مجهد آثار [illegible] موفق
کرک و بغلین دید و کیدن یخلمق کرک بس ایمدی آدم او [illegible]
لند ولریب بیز اولو بله‌لر و بو رسمه اولن کشیلر عملدی نه ایدو [illegible]
معرفت بلو بن حاقی دیبری قلدو بی یرده یادقله کور انشاء الله تعالی
[illegible] عابدلر [illegible] علاقاری نماز دره او رحنده کوزکاند ز آغری [illegible] و انجق
تعمیوت و [illegible] مقرنده [illegible] بسل یکحکدر و آزدولریب
اسکوب دنیا [illegible] ایدب آخرت سومکدر و حاللری بوریت

2b

انجمنکدر برنکه بر حسد بغض وبخل عداوت بونلرده هم اندر
اما انکی کروه زاهدلردر بونلر آنلردن اضی اودلردر بونلر طریقت قومیدر
بن اودکبی یانسلر کرکدر بنی هر کیم بو دنیاده کندو اوزین کوینده سه
یارین آخرتده دورلو دورلو عذابلردن قورتلدی بن شونکله بلک بن
کرز یانن ایروق یانمز قوله تعالی وقودها الناس والحجارة
اعدت للکافرین نته کیم عیسی پیغمبر عم [illegible] یوریردی
بر داغ دبنه کلدی صو بولدی ایچدی الا کیم اول صو آجی ایدی
وهم اول داغ دمبدم دترردی پس عیسی عم حالی دلیله اول داغ
صوردی بو صو نه ایچون آجیدر وسن نه ایچون دمبدم دترسن
دیدی اول داغ ایتدی یا روح الله شونکله بیل کلکیم موسی پیغمبر
زمانندن بر نیکت کزدکن ناکاه بو آیه کلدی وبو آیتی اوقدی
وقودها الناس والحجارة اعدت للکافرین پس بو آیت
توریتده وزبورده وانجیلده وفرقانده وارمدر دیدی پس عیسی
عم ایتدی انجیلده وفرقانده وتوریتده وزبورده دخی بو آیت
واردر دیدی پس اول داغ ایتدی انجیل سنک وفرقان محمد
مصطفانککدر دیدی ایدی یا روح الله دعاک مستجابدر دعا قل کیم
حق تعالی بزی دترمکدن آزاد قلسون دیدی پس عیسی عم دعا قلدی
شول ساعت اول داغ دترمکدن دوردی وهم آجی صوبی دخی
داتلو اولدی آندن اول داغ ایتدی یا روح الله بم ایچمزده بر [illegible]
واردر تا بنی اسرائیل زمانندن برو قالمشدر کیم محمدی کو [illegible]

incitmemekdür. Pes kibir, hased, buğz ve buhl, adâvet bunlarda hemândur. Ammâ ikinci gürûh: ***Zâhidler***dür. Bunlarun aslı oddandur. Bunlar tarîkat kavmleridür. Pes od gibi yansalar gerekdür. Pes her kim bu dünyâda kendü özin göyündürse yarın âhiretde dürlü dürlü azâblardan kurtuldı. Pes şöyle bilün bir kez yanan ayruk yanmaz. Kavluhû teâlâ: *Vekûdühe'nnâsü ve'l-hicâratü u'iddet li'l-kâfirîn.*[2] Nitekim Îsâ peygamber (a.s.) teferrücde yürürken bir dağ dibine geldi. Su buldı, içdi. İllâ kim ol su acı idi ve hem ol dağ dem-be-dem ditrerdi. Pes Îsâ (a.s.) hâl diliyle ol dağa sordı: -Bu su ne içün acıdur? Ve sen ne içün dem-be dem ditrersin? didi. Ol dağ eyitdi: -Yâ Rûhu'llâh! Şöyle bilgil kim Mûsâ peygamber zamânından bir yigit gezerken nâgâh bu araya geldi ve bu âyeti okudı: *Vekûdühe'nnâsü ve'l-hicâratü u'iddet li'l-kâfirîn,*[3] -"Pes bu âyet Tevrât'da ve Zebûr'da ve İncîl'de ve Furkân'da var mıdur?" didi. Pes Îsâ (a.s.) eyitdi: -"İncîl'de ve Furkân'da ve Tevrât'da ve Zebûr'da dahi bu âyet vardur." didi. Pes ol dağ eyitdi: -"İncîl senün ve Furkân Muhammed Mustafâ'nûndur." didi. -"İmdi Yâ Ruhu'llâh! Du'ân müstecâbdur, du'â kıl kim Hak teâlâ bizi ditremekden âzâd kılsun." didi. Pes Îsâ (a.s.) du'â kıldı. Şolok sâat ol dağ ditremekden durdı ve hem acı suyı dahi datlu oldı. Andan ol dağ eyitdi: "Yâ Ruhu'llâh! Benüm içümde bir Pîr vardur. Tâ Benî İsrâîl zamânından berü kalmışdur kim Muhammed'i göre 2b

[2] Bakara, 2/24.
[3] Bakara, 2/24.

incitmemeleridir. Bunun yanında büyüklenme, kıskançlık, nefret, cimrilik ve düşmanlık bunlarda her an görülür.
İkinci bölük, zâhidlerdir. Bunların aslı ateştendir ve bunlar "tarîkat" topluluklardır. Bundan dolayı ateş gibi yansalar gerektir. İşte her kim bu dünyada kendi nefsini yakarsa, yarın ahirette türlü türlü azablardan kurtulur. Hasılı şöyle bilin ki bir kez yanan artık bir daha yanmaz. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: ".... *yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem, kafirler için hazırlanmıştır.*"[143]
Nitekim İsâ Peygamber (aleyhi's-selâm) de gezinti esnasında yürürken bir dağın dibine geldi. Su buldu ve içti. Ancak su acı idi ve dağ da devamlı titriyordu. Bunun üzerine İsâ (a.s.) hal diliyle o dağa sordu:
- Bu su niçin acıdır? Ve sen niçin devamlı titriyorsun?
O dağ şöyle seslendi: - Ey Rûhullah! Şöyle bil ki; Mûsâ peygamber zamanında bir genç gezerken ansızın buraya geldi ve bu ayeti okudu:
"Kâfirler için hazırlanmış, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının."[144] - "Peki bu âyet Tevrat, Zebur, İncil ve Furkan (Kur'ân)'da da var mıdır?" dedi. Bunun üzerine İsâ (a.s.) cevap verdi:
- İncil'de, Furkan'da, Tevrat'ta ve Zebur'da da bu âyet vardır.
Bunun üzerine o dağ şöyle söyledi:
- İncil senin, Kur'an Muhammed Mustafa'nındır. Öyleyse Ey Rûhullah! Senin duan kabul edilir; dua et de yüce Allah bizi titremekten kurtarsın. Bunun üzerine İsâ (a.s.) dua etti. Tam o sırada dağın titremesi durdu. Acı suyu da tatlı hale geldi. Sonra dağ şöyle dedi:
"Ey Rûhullah! Benim içimde tâ İsrailoğulları zamanından kalan bir pîr vardır; Muhammed'i veya ümmetini görmek ister."

[143] Bakara, 2/24.
[144] Bakara, 2/24.

3a veyâhud ümmetin göre. Lîkin ol yigit kaçan kim, kavluhû teâlâ: *fe'tteku'n-nâra'lletî vekûdüha'n-nâsü ve'l-hicâratü*[4] âyetin okıdı. Pes bu yir dün gün ağlardı. Bu acı su anun göz yaşıdur. Ve hem bu pîrün gözi yaşı çok sulara karışdı. Acı kıldı. İmdi meğer senün du'ân berekâtından ağlamaklığı sâkin oldı. Ve hem acı sular dahi datlu oldı. Pes Îsâ (a.s.) çün kim bu heybeti gördi, ibrete kaldı. Dünyâlukda bir kiçküli ve bir asâsı ve bir sûzeni vâr idi. Anı dahi yabâna bırakdı. İmdi azîz-i men! Bu dünyâlık irkenler dürlü dürlü azâbdan nite kurtılalar. Hazret-i Muhammed (a.s.) buyurur: *ed-dünyâ bahrun amîkun kesîrun' [mine]'n-nâsi...*[5] Ma'nisi budur kim: Dünyâ bir derin denizdür. Âdemîler anun içinde gark olmışlardur. Pes zâhidlerün tâatı dün gün Tanrı'yı zikr itmekdür ve hem *Bi'smi'llâh* yâd kılmakdur ve hem havf (u) recâdur ve dünyâ ârzûların terk itmekdür, âhiret içün ve hâlleri kendü bilülerine hoşnud olmışlardur. Bilmezler kim kandan geldiler kancaru giderler. Zîrâ kim bunlara hidâyet kapusı açılmadı Tanrı'yı yâd kılmakları kendü cehdleriyledür. Bunlarun dahi gürûhı hemân bu kadardur. Üçüncü gürûh: ***Ârifler***dür. Bunlarun aslı sudandur ve bunlar ma'rifet kavmidür. Pes su arıdur ve hem arıdıcıdur. İmdi ârif gerekdür kim arı ola ve hem arıdıcı ola. Eğer suâl itseler: "Arısı nedür ve arıtduğı nedür?" Cevâb vir kim: 'Â'rifler katında her sözün üç yüzi vardur ve bir ardı vardur. Pes ayruklar bilmezlüklerinden kelimenün ardın söylerler udlu

[4] Bakara, 2/24.
[5] Bu metin hadis kaynaklarında geçmemektedir.

O genç yüce Allah'ın, '*Kâfirler için hazırlanmış, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının*'[145] âyetini okudu. Bundan sonra o yer, gece gündüz ağlar. İşte bu acı su onun gözyaşıdır. Ve hem bu pîrin gözyaşları çok sulara karıştı, onları da acılaştırdı. Meğer şimdi senin duan bereketinden ağlaması durdu. Acı sular dahi tatlı oldu.

Bunun üzerine İsâ (a.s.) bu büyüklüğü gördü, ibret aldı. Dünyalık olarak bir keşkülü, bir asası bir de iğnesi vardı. Onları da başkalarına bıraktı. Şimdi ey azizim! Bu dünyalık biriktirenler türlü türlü azaptan nasıl kurtulurlar? Nitekim Hz. Muhammed (a.s.) buyurur:

"*Dünya, derin bir deniz gibidir. İnsanların çoğu bu denizde boğulurlar.*"[146]

Bundan dolayı, zahidlerin ibadeti gece gündüz Tanrı'yı zikretmektir ve *Bi'smi'llah* demeyi hatırda tutmaktır. Aynı zamanda korku ve ümit [arasında bulunmaktır] ; ahiret için dünya arzularını terk etmektir. Bunlar kendi bilgileriyle hoşnut durumdadırlar. Nereden gelip nereye gittiklerini bilmezler. Zira bunlara hidayet kapısı açılmadı. Tanrı'yı hatırlamaları kendi gayretleriyledir. Bunların bölüğü de böylece bu kadardır.

Üçüncü bölük, *ârifler*dir.

Bunların aslı sudandır ve bunlar "*ma'rifet*" topluluğudur.İşte bu su temiz ve temizleyicidir. O halde ârife de hem temiz olmak hem de temizleyici olmak gerektir. Eğer, "*Âriflerin temizi ne demektir ve temizlediği nedir*?" diye sorarlarsa şöyle cevap ver: Ârifler katında her sözün üç ön yüzü, bir ardı vardır. Öyle olunca ârif olmayanlar bilmediklerinden dolayı sözün ardını söylerler, mahcup olurlar.

[145] Bakara, 2/24.
[146] Bu metin hadis kaynaklarında geçmemektedir.

ويا خود امتين كوره ليكن اولديكت هچ كيم توانا دكل فاتقوا النار
النار التي وقودها الناس والحجارة آيتين اوقدي [illegible] بو يره دون
كرده اغلردي بو آچي صوانك كوزي ياشيدر وهم بو يرلك كوزي ياشي چوق
صولار قوشدي آچي قلدي امدي تكرسنك [illegible] اغلمقلغي
[illegible] اولدي وهم آچي صولر دخي دانتو اولدي يني عيسى عم چونكيم
بو هيبتي كوردي عبرته قالدي دنيا الكن بر كچكولي وبر عصاسي وبر
[illegible] وزايدي آني دخي يانه براقدي امدي عزيزمن بو دنيالك ايزكلي
دونلو دودلو عذابدن نته قورتله لر حضرت محمد عم بيوردي الدنيا
بحر عميق كثير الناس يغرق فيها معنيسي بودر كيم دنيا بر دريا
دكيزدر آدميلر انك ايچنده غرق اولمشلردر بس زاهدلرك طاعتي دون
كون تنكري ذكر ايتمكدر وهم بسم الله يا د قلمقدر وهم خوف
رجادر ودنيادن ولرين ترك ايتمكدر آخرت ايچون وحاللري كندو
باولريته خوشنود اولمشلردر بلمزلر كيم قندن كلديلر قنده كيده جكلر
زيرا كيم بونلره هدايت قپوسي اچلدي تنكري ياد قلمقلري
كندو جهدلريله در بونلرك دخي كروهي همان بو قدردر اوچنجي
كروه عارفلردر بونلرك اشي [illegible] بونلر [illegible]
[illegible] ايدر وهم [illegible] امدي عارف [illegible] كيم آدي اوله
وهم آدي [illegible] اوله [illegible] ايشته آدي [illegible] دن
[illegible] عارفلر [illegible] سوزلرك اوچ [illegible] در
[illegible] در [illegible] نك آدي [illegible] اولدقلر

اولورلر نیتکیم عارفلر کلمه‌لرنڭ یورینی سویلیولر اودلو اولمزلر
بس صو آدیلوغی طاهردر قانغی قابه کیدرسه اول قابڭ کرك کبی
صویه دونه پاك اوله وهم کندودن آیروق نسنه‌یه [illegible]
معلوم اولور وهم مرداری طشره براغورلر بونلر ایشدی عارفلر [illegible]
طاهردر کرو آصلینه وارور بریکور وهم عارفلر قتنده شریعت مرداری
ایچرونده قومزلر طشره براغورلر کندولوتن آریدورلر بیش شوله
بیلڭ کم کندوی آری تمیز ایدن وقتلری دخی آری تمیزه اما
شریعت قتنده دونه ونه مردار دکلدر صویه یوچق هم دوبی
وهم تنی آریدور وهم جنابتی کیدرر وآندن آبدستی روا اولور الا
کیم عارفلر قتنده نه دوبی ونه تنی آریدور ونه جنابتی کیدرر ونه
آبدستی روا اولور زیرا کیم بونجی آری اولمنجه یوردغی ییجه آری اوله
لر ایدری آدم کرك صویه برنیه و [illegible] کرك آبدسته نیه و آبدست
آلدقدن نمازه نیه نماز کرك حق تعالی‌یه نیه نیته کیم حق سبحانه
و تعالی بیوردی وکمه ولی یرد بنی یاد قیلمغه ودخی [illegible]
[illegible] یاد کمه طاعتی یرد بنم معرفتم بیلمکه بن عزیزین کی صفت [illegible]
کرك کیم آدم آریسزا اولدوغنه سبب بودر کیم ایچنده شیطان
فعلی اولدوغیچوندر اکر ایستمزسك برقبه سوجی قوی واغزین برك
ایت [illegible] ایچنده قوی اول قابڭ کوننی ادن کز دشر [illegible] سك
[illegible] سوجیدر مرداردر وهم بر قیویه بر دامله سن [illegible]
داملسه اول قیونڭ صوین بر کوندن [illegible]

olurlar. Lîkin ârifler kelimenün yüzin söylerler udlu olmazlar. Pes su arılığı tâhirdür, kangı kaba girerse ol kab gerek kim suya döne pâk ola ve hem kendüden ayruk nesne ana benzemez ve levni ma'lûm olur ve hem murdârı taşra bırağurlar. Pes imdi ârifler arılığı tâhirdür girü aslına varur, birikür. Ve hem ârifler katında şirk murdârdur içlerinde komazlar, daşra bırağurlar, kendülerin arıdurlar. Pes şöyle bilmek gerekdür kim kendüyi arıtmayan ayrukları dahi arıtmaya. Ammâ şerî'at kavlinde dona ve tene murdâr değse suyıla yunıcak hem donı ve hem teni arıdur. Ve hem cenâbeti giderür ve andan abdesti revâ olur. İllâ kim ârifler katında ne donı ve ne teni arıdur ve ne cenâbetini giderür ve ne abdesti revâ olur. Zîrâ kim yuyıcı arı olmayınca yudığı nice arı ola. Pes imdi âdem gerek suya yaraya ve su gerek âbdeste yaraya ve âbdest gerek namâza yaraya ve namâz gerek Çalap teâlâ'ya yaraya. Nitekim Hak sübhânehû ve teâlâ buyurur:"Değme dil mi yarar beni yâd kılmağa ve değme ten mi yarar bana tâat kılmağa veyâ değme tâat mı yarar benim ma'rifetüm bilmeğe."[6] Pes azîz-i men! Key sakınmak gerek kim âdem arısız olduğuna sebep budur kim içinde şeytân fi'li olduğıçündür. Eğer inanmazsan bir kaba süçi koy ve ağzın berk it, deniz içinde koy. Ol kabun günde on kez daşrasın yursan tâ hattâ bayağı süçidür murdârdur ve hem bir kuyuya bir damla süçi damsa ol kuyunun suyın bir kezden çıkarsalar, yabana dökseler 3b

[6] Bu ifadeler âyet değildir.

Ancak ârifler, sözün ön yüzünü söylerler, utanılacak şey söylemezler. Bundan dolayı suyun temiz olması demek, aynı zamanda temizleyici olması demektir. Hangi kaba girerse o kap su gibi temiz olur. Hem de kendisinden başka nesne ona benzemez, rengi bilinir ve hem de murdar olanı dışarı bırakırlar. O halde, âriflerin temiz olması aynı zamanda temizleyici olması demektir. Geri aslına döner, birikir. Ve hem ârifler katında şirk murdardır. İçlerinde koymayıp dışarı bırakırlar, böylece kendilerini arıtıp, temizlerler.

O halde şöyle bilmek gerekir ki, kendisini temizleyemeyen başkalarını da temizleyemez. Şu kadar ki şeriat sözüne göre; elbiseye ve vücuda pislik değse su ile yıkanınca hem elbise hem de vücut temiz olur. Hem cünüplüğünü giderir ve sonra abdestli olur. Aksi halde ârifler katında ne elbisesi ne de vücudu temizdir. Ne cünüplüğünü giderir ne abdesti olur. Zira yıkayıcı temiz olmayınca yıkadığı nasıl temiz olsun?

O halde şimdi, insan suya yaramalı, su abdeste yaramalı, abdest namaza yaramalı. Allah'a ulaşmak için namaz lazım. Nitekim noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah buyurur: "Her sıradan insan beni anmaya layık değildir. Her vücut bana ibadet edemez. Her sıradan ibadet de benim marifetimi bilmeye yaramaz."[147]

O halde ey azizim! Çok sakınmak lazımdır ki, insanın pis olmasının sebebi içinde şeytan fiili bulundurmasıdır. Eğer inanmazsan bir kaba içki koy, ağzını sıkıca kapat ve denizin içine bırak. O kabın dış kısmını günde on kez yıkasan kabın içindeki yine içkidir, pistir. Yine bir kuyuya bir damla içki damlasa, o kuyunun suyunu bir defa çıkarıp başka yere dökseler,

[147] Bu ifadeler âyet değildir.

4a ve ol su dökülen yerde ot bitse ve ol otu koyun yise ehl-i takvâ kavlinde ol koyunun eti harâmdur. Sebeb ne içün? İçinde şeytân fi'li oldığıçün oldı. Kavluhû teâlâ: *Yâ eyyühe'llezîne âmenû inneme'l-hamru ve'l-meysiru ve'l-ensâbu ve'l-ezlâmu ricsun min ameli'ş-şeytâni fe'ctenibûhu le'allekum tuflihûn.*[7] Pes imdi bir damla süçi kuyuya damladuğıçün suyın hep arıtmak gerek ve ol su döküldügi yirde biten otı koyun otladuğıçün eti harâm olur. Sebeb: İçinde şeytân fi'li olduğıçün. Pes vay sana kim içüñde *kin, hased, buhl, tama', öyke* ve *gıybet* ve *kahkaha* ve *masharaluk* ve bunca şeytân fi'li olduğıçün suya yunup nite arınasın. Şöyle bilgil kim arınmazsın. İmdi bu didügümüz sekiz dürlü nesnenün birisi bir kişide olsa cümle tâatı hebâen mensûr olur. Ve iy eğer sekiz dürlüsi dahi bir kişide olsa pes şeytân-ı mutlak ol kimesnedür ve hem şeytânun şeytânluğı hod bu sekiz dürlü nesne ile ma'lûm olur. Pes imdi azîz-i men! Ârif aslı sudandur ârifün içinde murdâr nesne eglenmez ve hem suyun aslı yaşıl gevherdendür ve gevher aslı Çalap Tanrı'nun kudretindendür. Pes anuniçün kim ârifleri Tanrı tebâreke ve teâlâ sever. Zîrâ kim aslıdur. Pes asıl aslın sevmek aceb degüldür. Ve dahi âriflerün er kendü özin bildügi yirde yâd kılavuz inşâallâhu teâlâ. Ve dahi bilmek gerek kim âriflerün tâatı tefekkürdür ve hem dünyâyı terk ve ahireti terk itmekdür ve hem nazarıla velâyet beklemekdür. Ve hem âriflerün halleri cümle varlığa degşirülmekdür ve hem yavuz endîşe kılmazlar. Bunlarun dahi gürûhı bu kadar hemendür. Ammâ dördüncü gürûh: ***Muhibler***dür ve bunlarun aslı toprakdandur ve toprak teslîm-i rızâdur. Pes muhibler dahi teslîm u ırâzı olalar.

[7] Mâide, 5/90.

[148] Mâide, 5/90.

o suyun döküldüğü yerde ot bitse ve o otu koyun yese takva ehlinin sözüne göre o koyunun eti haramdır. Bunun haram olmasının sebebi nedir? İçinde şeytan fiili olmasındandır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur :
"Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz."[148]
O halde, kuyuya bir damla içki damladığı için suyun tamamını boşaltmak gerektiği gibi o boşaltılan suyun döküldüğü yerde biten otu yiyen koyunun eti de haram olur. Sebep: İçinde şeytan fiili bulunduğu için. Öyle ise vay sana ki, içinde: kin, haset, cimrilik, tamahkarlık, öfke, gıybet, kahkaha, maskaralık ve bunca şeytan fiili olduğu halde suyla yıkanıp nasıl temizlenip arı olacaksın! Şöyle bil ki: Aslâ arınamazsın.
Şimdi bu dediğimiz sekiz türlü nesneden birisi bir kişide olsa bütün ibadeti boşa gider. Ve eğer bu sekiz nesnenin hepsi birden bir kişide olsa o kimse mutlaka şeytandır. Hem zâten şeytanın şeytanlığı bizzat bu sekiz türlü nesne ile belli olur.
Bundan dolayı ey benim azizim! Ârifin aslı sudandır; içinde murdar bir şey barınamaz. Ayrıca suyun aslı yeşil mücevherdendir. Mücevherin aslı Allah'ın kudretindendir. Bundan dolayıdır ki ârifleri yüce Allah sever. Çünkü onların aslı O'ndandır. Aslın kendinden geldiği aslını sevmesine şaşılmaz. İnşallah bundan başka, arifleri, kişi kendi nefsini bildiği yerde hatırlatırız.
Yine bilmek gerektir ki, âriflerin ibadeti hem tefekkürdür, hem de dünya ve ahireti terk etmektir. Bunların yanında birilerinin kendilerine nazar edip, onlardan velayet beklemektir. Ve hem de ârifler içinde bulundukları hallerini bütün varlığa değişirler; bundan da kötü bir endişeye kapılmazlar. Bunların dahi durumları bu kadardır. **Dördüncü bölük** ise *muhibler*'dir.
Bunların aslı topraktandır. Toprak, rızâya teslim olmuştur. Bunun için *muhibler* de Hakk'a boyun eğmeli, ondan gelene razı olmalıdır.

و اول [illegible] دو کلن یرده اوت بتسه واول اوتی [illegible] اهل تقوا اولنده
اول قیونک اتی حرامدر سبب نه ایچون ایسه شیطان فعلی اولدیغیچون قوله
تعالی یا ایها الذین آمنوا انما الخمر والمیسر والانصاب و
الازلام رجس من عمل الشیطان فاجتنبوه لعلکم تفلحون
[illegible] دمله سوجی قویوبه دامله دوغیچون صوین هپ ادعق کرک
و اول صو [illegible] یرده بتن اوتی قیون اوتلدیغیچون اتی حرام اولور
سبب [illegible] شیطان فعلی اولدیغیچون [illegible] کیم ایچکده
[illegible] طمع اویکه و غیبت و قهقها و مسخره لق و بونجه شیطان فعلی
اولدیغیچون صو یه [illegible] نته [illegible] شویله بیلکل کیم ادمزین
[illegible] بو دیدوک [illegible] دور بو نفسه [illegible] برکیشی [illegible] اولسه جمله
هباء منثورا [illegible] اکر [illegible] دور [illegible] برکسیده اولسه بر شیطان
نطق اولمسنه [illegible] و هم شیطانک [illegible] بو [illegible] دو بو نفسه
مسلمان [illegible] بر امیری عزیزین عارف اصلح [illegible] وغاز [illegible]
ننسه الاکثر و هم [illegible]
قدر [illegible] انجیون کیم عاد [illegible] تعالی [illegible]
اصلیدر [illegible] دکلدر [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

نته کیم ... [illegible] ... کل شيء يرجع الى اصله يعني هر
نسنه اصلنه دونر ديمك ... [illegible] ... عادفه سؤال قلدلر كيم تنكري
تبارك وتعالى قرآن ایچنده ... قوله تعالى **منها خلقناكم وفيها**
نعيدكم ومنها نخرجكم تارة اخرى ... [illegible] ... بردلدق
کرو ... [illegible] ... ديك اولور والخرينه اندن ... تبش ... [illegible]
وموضوع ... اوده ... بيله كتدي تبش ... [illegible] ... ويردكن
ديدي عارف جواب ويردي كيم بن كيمسنه يته اولدون برشتي ...
نسنه اوچ در نسنه وادر تجان كيم بن او ايجاك برسي ... ده قالور وبري
يولده قالور وبريسي بنمله بيله كلور اوده الان مالمدر يوده قلن نيصلمدر
واهلمدر و نمله بيله كلن ايلك لومدر امدي بوز خلقم بوز عميم واديسم
تبش ... لي اصليه دونديكي وبنكز دكدر وهم عارف محبته صورر اصل
انه مدر ويا انه مدر وجوقلر ايدرلر كيم انا اصلدر وانا كوكدر اما بوم
قتمده انا اصلدر انا کوکدر زیرا کیم الاصل تخمد يبره الجحم ... [illegible]
اما محبلرك طاعتي مناجاتدر سيردر ومشاهده در وادر ولرينه ايرماد
وجلب تنكري بولمقدر وكندو ليت ياوي قلمقدر وخالقي بريكوب بيلب
اولمقدر بونلرك دخي كوكي بوقدردر ودخي محبلرك اوچ يرده اصل
وادر اول جلب سنجمه سيرايده لركيني مناجات قله جلبنه اوجنجي
مشاهده ... اوتوره جلب عشقنه اكر محبلر سؤال ايتسلر جلب تنكري
نته بلدوكوز ديرلرسه بس جواب بو در كيم جلب تنكري كندوم ده بلدك وهم
كندو اوزم جلب تنكري يدن بلدك سوزمزك دليلي بودر ... [illegible] ... حضرت ...
... بیوردر **من عرف نفسه فقد عرف ربه** تبش محبلرك سوزي
... مصورلي نجنده در ابرق برده ايشتين نته بو ليسرليس امدي ... [illegible]

4b

Nitekim Hazret-i Resûl (a.s.) buyurur: *Küllü şeyin yerci'u ilâ aslihî.*[8] Ya'nî "Her nesne aslına döner." dimek olur. Pes muhib ârife suâl kılur kim Tanrı tebâreke ve teâlâ Kur'ân içinde buyurur, kavluhû teâlâ: *Minhâ halaknâküm ve fîhâ nu'îdüküm ve minhâ nuhricuküm târeten uhrâ.*[9] Ya'nî şundan yaradılduk girü aña dönerüz, dimek olur ve âhir yine andan çıkaruz. Pes "İmdi toprak toprağa ve su suya ve od oda yil yile gitdi. Pes sen kimsin kim haber virürsen?"didi. Ârif cevâb virür kim: "Ben kimisem yine olven dirsen. Ammâ benüm üç dostum vardur. Kaçan kim bẹn ölicek birisi evde kalur, birisi yolda kalur ve birisi benümle bile gelür. Evde kalan ma'lûmdur, yolda kalan hısımlarumdur ve ehlümdür ve benümle bile gelen eylüklerümdür. İmdi yavuz hulkum, yavuz amelüm var ise, pes bilün asl aslına döndüğü ve benzedüğidür." Ve hem ârif muhibbe sorar: "Asl ata mıdur veyâ ana mıdur?" Ve çoklar eydürler kim ana asıldur ve ata kökdür; ammâ bizüm katumuzda ata asıldur, ana kökdür. Zîrâ kim asl tohumdur, yire ekilicek kök olur. Ammâ muhiblerün tâatı münâcâtdur, seyirdür ve müşâhededür ve ârzûlarına irmekdür ve Çalap Tanrı'yı bulmakdur ve kendülerin yavı kılmakdur ve halleri biriküp bir olmakdur. Bunlarun dahi gürûhı bu kadardur. Ve dahi muhiblerün üç yirde assısı vardur. Evvel Çalap sun'ına seyr ide, ikinci münâcât kıla Çalab'ına, üçüncü müşâhedeye otura. Çalap ışkına eğer muhibler suâl itseler, "Çalap Tanrı'yı nite bildünüz?" dirlerse, pes cevâb budur ki: "Çalap Tanrı'yı kendümüzde bildük ve hem kendü özümüz Çalap Tanrı'dan bildük." Sözümüzün delîli budur kim Hazret-i Resûl (a.s.) buyurur: *Men arefe nefsehû fekad arefe Rabbehû.*[10] Pes muhiblerün sözi sağlığı âdem sûreti içindedür; ayruk yirde isteyen nite bulısar. Pes imdi biregü

[8] Bu metin, hadis kaynaklarında geçmemektedir.
[9] Tâhâ, 20/55.
[10] El-Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, c.II, s. 262.

Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurur:
"*Küllü şey'in yerciu ilâ aslihî.*" Yani, "*Her nesne aslına döner.*"[149] demektir.
Muhip olan kişi, *ârif* kişiye sorar: Yüce Tanrı Kur'ân-ı Kerîm'de: "*Şundan yaratıldık, geri ona döner, sonra yine ondan çıkarız.*"[150] buyurur. Öyleyse şimdi, toprak toprağa, su suya, ateş ateşe ve rüzgâr rüzgâra gitti. Şimdi sen kimsin ki haber verirsin?
Ârif cevap verir ki: "Ben kimsem yine o olayım." dersin. Ancak benim üç dostum vardır: Ne zaman ki ben ölürüm, dostlarımdan biri evde kalır; birisi yolda kalır; birisi de benimle gelir. Evde kalan malımdur. Yolda kalan akrabalarımdır ve ailemdir. Benimle gelen ise iyiliklerimdir. Bu durumda, kötü tabiatım, kötü amelim var ise, işte o vakit aslın aslına döndüğü ve benzediğidir.
Bu defa da *ârif*, *muhib*be sorar: Asıl, ata mıdır yoksa ana mıdır? [*Muhip* cevap verir:] Çok kimseler derler ki, ana asıldır, ata köktür; fakat bizim katımızda ata asıldır, ana köktür. Çünkü asıl tohumdur. Yere ekilince kök olur.
Muhib olanların ibadetine gelince: Bunlar duâdır, seyirdir, müşâhededir ve isteklerine ulaşmaktır. Yine Allah'ı bulmak, kendilerini O'nda kaybetmek, bütün halleri bir araya gelip O'nunla bir olmaktır. Bunların da durumu bu kadardır. Muhiplerin üç yerde kazancı vardır: İlki, Allah'ın varlıklardaki kudretini seyir, ikincisi bu gücün karşısında O'na yönelip yalvarması, üçüncüsü de müşâhedeye oturmasıdır. Eğer muhiblere Allah aşkına " *Yüce Allah'ı nasıl buldunuz*?" diye sorulsa, şöyle cevap verirler: "*Allah'ı kendimizde bildik kendi özümüzü de Allah'dan bildik.*" Sözümüzün delili şudur ki, Hz. Peygamber şöyle buyurur: "*Nefsini bilen, rabbini bilir.*"[151]
Hâsılı, *muhibler*in sözünün doğruluğu, insanın içindedir; başka yerde arayan nasıl bulsun. Hal böyle olunca bir kimse

[149] Bu metin, hadis kaynaklarında geçmemektedir.
[150] Tâhâ, 20/55.
[151] El-Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, c.II, s. 262.

5a kendüyi bilmeyince Çalab Tanrı'yı nite biliser. Kavluhû teâlâ:
Ve nahnu akrabu ileyhi minkum velâkin lâ tubsırûn.[11]
Kavluhû teâlâ:
Ve nahnu akrabu ileyhi min habli'l-verîd.[12]
Ammâ cân anun içün dirler, zîrâ kim dördüncü cân ma'rifetdür ve beşinci cân ışkdur. Nitekim Hazret-i Resûl (a.s.) buyurur: "Kaçan kim velîlerden birisi 'Yâ Rabbi' dise Hak sübhânehû ve teâlâ 'lebbeyk' âvâzın ol velînün kulağına degürür. Ve ol velînün 'Yâ Rabbi' dimekligiyle Allah teâlâ hazretinün 'lebbeyk' dimekligi arşda birikür. Bu ikisinün arasından bir nûr çıkar ve ol nûrun şu'lesinden yedinci kat gök altında yüz bin ve hezârân yüz bin levnen levnen çiçekler biter. Tâ hattâ altıncı kat gök arası ol çiçeklerin latîf kohusından dolar. Beşinci kat gök arası anber kohusından dolar. Dördünci kat gök arası mişg kohısından dolar. Üçünci kat gök arası ûd kohısından dolar. İkinci kat gök arası gül kohusından dolar. Ol sebebden âlem münevver olur. Pes yeddi kat gök firişteleri biribirine beşâret kılurlar ve hem birbirine kığır sözler eydürler. Bugün ne latîf kohular geldi dirler. Zihî kutlu gün diyüp ol çiçekleri dirérler. Sekiz uçmağün içini ol çiçeklerile bezerler. İllâ kim ol çiçeklerün arasında bir çiçek biter. Ol çiçege gül-i reyhân dirler. Kaçan kim velîlerden bir velîye va'de irse, ol çiçegi getürürler, ol velîye kohudurlar ve hem ışkı ana gösterürler, damarlarına yayılur. Ol velînün cânını ışkıla alurlar. Hergiz

[11] Vâkıa, 56/85.
[12] Kâf, 50/16.

kendini bilmeyince Allah'ı nasıl bilsin. Allah teâlâ buyurdu:
"(O anda) *Biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz.*"[152]
Yüce Allah'ın sözüdür:
" ... *ve biz ona şah damarından daha yakınız.*"[153]

[...]

Ancak can onun için derler. Zira dördüncü can marifettir. Beşinci can aşktır. Nitekim Hz. Peygamber buyurur: "*Her ne zaman ki velîlerden birisi 'Ey Rabbim!' dese her türlü noksanlıktan beri olan Yüce Allah 'lebbeyk'*[154] sesini kulağına ulaştırır. O velînin '*Ey Rabbim*!' demesiyle yüce Allah teâlâ hazretlerinin "*Lebbeyk*" demesi arşta birleşir. Bu ikisinin arasından bir nûr çıkar ve o nûrun aydınlığından yedinci kat gök altında yüz bin ve binlerce yüz bin renk renk çiçekler biter. Hatta altıncı kat gök o çiçeklerin hoş kokusuyla dolar. Beşinci kat gök, anber kokusuyla dolar. Dördüncü kat gök, misk kokusuyla dolar. Üçüncü kat gök, ödağacı kokusuyla dolar. İkinci kat gök, gül kokusuyla dolar. Bu sebepten dünya aydınlık olur. Öyle ki yedi katın melekleri birbirine müjdelerler ve hem birbirlerine seslenirler: "*Bu gün ne hoş kokular geldi.*", derler. Ne hoş, kutlu gün deyip o çiçekleri dererler. Sekiz cennetin içini o çiçeklerle bezerler. Ancak o çiçeklerin arasında bir çiçek biter ki, o çiçeğe "*reyhan gülü*" derler. Her ne vakit ki velîlerden birisinin ölüm vakti gelse, o çiçeği götürüp o velîye kokladırlar, aşkı ona gösterirler, onun kokusu damarlarına yayılır. O velînin canını aşk ile alırlar.

[152] Vâkıa, 56/85.
[153] Kâf, 50/16.
[154] Hac sırasında Allah'a hitaben söylenen, "Senin emrini yerine getirmeye hazırım, maksadım daima sensin, muhabbetim, ihlâsım, kulluğum sanadır" anlamındaki bir cümlenin ilk kelimesidir.

دوغی سلمیجه بر حضرتی نته بلیسن قوله تعالی ونحن اقرب
الیه منکم ولکن لا تبصرون قوله تعالی ونحن اقرب
الیه من حبل الورید اما جان انک ایچون دیرلر ای حکیم
دوردنجی جانک معرفتدر و بیشنجی جان عشقدر نته کیم حضرت
رسول ... بیوردی ... ونیلوردن بری یا رب دیسه حق
سبحانه وتعالی بیک آوازین اول ولینک قولاغنه دکوردر
واول ولینک یا رب دیمک لکیله الله تعالی حضرتنک لبیک
دیمکی ایچی عرشدن بریکوز بوز اینکیسنک اراسندن بر نور چقر واول
نورک شعله سیندن یدی بیک قات کوک آلتنده بونر بیک وهزاران دون
بیک اولوا لونا ایچیمکن بیت ناجی التنجی قات کوک اراسی اول ایچیمکی
... خوسیندن دولو بیشنجی قات کوک اراسی عنبر خوسیندن دو...
دوردنجی قات کوک اراسی مشک خوسیندن دولو اوچنجی قات کو...
اراسی عود خوسیندن دولو ایکنجی قات اراسی کل خوسیندن دولو اول
... الوسوزا ولوردین یکینجی قات کوک فرشته لری بر بیرینه بشارت
قلورلر وهم بر برینه قیغورلر ابدرلر کون نه لطیف ...
دیلر ... قوتنامزن دیب اولجیکلری دیرلر ...
ایچی اولجیکلرله برزلر الاکرم ولدیچکلرک ...
... ولیلردن بروایه وعلم
ابرسه ... کوردلر ... قوقودلر ...
کوسنردلر دنیا دولیه ... ولیلرک ... قلاه الوذره کو

5b

بان تسليم اولدي ... يوسف پيغمبري كوخل

خبر ادر اولوده الذين دوغديلر دونيدلرينى دوست دوستك عشقندن

جان ايچين دونميه عجب دكل امدي دوست دوسته جفا قلمق نيته

روا اوله لطيفه غرايب وعجايب بودر كيم عاد قلمدن بر منزله تا

حتى ... ينك ... وهم بر بولاد ... داشه اوره

واول داشلر ايچندن اوچ بين شويله كوكه ... واوديلر ايچ

قالوب ... ديدكلري عشق نيجه كيدر عشق ديدكلري

الله ... بيلك كندي ... اوديود كيم دوكلي غالبي ...

اول ... عجايب نلرك كوكلدرينى عشق جانانه حركت

وكوبيدر ... اولده محبت اودي ديرلر بنى بو قدر عجايبلر وغرايبلر

تنكري تعالينك لبيك ديمك نكيله وهم اول وليلنك يا رب

ديمك لكن ... قوبر وسحن اليكي ديدكلري بودر نيته كيم اول

عالمك فخري محمد مصطفا عم بيودر هر كيمك طاعتي يوق ايسه قو

ايتدوكي خير قبول اولمز بنى اول طاعت يا رب ديمكدر اخلاص امدي

اخلاصه يا رب ديمكلك كلمز دكلدر كيمكه كلمزدر ديرسه ايلش

سوينلر ... كيم انك الله حضرتندن نصيب اوله بنى كيمك كيم

اللهدن نصيب اولسه بو قدر سوزلردن خبر الميه دون كون الله

ذكرنه مشغول اوله امدي هر كيم الله ذكرينه مشغول اوله هر

زحمتلردن قورتله راحتره اولشه

شيطان احوالين بيان ايدر ا كيم سلطان ابليسدر وهم نفس

cân teslîm olduğın bilmezler. Nitekim Mısır hâtunları Yûsuf peygamberi göricek hayrân olup ellerin doğradılar, duymadılar. Pes dost dostun ışkından cân acığın duymasa aceb degül. İmdi dost dosta cefâ kılmak nite revâ ola. Latîfe-i garâib ü acâyib budur kim ârifler cân virmezler tâ hattâ kendü murâdların görmeyince. Ve hem bir pulad demiri daşa ururlar. Ve ol daşun içinden od çıkar, yanar, tütünü göğe ağar ve odu ocakda kalur. Pes gül-i reyhân didükleri ışk çiçeğidür. Işk didükleri Allah teâlâ hazretinün kendüligi odıdur kim dükeli âlemi dutupdur. Ve hem ol odun ocağı erenlerün gönlidür. Pes ışk câna hareket getürür ve göyündürür. Bu oda mahabbet odı dirler. Pes bu kadar acâyibler ve garâyibler Tanrı teâlâ'nun 'lebbeyk' dimeklügiyle ve hem ol velînün 'Yâ Rabbi' dimeklüginden kopar ve sühan-ı ilâhî didükleri budur. Nitekim ol âlem fahrı Muhammed Mustafâ (a.s.) buyurur: "Her kimün tâatı yok ise kamu itdügi hayr kabul olmaz." 5b
Pes ulu tâat 'Yâ Rabbi' dimekdür ihlâs ıla. İmdi ihlâs ıla 'Yâ-Rabbi' dimeklük genez degüldür. Kim ki genezdür dirse yanlış söyler. Meğer kim anun Allah hazretinden nasîbi ola. Pes kimün kim Allah'dan nasîbi olsa bu kadar sözlerden haber anlaya. Dün gün Allah zikrine meşgûl ola. İmdi her kim Allah zikrine meşgûl ola, her zahmetlerden kurtula, râhatlara ulaşa.

II. BÂB :
Şeytân Ahvâlin Beyân İder

İkinci sultân iblîsdür ve hem nefs

O velî canını teslim ettiğini asla bilmez.
Nitekim Mısır kadınları Yusuf peygamberi görünce şaşkına dönüp ellerini doğradılar, acısını dahi duymadılar. Öyleyse dost, dostuna olan aşkından dolayı can acısını duymazsa şaşılmamalı. Şimdi dostun dosta cefa kılması nasıl reva olsun?
Şaşılacak ve garip karşılanacak bir latife de budur ki; *ârifler* kendi isteklerine ulaşıncaya kadar can vermezler. Ve yine sert bir demiri taşa vururlar. O taşın içerisinden ateş çıkar, yanar, dumanı göğe yükselir ve ateşi ocakta kalır. İşte "*reyhan gülü*" dedikleri aşk çiçeğidir. Aşk dedikleri yüce Allah'ın varlık ateşidir ki bütün âlemi kaplamıştır. Ve o ateşin ocağı erenlerin gönlüdür. İşte aşk cana hareket verir ve yakar. Bu ateşe muhabbet ateşi derler. Bu kadar acayiplikler ve gariplikler, yüce Allah'ın '*Lebbeyk*' demesiyle ve o velînin '*Yâ Rabbi*!' demesinden meydana gelir. Ve işte ilâhî söz dedikleri budur. Nitekim âlemin övüncü Muhammed Mustafa (a.s.) buyurur:
"*Her kimin ki ibadeti yok ise yaptığı hiçbir hayır kabul olmaz.*"
Büyük ibadet, ihlâs ile '*Yâ Râbbi*!' demektir. İhlas ile '*Yâ Rabbi*!' diyebilmek kolay değildir. Kim kolaydır derse yanlış söyler. Eğer onun Allah'tan nasibi olursa başka. Kimin ki Allah'dan nasibi olsa bu kadar sözlerden haber anlar. Gece gündüz Allah'ı zikir ile meşgul olur. Kim de Allah'ın zikriyle meşgul olursa bütün zahmetlerden kurtulur ve rahata ulaşır.

İKİNCİ BÖLÜM
ŞEYTANIN HALLERİNİ AÇIKLAR

İkinci sultan şeytandır.

6a şeytânun nâyibidür ve hem subaşıları *kibr, haseddür, buhl, tama', öyke, kahkaha* ve *masharaluk*dur. Bu yeddi fiil kim söyledün dizdârlardur. Pes yüregün sol kulağında yeddi kal'a vardur. Ve her kal'ada bir dizdâr müvekkeldür. Değme bir dizdârun yüz bin subaşısı vardur. İmdi hased, buhl, dünyâyı terk itmeklükle, bunlarun kamusı sabr itmekle îmân olur. Ammâ kibrün aslı şeytândur ve meskenet aslı Rahmân'dur. Pes imdi kaçan kibir gelse meskeneti ana havâle kıla. Kaçan hased gelse ilmi havâle kıla. Ve hem buhl aslı şeytândur ve cömerdlük aslı Rahmân'dur. Kaçan buhl gelse cömerdlüği ana havâle kılmak gerek.

Pes imdi cömerdlük gürûhı dörtdür:

Evvel mâl cömertlüği, bâylarundur.

İkinci ten cömerdlüği, gâzîleründür.

Üçüncü cân cömertlüği, âşıklarundur.

Dördüncü gönül cömerdlüği, ârifleründür.

İmdi azîmet sûreti Çalab *Tanrı dileğine* döndermek gerek. Zîrâ kim *edeb dileğini* korku sever ve *korku dileğini* perhizkârluk sever ve *perhizkârluk dileğini* sabır sever ve *sabır dileğini* utanmak sever ve *utanmak dileğini* cömerdlük sever ve *cömerdlük dileğini* miskînlük sever ve *miskînlük dileğini* ilm sever ve *ilm dileğini* ma'rifet sever ve *ma'rifet dileğini* cân sever ve *cân dileğini* akl sever ve *akl dileğini* Çalab teâlâ sever. Ve hem Çalab Tanrı buyruğına beşâret bu on iki dürlü nesnedür ve hem bu on iki

Nefis ise şeytanın vekilidir. Komutanları ise kibir, hased, buhl (cimrilik) açgözlülük, öfke, kahkaha ve maskaralıktır. Sözü geçen bu yedi fiil muhafızlardır. Bundan dolayı kalbin sağ tarafında yedi kale vardır. Her kalede bir muhafız görevlendirilmiştir. Her bir muhafızın yüz bin komutanı vardır. Şimdi, hased ve buhul, dünyayı terk etmekle; bunların tamamı sabr etmekle imana erer.

Ancak kibrin kaynağı şeytan, alçak gönüllülüğün ise Rahmân'dır. O halde ne zaman ki *kibir* gelse, alçak gönüllülüğü O'na havale eder. Ne zaman ki *hased* gelse, ilmi O'na havale eder. *Buhl*ün aslı ise şeytandır, cömerdliğin aslı da Rahmân'dır. Ne zaman ki buhül gelirse, cömertliği O'na havale etmek gerkir.

Cömertlik dört çeşittir:

İlki mal cömertliği, zenginlerindir.

İkinci beden cömertliği, gâzilerindir.

Üçüncü can cömertliği, âşıklarındır.

Dördüncü gönül cömertliği, âriflerindir.

Şimdi esas yapılması gereken, kişinin yönünü Tanrı isteğine çevirmesidir. Zira edep dileyen korkuyu sever. Korku dileyen hata yapmaktan sakınmayı sever. Hata yapmaktan sakınmayı dileyen sabrı sever. Sabır dileyen utanmayı sever. Utanmayı dileyen cömertliği sever. Cömertliği dileyen miskinliği sever. Miskinliği dileyen ilmi sever. İlmi dileyen marifeti sever. Marifeti dileyen canı sever. Canı dileyen aklı sever ve aklı dileyen yüce Allah'ı sever. Tanrı buyruğuna müjde on iki çeşit nesnedir. Bu on iki

شيطانك نايبدر وهم صوباشيلري كبر وحسد وبخل وطمع اوكيله
قهقهه وسخره لقدر بو يدّي دخي كم سويلدك ديو دادلردر
بس بونلرك سوزلري قولاغنه يدّي قلعه واردر وهر قلعه ده بش
ديودار موكلدر دكمه بر ديودارك يوز بيك صوباشيسي واردر
امدي سن شيطاني دنياي ترك اتمك لكله بونلرك قوسي صبر
ايمنه ايمان اولور اما كبرك اصلي شيطاندر ومسكنت اصلي
رحماندر پس امدي قچان كبر كلسه مسكنتي اكا حواله قله چون
حسد كلسه غني حواله قله وهم بخل اصل شيطاندر وجومردلك
اصل رحماندر چون بخل كلسه جومردلكي اكا حواله قلسه [illegible]
پس امدي جومردلك كرك هيچ دوستدر اول بلا جومردلكي
باتيلو كوزلر [illegible] جومردلكي غازيلو كوزلر اوجني جهان [illegible]
[illegible] جومردلكي غاز [illegible] امدي [illegible]
صورت [illegible] دنيا [illegible] دوندر [illegible]
ديلكي نوردر سوز وقوتي ديلكي [illegible] لك سوزدر [illegible]
ديلكي صبر سوز [illegible] ديلكي اوشتق سوزدر وغم ديلكي [illegible]
سوز وجومردلك ديلكي مسكنت لك سوزدر ومسكنت [illegible]
علم سوزدر وعلم ديلكي معرفت سوزدر ومعرفت ديلكي جان سوزدر و
ديلكي عقل سوزدر وعقل ديلكي جان تعالى سوزدر وهم [illegible]
بو [illegible] وعقل [illegible] بشاردن بونون ايكي دورلو [illegible] بو اون ايكي

6b

ولو [illegible] ضر الشيطانك سوزلريدر
امرده [illegible] ده بو اوده [illegible] دوزلو نسنه نك
بر [illegible] اولمسه [illegible] اولمز غايت يوكك مقام
بونلردر وبونلري صاقلمق چلب تسيردر [illegible] اولا [illegible] كلكدن
دجي ايراق اوله [illegible] ديلر [illegible]
كوكلك [illegible] سوزر كوكلك دلكي عجب سوز [illegible] غيبت ديلكي او[illegible]
سوز واونكه دلكي طمع سوز وطمع ديلكي بخل سوز و[illegible] ديلكي
حسد سوز وحسد ديلكي كبر سوز وكبر ديلكي [illegible] سوز [illegible]
ديلكي هوا سوز وهوا ديلكي نفس سوز ونفس ديلكي ابليس سوز وابليس
ديلكي حق تعالي سوزي زيرا حكيم بو [illegible] ايكي دوزلو [illegible] ذكر
اولنديغي بن رنيه موحكم ذكر بس اون ايكي فعله [illegible] موكد
بس بو اون ايكي فعل يقلمق اولدر اون ايكي نسنه [illegible] سبحه
قولنلر ديين كشيه بول بوقدر جلدن بكا زيرا حكيم بو [illegible]
دوزلو فعله مجر فتنك وهم ايمانك دشمنلريدر عقار [illegible]
شيطانك صو باشيسي بيلدوكي بونلر كله معلوم اولور بو نسنه [illegible]
[illegible] اني اول اولور حكيم جان عشرت روحاني سوز وهم عشرت
روحاني آزاد اولمق قضايدر حق سبحانه وتعالي بيورديكم
كشي اوچ نسنه يه سويكندي بنلك دعوسين قلدي آخر هلاك
اولدي اول ابليس عليه اللعنه اوده دوشتم ديدي امري جلب
قيلدي نوح بوقدر دوشتي دوشتدن آيرمز [illegible] ابليسي اوده
ياقدي قوله تعالي واغرقنا آل فرعون وانتم تنظرو

6b

dürlü nesneden bir birine müvekkeldür. Ve hem îmân subaşısunun serverleridür.
İmdi key sakınmak gerek kim eğer bu on iki dürlü nesnenün birisi eksik olsa îmânı dürüst olmaz. Pes gâyet yiğrek makâm bunlardur. Ve bunları saklamayan Çalap Tanrı'dan ırak olur. Ve bilmekden dahi ırak olur. Allah dîdarından mahrûm kalur.
Ammâ *masharaluk dileğini* gülmek sever ve *gülmek dileğini* gıybet sever ve *gıybet dileğini* öyke sever ve *öyke dileğini* ta'ma' sever ve *tama' dileğini* buhl sever ve *buhl dileğini* hased sever ve *hased dileğini* kibir sever ve *kibir dileğini* ten sever ve *ten dileğini* hevâ sever ve *hevâ dileğini* nefs sever ve *nefs dileğini* İblîs sever ve *İblîs dileğini* Hak teâlâ sevmez.
Zirâ kim bu on iki dürlü fiil kim zikr olundu, birbirine müvekkeldür. Pes on iki fi'le İblîs müvekkeldür. Pes bu on iki fiil yıkılup ol on iki nesne yirine yapılmayınca kulam diyen kişiye yol yokdur Çalab'dan yana. Zîrâ kim bu on iki dürlü fiil ma'rifetün ve hem îmânun düşmanlarıdur. Akıl subaşısı şeytân subaşısını yindügi bunlarunla ma'lûm olur. Bu nesnenün nişânı ol olur kim cân işret-i rûhânî sever ve hem işret-i rûhânî âzâd olmak nişânıdur.
Hak sübhânehû ve teâlâ buyurur kim:
"Üç kişi üç nesneye söykendi. Benlik da'vîsin kıldı. Âhır helâk oldı.
Evvel İblîs aleyhi'l-lâ'ne oda dostum didi. İmdi Çalab katında güç yokdur. Dostu dostdan ayırmaz. Âhır İblisi oda yakdı. Kavluhû teâlâ:
Ve ağraknâ âle fir'avne ve entüm tanzurûn[13]

[13] Bakara, 2/50.

çeşit nesne birbirine vekildir.Ve bunlar iman kumandanının önderleridir. Şimdi çok sakınmak gerekir ki eğer bu on iki türlü nesnenin birisi eksik olsa iman doğru olmaz. O halde en üst makam bunlardır. Bunları korumayan Tanrı'dan uzak olur, ve bilmekten dahi uzak olur. Allah'ın cemalini görmekten mahrum kalır.
Maskaralığı dileyen gülmeyi sever. *Gülmeyi* dileyen çekiştirmeyi sever. *Çekiştirmeyi* dileyen öfkeyi sever. *Öfkeyi* dileyen açgözlülüğü sever. Açgözlülüğü dileyen kıskançlığı sever. *Kıskançlığı* dileyen hased etmeyi sever. Hased etmeyi dileyen büyüklenmeyi sever. *Büyüklenmeyi* dileyen vücudunu sever. *Vücudunu* dileyen nefsin istek ve arzularını sever. Nefsin istek ve arzuları dileyen nefsini sever. *Nefsini* dileyen şeytanı sever ve *şeytanı* dileyen Yüce Allah'ı sevmez.
Zira zikredilen bu on iki fiil, işte bunlar birbirine vekildir. Bu on iki fiile de şeytan vekildir. Ne zaman ki bu on iki fiil yıkılıp yerine (iyi olan) on iki nesne yapılmayınca, kul olduğunu söyleyen kişiye Allah'tan yana yol yoktur. Çünkü bu on iki türlü fiil, hem marifetin ve hem imanın düşmanlarıdır. Akıl kumandanının şeytan kumandanını yendiği bunlarla bilinir. Bu nesnenin belirtisi odur ki, can, ruhânî işreti sever. Ruhânî işretin alameti serbest olmaktır.
Noksan sıfatlardan beri olan Yüce Allah buyurur ki: Üç kişi üç nesneye dayandı. Benlik davası güttü, sonunda helak oldu.
Birincisi; şeytan – lanet ona - ateşe 'dostum' dedi. Allah katında zorlama yoktur; dostu dosttan ayırmaz. Sonunda şeytanı ateşte yaktı.[155]
Yüce Allah şöyle buyurdu:
"... *gözlerinizin önünde Firavun âilesini suda boğmuştuk.*"[156]

[155] Burada şöyle bir atlama vardır: "*Beni ateşten, onu çamurdan yarattın.*" *(Maide, 5/12). İkinci Fir'avun, Kıptilere "dostum" dedi. Sonunda onların gözü önünde boğuldu. (M.Esad Coşan, a.g.e., s.52,53.)*
[156] Bakara, 2/50.

7a İkinci Kârûn mâlına söykendi: Âkıbet mâlıyla helâk oldı.
Üçüncü Muhammed Mustafâ (a.s.) Tanrı dostluğına söykendi. Pes Hak teâlâ buyurdı kim: "Dostı dostından ayırmayam." Kavluhû teâlâ:
Yuhibbûnehum ke-hubbi'llâhi ve'llezîne âmenû eşeddu hubben li'llâh.[14]
Pes Hak teâlâ kerem ü lutfından buyurdı kim: "Yâ sevgülü kullarum! Ben sizünven, siz şükr eylen." dir. Kavluhû teâlâ:
Lein şekertum le-ezîdennekum...[15]
Kavluhû teâlâ:
ellezîne ahsenû bi'l-husnâ...[16]
Kavluhû teâlâ:
... amelen sâlihan velâ yüşrik bi ibâdeti rabbihî ehaden.[17]
Pes kendüzin bilmek gerek kim kendüzin bilmeklügi bunda yâd kıldı. Zîrâ kim biregü Râhmân ile şeytân seçildügin bilmeyince kendüyi dahi bilmez. İmdi her kim bu sözleri anlasa Rahmân ile şeytân seçildügin bilse pes ol kişi kendüyi bilmiş olur. Kaçan kim kişi kendüyi bilse ışk gelüp Çalab'dan yana okur. Ne kadar kim devlet vâr ise anca ilerü vardur.
Pes her kim bu sözleri anlamadı, kendüyi dahi bilmedi. Her çend ki âdem sûretindedür; velîkin âdemîlük mertebesinde degüldür. Henüz endîşeleri ve malları galebesi içinde gark olmışlardur. Şol hayvanlar gibidür. Ammâ bunda tasarruf issileri vardur. Anlar bilürler. Pes tasarruf eyledük yetmiş yıllık kâl u kîl da'vîyi bir sâat münâcât ile berâber geldi. Zîrâ kim halka kâl u kîl da'vî gümândan gelür.
Pes zâhid ibâdet eylemek, bilmedin mu'âmele eylemekdür. Ve ârîf tefekkürü Hâlık sun'ıyla mu'âmeledür. Ve hem muhibb münâcâtı sevgiliye mu'âmeledür. Velâkin riyâ,

[14] Bakara, 2/165.
[15] İbrahîm, 14/7.
[16] Necm, 53/31.
[17] Kehf, 18/110.

İkincisi; Kârun malına dayandı. Sonuç: malıyla birlikte helak oldu.
Üçüncüsü; Muhammed Mustafâ (a.s.) Tanrı dostluğuna dayandı. Öyle olunca yüce Allah "*Dostu dostundan ayırmayayım*" diye buyurdu.
Yüce Allah şöyle buyurdu: "*... onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah'a olan sevgileri ise (onlarınkinden) çok daha fazladır.*"[157]
Sonra yüce Allah, lütuf ve kereminden buyurdu ki; "Ben sizinleyim; bana şükredin." Nitekim bir ayette yüce Allah şöyle buyurdu:
"*Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracağım.*"[158]
Allah teâlâ bir başka âyette de şöyle buyurdu:
"*... güzel davrananları da daha güzeliyle [mükâfatlandırması içindir.]*"[159]
Bir başka ayette de şöyle buyurur: "*... Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa bir amel-i Sâlih işlesin ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın.*"[160]
Sonra insanın, kendisini bilmesi gerekir. Kendisini bilmesini hatırlatmasının sebebi şudur: Bir kimse *Rahmân* ile *şeytan* farkını bilmezse, kendini de bilmez. Şimdi her kim bu sözleri anlasa, kendisini dahi bilmiş olur. Ne zaman ki kişi kendini bilirse aşk gelip Allah'tan yana çağırır. Bu hususta ne kadar nasibi var ise o kadar ilerler.
Şimdi kim bu sözleri anlamadı, kendisini dahi bilmedi. Her ne kadar insan suretinde olsa da insan mertebesinde değildir. Henüz endişeleri ve malları çokluğu içinde boğulmuşlardır. Hayvanlar gibidirler. Lâkin bu konuda tasarruf sahipleri de vardır ki onlar bilirler. Yetmiş yıldır yaptığımız dedikodu bir saat münâcât ile eşit geldi. Zira halkın dedikodu etmesi şüpheden ileri gelir.
Zahidin ibadeti, aslını bilmeden iş yapmasıdır. *Ârifin* tefekkürü, Allah'ın ilâhî sanatına bakarak iş yapmasıdır. *Muhibbin* yalvarıp, yakarması ise, sevgiliyle muamele etmesidir. Ancak bütün bunları yaparken riya

[157] Bakara, 2/165.
[158] İbrahim, 14/7.
[159] Necm, 53/31.
[160] Kehf, 18/110.

ایکنجی قارون مالنه سویکندی عاقبت مالیله هلاك اولدی اوچنجی
محمد مصطفا عم تشکری دوستلغنه سویلمزدی بیرحق تعالی
بیوردی کیم دوستی دوستندن ایرمیم قوله تعالی یحبونهم کحب
الله والذین آمنوا اشد حبا لله بیرحق تعالی کرم لطفندن بیوردی
کیم یا سوکلو قوللرم بن سزك ون بیوز شکرایلك دیو قوله
تعالی لئن شکرتم لأزیدنکم قوله تعالی الذین احسنوا
بالحسنی قوله تعالی عملا صالحا ولا یشرك بعبادة ربه احدا
بس کندوزین بلمك کرك کیم کندوزین بلمك ایکی بوندره یادقلدی
زیرا کیم برکوره رحمانله شیطان چلدوکن بیلمینجه کندوزی دخی بلمز بس
هرکیم بوسوزلری انکلسه رحمانله شیطان چلدوکن بیدوب [illegible]
اول کشی کندوزی بلمش اولور فجن کیم کشی کندوزی بلسه [illegible]
چلبدن یکا اوقور نه قدر کیم دولت واراسه انجه ایلرو وارر
بس هرکیم بو سوزلری انکلمدی کندوزی دخی بلمدی هرچند
آدم صورتنده در ولیکن آدمیلك مرتبه سنده دکلدر [illegible]
اندیشه [illegible] باللری غلبسی ایچنده غرق اولمشلردر [illegible]
[illegible] انا بونده تصرف ایدلری واردر [illegible]
ابدلك [illegible] قالوقیل دعوی [illegible] ساعت [illegible] کلدی
زیرا [illegible] خفقه قالوقیل دعوی کلاندن [illegible] هدی بادت
ایما [illegible] مسائله [illegible] دوعاده [illegible] نعیله
[illegible] ده هم محنت [illegible] ولکن [illegible]

دخی ایرمز ترك ایتمز بر اد اولن کیشی دائما کوکلی شهرینی ادا
دورسه کورك غفر اولنسه کورك وهم عقلك اوچ خاصه‌سی واردر
دنیا یاه ... کوکلی شهرندن چقرلر اولکی خاصه‌سی صبردر
ایکنجی خاصه‌سی اوتمقدر اوچنجی خاصه‌سی قناعتدر لکن
شیطانك قورقدیغی بو اوچ خاصه‌دندر وهم بیلدیکی بو ارکانه
معلوم اولور بو تمرکی اولوك کیمسه‌لردر وحق چربینده در
وآدمیلر مقامنی اوچدر قوله تعالی من نجوی ثلاثة الا
هو رابعهم ولا خمسة الا هو سادسهم ولا ادنی
من ذلك ولا اکثر الا هو معهم اینما کانوا
یوعدون اما دکمه کشیلری آدمه صیمدك هرچند که
صورتده آدمدر ولیکن بل هم اضل حسودلردر و
بیلینلردر حضرت رسول عم حدیث بیورر من عرف نفسه
فقد عرف ربه اما عابدلرك وزاهدلرك وعارفلرك
طاعتلری وحاللری بربری قتنده دوا اولمز زیرا کیم عابدلر
وزاهدلر وعارفلر دعوی قوملوبدر ولکن محبلر معنی قوملودر
پس عزیزمن محبلرك شرحی چوق ایتدی دلیم الاکیم عقل ایرمز
وکوکل دوتمز وصورت دونمغه بو قدر سوز بتی یاد قلدك
باقی نه کیم وار الله بلور باب
آدم تنکریه نچه مقامده ایرداپی بلدوردر اول قطب عالم بیوردیکم

tama' eri terk itmez. Pes er olan kişi dâimâ gönli şehrin arayı dursa gerek, gâfil olmasa gerek. Ve hem aklun üç hâsakîsi vardur. Riyâyıla tama'ı gönli şehrinden çıkarurlar: 7b

Evvelki hâsakîsi sabrdur;

İkinci hâsakîsi utanmakdur;

Üçüncü hâsakîsi kanâatdur.

Pes şeytânun korkduğı bu üç hâssadandur ve hem yenildügi bunlarunla ma'lûm olur. Bunlar key ulu kimselerdür. Ve akl çerîsindedür.

Ve âdemîler makâmı üçdür. Kavluhû teâlâ: ... *min necvâ selâsetin illâ hüve râbi'uhüm velâ hamsetin illâ hüve sâdisühüm velâ ednâ min zâlike velâ eksera illâ hüve ma'ahüm eyne mâ kânû*[18] (yû'adûn)[19].

Ammâ degme kişileri âdeme saymadun her çend ki sûretde âdemdür velâkin *"bel hüm adall"*dür. Hasûdlerdür ve kendülerin bilmeyenlerdür. Hazret-i Resûl (a.s.) hadîs buyurur:

Men arefe nefsehû fe kad arefe rabbehû.[20]

Ammâ âbidlerün ve zâhidlerün ve âriflerün tâatları ve halleri bir biri katında revâ olmaz. Zîrâ kim *âbidler* ve *zâhidler* ve *ârifler* da'vî kavmleridür velâkin *muhibler* ma'nî kavmleridür.

Pes azîz-i men! Muhiblerün şerhi çok, işi delim; illâ kim akl irmege ve gönül dölenmege ve sûret duymağa. Bu kadar söz yeter yâd kılduk; bâkî ne kim vâr Allâh bilür.

III.BAB:
Âdem Tanrı'ya Kaç Makâmda İrer Anı Bildürür.

Ol kutb-ı âlem buyurur kim:

[18] Mücâdele, 58/7

[19] *"yû'adûn"* kelimesi ayette (Mücâdele, 58/7) yer almamaktadır.

[20] El-Aclûnî, a.g.e., c.II. s. 262

ve tamahkarlık kişiyi kendi hâline bırakmaz. Öyle olunca kişinin daima gönül şehrini araması, gafil olmaması gerekir.

Aklın üç koruması vardır; *riyâ* ile *tamahı* gönül şehrinden çıkarırlar. Aklın birinci koruması sabırdır. Aklın ikinci koruması utanmaktır. Aklın üçüncü koruması kanaattir. İşte şeytan bu üç korumadan korkar ve mağlup olduğu da bunlarla bilinir. Bunlar çok ulu kimselerdir ve aklın askerlerindendir.

Ve insanların makamı üçtür. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

" Göklerdeki ve yerdeki her şeyi Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir."[161]

Ancak her kişi insan kabul edilmez. Her ne kadar görünüş olarak insan olsalar da onlar hayvanlardan daha aşağıdırlar. Bunlar hased edip kendilerini bilmeyenlerdir. Nitekim Hz. Peygamber hadisinde buyurur:

" Nefsini bilen, rabbini bilir."[162] Şu kadar ki, *âbidlerin, zâhidlerin* ve *âriflerin* ibadetleri ve durumları her biri katında uygun olmaz. Zira *âbidler, zâhidler* ve *ârifler* dünyalık beklentileri olan topluluklardır; ancak *muhibler* ise mânâ kavimleridir. O halde ey azizim! Muhib olanların hallerini şerh etmek çok uzun iştir ve çeşitlidir; fakat akıl ermez, gönül tatmin olmaz ve insanın sûreti bunları kavramaz. Bu konuda bu kadar söz yeter. Burada biz bu kadarını hatırlatmış olduk; kalanın ne olduğunu ancak Allah bilir.

[161] Mücâdele, 58/7.

[162] El-Aclûnî, a.g.e., c. II., s. 262.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İNSANIN KAÇ MAKAMDA TANRI'YA ERECEĞİNİ BİLDİRİR.

Âlemin kutbu buyurur ki;

8a Kul, Çalab Tanrı'ya kırk makâmda irer, dost olur. Onı şerî'at içinde, onı ta-rîkat içinde, onı ma'rifet içinde, onı hakîkat içindedür.
Ammâ şerî'atun *Evvel Makâmı*: Îmân getürmekdür. Kavluhû teâlâ:
En tü'minû bi'llâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusulihî ve'l-yevmi'lâhiri.[21]
Ammâ her kişi kim îmân ten üzredür dirse hatâdur. Ve eğer cân üzredür dirse hem hatâdur. Pes şöyle bilmek gerek kim îmân akl üzredür ârifler katında, ammâ ma'rifet bir dil üzredür. Ve Çalab Tanrı'ya gönülden danukluk virüp inanmazsa münâfıkdur. Kavluhû teâlâ:
İnne'l-münâfikîne fi'd-derki 'l-esfeli mine'n-nâr.[22]
Bu iki söz kişilere dostdur. Kavluhû teâlâ:
İnna'llâhe lâ yağfiru en yüşrake bihî ve yağfiru mâ dûne zâlike limen yeşâü.[23]
Ammâ tâat îmândur. Îmân tâatdur, birbirinden ayrı olmaz. Degme tâat îmâna irmez ve giremez, ma'sıyetdür; degme ma'sıyyet küfre irmez. Bu iki söz kişilere dostdur. Kavluhû teâlâ:
... min zuhûrihim zürriyyetehüm ve eşhedehüm alâ enfüsihim elestü birabbiküm kâlû belâ.[24]
Îmân budur. Ammâ bizüm sözümüz, Rahmân aslı kankıdur ve şeytân aslı kankıdur? Şöyle bil kim, Rahmân aslı îmândur ve şeytân aslı gümândur. Îmâna gümân katmak düşmez. Zîrâ kim îmân akl üzredür ve akl sultândur ve ten içinde nâyib İblîsdür. Pes sultân gitse nâyib durur.
Meselâ îmân bir hazînedür. İblîs bir uğrıdur. Akıl hazînedârdur. Hazînedâr gitdi uğrı hazîneyi ne itdi!
Ve dahi bir kavilde îmân koyundur, akıl çobândur,

[21] Ayet değil.
[22] Nisâ, 4/145.
[23] Nisâ, 4/48.
[24] A'râf, 7/172.

Kul, Allah teâlâya'ya kırk makamda erer, dost olur. (Bu makamlardan) onu *Şerîat*, onu *Tarîkat*, onu *Ma'rifet*, onu da *Hakîkat* içindedir.
1. Şerîatın ilk makamı, iman getirmektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"... Allah'a, mekeklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe iman etmenizdir."[163]
Her kim ki imanın ten üzre olduğunu söylerse hatadır. Eğer can üzredir derse yine hatadır. O halde şöyle bilmek gerekir ki, *ârifler* katında iman akıl üzredir. Ancak marifet gönül üzredir ve Tanrı'ya gönülden şehâdet edip inanmazsa münâfıktır. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar."[164]
Şu iki söz kişilere dosttur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bunun dışında kalan (günahları) ise dilediği kimseler için bağışlar."[165]
Şu kadar ki, ibadet imandır, iman ibadettir; birbirinden ayrı olmaz. Her ibadet imana ulaştırmaz, ve belki de günahtır; ancak her günah küfre ulaştırmaz. Bu iki söz kişilere dosttur. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"...Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulblerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet Rabbimizsin dediler."[166] İman budur. Ama bizim sözümüz hangisinin Rahmân'ın aslı, hangisinin şeytanın aslı [olduğunu açıklamaktır]. Şöyle bil ki, Rahmân'ın aslı olan iman, şeytanın aslı şüphedir. İmana şüphe katmak olmaz. Çünkü iman akıl üzeredir ve akıl sultandır ve beden içinde vekili şeytandır. Ne zaman ki sultan gitse vekil durur. Mesela iman bir hazinedir; şeytan ise bir hırsızdır. Hazine bekçisi gidince hırsız hazineyi ne yapar? Başka bir söze göre de, iman koyundur, akıl çoban,

[163] Bu cümleden sonra gelen metin ayet değildir.
[164] Nisâ, 4/145.
[165] Nisâ, 4/48.
[166] Arâf, 7/172.

نولجلب تنكريه قرق مقامده ايردوشدي اولورا اوبي شريعت
ايچنده اوبي طريقت ايچنده اوبي معرفت ايچنده اوبي حقيقت
ايچنده‌در اما شريعتك اول مقامي ايمان كتورمكدر قوله تعالى
ان تؤمنوا بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم
الآخر اما دخي كشي كيم ايمان تن اوزره‌در ديرسه خطادر وكم
ايمان اوزره‌در ديرسه هم خطادر ليكن شويله بلمك كرك كيم
ايمان عقل اوزره‌در عارفلر قتنده اما معرفت بر دليل اوزره‌در
وچلب تنكريه كوكلدن دانشلق و [illegible] ايستمزسه منافقدر قوله
تعالى ان المنافقين في الدرك الاسفل من النار بو ايكي سوز
كشي‌به دوستدر قوله تعالى ان الله لا يغفر ان يشرك
به ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء اما طاعت ايمانده ايمان
طاعتده [illegible] بربرندن ايري اولمز دكمه طاعت ايمانه ايوش [illegible]
[illegible] ذكر [illegible] معصيت كفره ايوش بر آدم [illegible]
[illegible] تعالى [illegible] منهم [illegible] شهيد [illegible]
على [illegible] قالوا بلى ايمان [illegible]
سوزده [illegible] ايمان اصلي قاندر [illegible] شيطان اصلي [illegible]
[illegible] ايمان اصلي ايماندر و شيطان [illegible]
[illegible] ايمان عقل اوزره [illegible]
[illegible] ايمان
[illegible] ايمان [illegible]
[illegible] خزينه [illegible] وكرد بو لده ايمان [illegible]

8b

ایتدی بو نطقدن چون آنی کیندی فرط قوتنه ایتدی ودخی بر قولده [illegible]
سوتورر عقر کچیده ایلندی ایتدر کچی کیندی ایت سوته نه ایشم [illegible]
واوحی دخی براوده [illegible] رای مشایخ پیاده ایماندن جمله سرکرداند
[illegible] تنکری به اینانمق کرک کیم ایماندر و [illegible] دغی دوغمق
[illegible] و تقلیب دیو و کیدن یغلمق تنکری به اینمه [illegible] تکلوسنله
فرشته لرینه [illegible] ایماندر و هم بر کتبیه اوچ یور [illegible] فرشته
[illegible] وتجه فرشته لر آراسنده ادبسزلک ایدر سبب [illegible]
[illegible] قتینه [illegible] فرشته لرینه ایماندر و حقک و نعم الله
[illegible] آیته اینانمق کرک . و کتابلرینه اینانمق ایماندر [illegible] امدی
[illegible] طمع اویکه و غیبت و قهقهه و
[illegible] نفی [illegible] بو ملک بریسی ایمان اهلینه
[illegible] ودخی تنکری دوستلرینه اینانمق ایماندر زیرا
[illegible] تنکری دوستلری [illegible] قبول ایتدیلر [illegible] بو
[illegible] بله کیبته بلر قوله تعالی ان مع العسر یسرا قال
النبی علیه السلام اشبع یوما واجوع یومین معناسی [illegible]
دوستلری بر کون طوق و ایکی کون آج کیچرلر و لکن الله تعالی
بونلرک [illegible] قلدن قله کچوردی کرو بونلرینه اوزدی [illegible]
[illegible] سین بونکا [illegible] دیمرسین قورقمی
و یاخود [illegible] تنه [illegible] امدی قنی تنکری دوستلرینه
[illegible] بن ایله مؤمنلر قیامتنه اینانمق بویله دکل کیم
[illegible] نمز سز هر نه بو [illegible] ن و حرامدر

İblîs kurtdur. Çobân gitdi, kurt koyuna ne itdi! Ve dahi bir kavilde îmân sütdür, akıl bekçidür, İblîs itdür. Bekçi gitdi it süte ne itdi! Ve üçü dahi bir evdedür. Pes iy miskîn-i bî-çâre! Îmân içüñde ser-gerdândur. 8b

Pes Çalab Tanrı'ya inanmak gerek kim îmândur ve buyurduğın dutmak îmândur ve 'yığlın' didüginden yığlınmak, Tanrı'ya inanmakdur ve hem Tanrı'nun firiştelerine inanmak îmândur ve hem bir kişiye üç yüz altmış altı firişte müvekkeldür. Pes bunca firişteler arasında edebsizlik idersin ve senün gibi kişi katında itmezsin; kanı firiştelerine inanduğun?

Ve hem Allah hazretinün Kur'ân'ına inanmak gerek ve kitablarına inanmak îmândur. Pes imdi içün dolu *kibir, hased, buhl, tama', öyke* ve *gıybet* ve *kahkaha* ve *masharaluk*. Kangı kitâbda buyurur kim bunlarun birisi îmân ehlinün içinde ola? Ve dahi Tanrı dostlarına inanmak îmândur. Zîrâ kim Tanrı dostları miskînligi kabûl itdiler, ikiligi koyup bir geñez yola gitdiler.

Kavluhû teâlâ: *(fe) inne me'a'l-usri yüsran.*[25]

Kâle'n-nebiyyü (a.s.): *Eşbe'u yevmen ve ecû'u yevmeyn.*[26]

Ma'nisi budur kim: "Tanrı dostları bir gün tok ve iki gün aç geçerler." Velâkin Allah teâlâ bunlarun hataların kıldan kıla geçürdi, girü yüzlerine urdı. Pes sen bunca fuzulluk idersin, yüzüne urmaya mı dersin, korkar mı veyâhud utana mı sanursın? İmdi kanı Tanrı dostlarına inanduğun?

Pes iy mü'minler! Kıyâmete inanmak böyle degül, kim siz inanmazsız. Her ne bulursanuz halâlden ve harâmdan

[25] İnşirâh, 94/5.

[26] Hadis değil.

şeytan da kurttur. Çoban gidince kurt koyuna ne yapar? Yine bir başka sözde ise iman süttür, akıl bekçi, şeytan ise köpektir, denilmiştir. Bekçi gidince köpek sütü ne yapar? Ve üçü de bir evdedir. Şimdi ey çaresiz miskin! İman o evin içinde perişândır.

O halde Tanrı'ya inanmak gerekir ki, bu imandır; buyruğunu tutmak imandır; "sakının" dediğinden sakınmak Tanrı'ya inanmaktır. Yine Tanrı'nın meleklerine inanmak imandır ki, bir kişiye üç yüz altmış melek görevlendirilmiştir. Öyle iken bunca meleklerin arasında edepsizlik edersin, ama senin gibi bir kişi yanında etmezsin. Nerede kaldı senin meleklere inandığın?

Ve yine ulu Allah'ın Kur'an'ına inanmak gerekir ve onun diğer kitaplarına inanmak imandır. Öyleyse şimdi kibir, hased, cimrilik, açgözlülük, öfke, gıybet, kahkaha ve maskaralık ile için dolu iken, bunlardan birisinin iman ehlinin içinde bulunacağını hangi kitap buyurur?

Tanrı dostlarına inanmak da imandır. Zira Tanrı dostları miskinliği kabul ettiler. İkiliği bırakıp bir kolay yola gittiler. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:

"*Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık da vardır.*"[167]

Peygamber (a.s.) buyurdu:

"*eşbe'u yevmen ve ecû'ü yevmeyn*"[168]

Manası budur ki: "Tanrı dostları bir günü tok, iki günü aç geçirirler." Ancak Yüce Allah bunların hatalarını iyiden iyiye inceledi ve tekrar yüzlerine vurdu. Şimdi sen bunca lüzumsuzluk edersin, yüzüne vurmayacak mı dersin? Korkar mı? Yahut utanır mı zannedersin? Şimdi nerede kaldı Tanrı dostlarına inandığın?

O halde ey müminler! Kıyamete inanmak böyle değil. Siz inanmazsınız: Helal, haram ne bulursanız

[167] İnşirâh, 94/5.

[168] Hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

9a yirsiz, donanursız. Haksız yire ni'metler yiyüp güvenürsiz. Ya'ni işbu inanmak mıdur kim siz inanursız? Pes iy mü'minler! Kendü özünüz bildünüzse bu kapu ümîd kapusıdur. Sizlere rahmet dokına ve eğer kendüzünüz bilmedünüzse bu kapu nevmîd kapusıdur. Pes sizlere hışm dokuna. Zirâ kim ol pâdişâh-ı kerîm eydür: "Ben ol pâdişâhven kim yüz bin ve hezârân yüz bin isteyicilerüm vardur. Tâ hattâ kapumda ömürleri geçince zâr zâr ağlarlar. Ve eğer istemeklükleri ve inanmakları riyâyıla olursa son ucı ser-gerdân olurlar." Her ne kim vâr ise, ihlâsile îmân getürmekdür. Kavluhû teâlâ: *Yâ eyyühe'llezîne âmenû ...* [27]

İkinci Makâm : İlm ögrenmekdür. Kavluhû teâlâ: *Kûnû rabbâniyyîne...*[28]

Üçüncü Makâm : Zekâtdur, orucdur, güci yiticek hacca varmakdur ve hem gazâdur ve hem cenâbetden arınmakdur. Kavluhû teâlâ:

(ve) akîmu's-sâlâte ve âtü'z-zekâte...[29] ve savmı şehr-i ramazân.[30]

...ve hıccu'l-beyti meni'stetâ'a ileyhi sebîlen.[31]

ve'l-cihâdu izâ kâne nefîru âmen.[32]

ve'l-guslu mine'l-cenâbeti min küllihâ.[33]

Dördüncü Makâm: Halâl kesb eylemekdür ve ribâyı harâm bilmekdür. Kavluhû teâlâ: *Ve ehall'llâhu'l-bey'a ve harrame'r-ribâ.*[34]

Beşinci Makâm : Nikâh kılmakdur. Kavluhû teâlâ:

Ve in eradtüm' istibdâle zevcin mekâne zevcin.[35]

Altıncı Makâm : Hayzun ve nifâsun nikâhın haram bilmekdür. Kavluhû teâlâ:*Hurrimet aleykum ümmehâtüküm.*[36]

Yedinci Makâm : Sünnet-i cemâatdur. Kavluhû teâlâ:

Sünneta'llâhi'lletî kad halet min kablu velen tecide

[27] Kur'an-ı Kerimde bu şekilde başlayan bir çok ayet vardır

[28] Âl-i İmran, 3/79.

[29] Bakara, 2/110.

[30] Ayet değil.

[31] Âl-i İmrân, 3/97.

[32] Ayet değil.

[33] Ayet değil.

[34] Bakara, 2/275.

[35] Nisâ, 4/20.

[36] Nisâ, 4/23

yersiniz, giyersiniz. Haksız yere nimetler yeyip sevinirsiniz. Yani sizin böyle inanmanız inanmak mıdır? İşte ey müminler! Kendi nefsinizi bildiniz ise bu kapı ümit kapısıdır; sizlere rahmet isabet eder. Ve eğer kendinizi bilmediniz ise bu ümitsizlik kapısıdır; sizlere öfke isabet eder. Çünkü o kerem sâhibi Padişah [şöyle] der: "*Ben o padişahım ki, yüz bin ve binlerce yüz bin isteyicilerim vardır. Hatta kapımda zar zar ağlamaktan ömürleri geçer. Eğer isteyişleri ve inanmaları gösteriş için olursa sonunda perişan olurlar.*"

O halde her ne var ise ihlasla iman getirmekte vardır. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Ey iman edenler*! ... ... "

2. **İkinci makam**, ilim öğrenmektir. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:

"*... Rabbe hâlis kullar olunuz.*"[169]

3. **Üçüncü makam**, zekâttır, oruçtur. Gücü yetince hacca gitmektir ve yine [Allah yolunda] savaşmaktır, cünüplükten temizlenmektir. Yüce Allah'ın sözüdür: "*Namazı kıl ve zekâtı ver.*"[170]

"*Ramazan ayında oruç [tut].*"[171] ve..."*Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi...*"[172] "*Genel bir seferberlik olduğu zaman cihad.*"[173]

"*Cünüplükten dolayı vücudun tamamını yıkamak, gusletmek.*"[174]

4. **Dördüncü makam**, helal kazanmaktır ve faizi haram bilmektir.

Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*... Halbuki Allah, alım-satımı helâl, faizi haram kılmıştır.*"[175]

5. **Beşinci makam**, nikah yapmaktır. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:

"*Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz...*"[176]

6. **Altıncı makam**, hayız ve nifas halinde cinsel ilişkiyi haram bilmektir. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:"*Analarınız... size haram kılındı.*"[177]

7. **Yedinci makam**, sünnet-i cemaattir.

"*Allah'ın kulları hakkında süregelen âdeti budur.*"[178]

[169] Âl-i İmrân, 3/79.

[170] Bakara, 2/110

[171] Ayet değil.

[172] Al-i İmran, 3/97.

[173] Ayet değil.

[174] Ayet değil.

[175] Bakara, 2/275.

[176] Bakara, 2/20.

[177] Söz konusu ayet haram sayılan evliliklerden bahsetmektedir. Hayız ve nikah yasaklarıyla ilgisi yoktur. Muhtemelen karışmış olmalı. Başka nüshalarda Bakara, 2/222. ayet yazılmıştır. Bkz. M.Esaad Coşan, a.g.e., s.21.

[178] Fetih, 48/23.

9

بريسز دونيا نورسز حق سز يره ايمتلر ييوب كوه نورسز يعني ايشبو

[illegible] مدركيم سز اينا نورسز كبي اي مؤمنلر كنـ[illegible] اوزكوز بلدكوز

[illegible] قيوسزلر سزلره رحمت دوقنه والكند ذكوز

ه بو قيو توبسد قيو بزركبي سزلره خشم دوقنه زيرا ايم

[illegible] كريم ايدربن اول پادشاه ون كيم يونبيك وهذا زان

[illegible] يجلرم واردر تا حتى قپومزه عمرلري كيجنجه زان

[illegible] اغلرلر والرا يشتكلكلري وابنا نمق لري ديا يله اولورسه دسوك

او يي سز [illegible] ردان اولورلر هر نه كيم وار ايسه اخلاص له ايمان

كتوركدر قوله تعالى يا ايها الذين امنوا ايكنجي مقام علم

وكرمكدر قوله تعالى [illegible] ولو ربانيون اوجنجي مقام

كاندا اوجدن كوجي يتجك حجه وارمقدر وهمت زاد

[illegible] مرحمتا بتدن اديمقدر قوله تعالى اقيموا الصلوة واتوا الزكوة

و[illegible] شهر رمضان وحج البيت من استطاع اليه سبيلا

والجهاد اذا كان نفيرا عاما او الغسل من [illegible]

دوردنجي مقام حلال كسب ايلمكدر وربا اكل حرام بلمكدر قوله تعالى واحل

الله البيع وحرم الربا بشنجي مقام نكاح قيلمقدر قوله تعالى وان اردتم

استبدال زوج مكان زوج التنجي مقام حيض ونفاسده نكاح ايد

حرام بيلمكدر قوله تعالى حرمت عليكم امهاتكم يدنجي مقام

سنتي جماعتدر قوله تعالى [illegible] الله التي قد خلت من قبل ولن تجد

9b

لسنت الله تبديلا سكزنجي مقام شفقتدر قوله تعالى الذين
ينقضون عهد الله من بعد ميثاقه حديث الشفقة من
الايمان دوقزنجي مقام آدي كيمكدر وآري يمكدر قوله تعالى
كلوا من طيبات ما رزقناكم وقوله تعالى وثيابك
فطهر اونجي مقام امر معروفدر وير مز ايشلردن
صقنمقدر قوله تعالى يأمرون بالمعروف وينهون
عن المنكر بوقدر آيات بينات دوكلمسي ايمان اهلي
ايچون كلمشدر تم باقي باب
طريقتك مقاملرينك بياني ابو زطريقتك اول مقامي ال[illegible]
توبه قلمقدر قوله تعالى واعتصموا بحبل الله جميعا توبوا
الى الله توبة نصوحا پس قول بو زحالدن دونجك توبه
ويرن چلب كندوسيدر قوله تعالى ثم تاب عليهم ليتوبوا
الى الله [illegible] اي مؤمنلر توبه شويله قلك كيم عجب اوله
[illegible] توبة شويله قلك كيم منفعت كله زيرا كيم توبه قلمق
[illegible]تيمانلقدر و پشيمانلغك اصيبي بودركيم كناهي
اراوا بوعذرده صاتلوب ليس امري توكل ايله عذري بيشه
دوتك كيم خطالركوزاز اوله قوز تلاسز وبوز كوزتازه اوله
امري اي مؤمنلر عذر دلمك بزدن قبول قلمق تكريدن قوله
تعالى ومن يتوكل على الله فهو حسبه ودخي شكر

li sünneti'llâhi tebdîlâ.[37]

9b

Sekizinci Makâm: Şefekatdür. Kavluhû teâlâ: *Ellezîne yenkudûne ahda'llâhi min ba'di mîsâkıhî.*[38]
Hadîs: *Eş-şefekatü mine'l-îmân.*[39]
Dokuzuncu Makâm : Arı geymekdür ve arı yemekdür. Kavluhû teâlâ: *Külû min tayyibâti mâ razaknâküm.*[40]
Ve kavluhû teâlâ: *Ve siyâbeke fe tahhir.*[41]
Onuncu Makâm: Emr-i ma'rûfdur ve yaramaz işlerden sakınmakdur. Kavluhû teâlâ: *(Ve) ye'murûne bi'l-ma'rûfi ve yenhevne ani'l-münkeri.*[42]
Bu kadar âyât-ı beyyinât dükelisi îmân ehli içün gelmişdür. Temme Bâkî.

IV. BÂB :
Tarîkatun Makâmların Beyân İder.

Tarîkat'un **Evvel Makâmı:** El alup tevbe kılmakdur. Kavluhû teâlâ: *Va'tesımû bi habli'llâhi cemî'an.*[43] *Tûbû ila'llâhi tevbeten nasûhân.*[44]
Pes kul yavuz hâlden dönicek tevbe viren Çalap kendüsidür. Kavluhû teâlâ: *Sümme tâbe aleyküm li yetûbû ila'llâhi.*[45] İmdi iy mü'minler! Tevbe-i şöyle kılun kim aceb ola. Pes tevbei şöyle kılun kim menfa'at gele. Zîrâ kim tevbe kılmak peşîmânlukdur ve peşîmanluğun assısı budur kim günâhı az ola, bir özürde satılur. Pes imdi tevekkül ile özri pîşe dutun kim hatâlarunuz az ola kurtılasız ve yüzünüz tâze ola. İmdi iy mü'minler! Özür dilemek sizden kabul kılmak Tanrı'dan. Kavluhû teâlâ: *Ve men yetevekkel ala'llâhi fe hüve hasbuhû.*[46]
Ve dahi şükür[47]

[37] Fetih, 48/23.
[38] Bakara, 2/27.
[39] Hadis değildir.
[40] Bakara, 2/172.
[41] Müddessir, 74/4.
[42] Âl-i İmrân, 3/114
[43] Âl-i İmrân, 3/103.
[44] Tahrîm, 66/8.
[45] Tevbe, 9/118.
[46] Talâk, 65/3.
[47] Buradan itibaren bir varak eksik olduğu anlaşılıyor.

"Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın."[179]
8. **Sekizinci makam**, şefkattir. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Onlar öyle (fâsıklar) ki, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler."[180] Hadis: *"Şefkat imandandır."*[181]
9. **Dokuzuncu makam**, temiz giymek ve temiz yemektir. Yüce Allah'ın sözüdür: *"Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yeyin."*[182]
Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Elbiseni tertemiz tut."*[183]
10. **Onuncu makam**, iyiliği emretmek ve yaramaz işlerden sakınmaktır. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Onlar Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. İyiliği emr ederler. Kötülükten men ederler, hayır işlerinde birbirleriyle yarışırlar. İşte onlar salihlerdendir."*[184]
Bu kadar ayetler ve açıklamaların tamamı iman ehli için gelmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TARİKATIN MAKAMLARINI BEYAN EDER

Tarîkatın **ilk makamı** el alıp tövbe etmektir. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Hep birlikte Allah'ın ipine (İslâm'a) sımsıkı yapışın."[185]
"Samimi bir tövbe ile Allah'a dönün."[186]
Öyle ise kul, kötü halden dönünce tövbeyi kabul eden Allah'ın kendisidir. Nitekim bir âyette şöyle buyrulmuştur:
"Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tövbesini kabul etti. Çünkü Allah tövbeyi çok kabul eden ve çok merhamet edendir."[187]
Şimdi ey müminler! Öyle bir tövbe edin ki kabul olsun. Öyle bir tövbe edin ki fayda gelsin. Zira ki tövbe etmek, pişman olmaktır. Pişmanlığın yararı budur ki günahı azalır; bir özre değişilir. Bundan böyle, tevekkül ile özrü âdet edinin ki hatalarınız az olup, kurtulasınız. Ve böylece yüzünüz gülsün. O halde ey müminler! Özür dilemek sizden kabul kılmak Tanrı'dan. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter."*[188]
Şükr

[179] Fetih, 48/23.
[180] Bakara, 2/27.
[181] Hadis değildir.
[182] Bakara, 2/172.
[183] Muddessir, 74/4.
[184] Âl-i İmrân, 3/114.
[185] Âl-i İmrân, 3/103.
[186] Tahrîm, 66/8.
[187] Tövbe, 9/118.
[188] Talâk, 65/3.

9b kılmak sizden, nimetlerinizi arturmak Tanrı'dan.
Kavluhû te'âlâ: "*Lein şekertüm le-ezîdenneküm*"[48]
Ve dahı sabır kılmak sizden, hisâbsuz savâp virmek Tanrı'dan.
Kavluhû te'âlâ: "*İnnemâ yuveffe's-sâbirûne ecrehüm bi-ğayri hisâb*"[49]
Ve dahı tâat kılmak ve şehâdet getürmek sizden, uçmak içinde köşklerinüz yüceltmek Tanrı'dan. Kavluhû teâlâ: "*Hel cezâü'l-ihsâni ille'l-ihsân*"[50]
Ve dahi yitmiş yıllık günâha özür dilemek sizden, kabûl kılmak Tanrı'dan.
Kavluhû teâlâ: "*Ve hüve'llezî yakbelü't-tevbete an ibâdihî*"[51]
Pes ol Pâdişâh-ı Kerîm eydür kim: İy kullarum! Âdem aleyhi's-selâm bir kez buyruk sıdı, iki yüz yıl ağladı ve her dâim bunu okurıdı: Kavluhû teâlâ: "*Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ ve in-lem tağfir lenâ ve terhamnâ le-nekûnenne mine'l-hâsirîn.*"[52]
Pes bu kadar göz yaşı dökdi, andan suçın bağışladum. Pes sizler dahı yitmiş yıllık günâha bir kez özür dilen afv kılayım; zîrâ kim afv kılıcı benden, dir.
Ve eğer âsîlerden bir günâhkârı yarğılamadan kosam rahmetüm belürmeyeydi; dir. Kavluhû teâlâ: "*Fe-ni'me'l-mevlâ ve ni'me'n-nasîr.*"[53]
Ve hem dünyâda bir nesne eksük yaratsam kâdirligüm tamâm olmayaydı; dir. Kavluhû teâlâ : "*Fe-ni'me'l-kâdirûn.*"[54]
Ve hem uçmakda bir ni'met eksük olsa, uçmağum tamâm olmayaydı, dir.
Kavluhû teâlâ: "*Fe-ni'me ukbe'd-dâr.*"[55]
Ve hem Nuh Peygamberün -aleyhi's-selâm- bir duâsı müstecâb olmayaydı, cümle duâlar icâbât olmaduk olaydı, dir.

[48] İbrâhîm, 14/7.
[49] Zümer, 39/10.
[50] Rahmân, 55/60.
[51] Şûrâ, 42/25.
[52] A'râf, 7/23.
[53] Enfâl, 8/40.
[54] Mürselât, 77/23.
[55] Ra'd, 13/24.

*etmek bizden, nimetlerinizi artırmak Allah'tan.
Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Andolsun! Eğer şükederseniz elbette size olan nimetimi artırırım ...*"[189] Sabretmek sizden, hesapsız sevap vermek Allah'tan. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Sabredenlere mükâfatları elbette hesapsız olarak verilecektir.*"[190]
Yine ibâdet ve tâat yapmak, kelime-i şehâdet getirmek sizden, Cennet içinde sizi yüksek köşklerde tutmak da Allah'tandır.
Nitekim Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*İyiliğin karşılığı yalnız iyiliktir.*"[191]
Yetmiş yıllık günah için özür dilemek sizden, tövbeleri kabul etmek de Allah'tandır. Bu hususta Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: "*O, kullarından tövbeyi kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve* yaptıklarınızı bilendir."[192]
Sonra da O kerem sahibi olan Allah şöyle der: Ey kullarum! Âdem aleyhi's-selâm bir kere emirlerime karşı geldi, bunun için iki yüz yıl ağladı. Ağlarken de dâima şu ayeti okurdu: "*Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.*"[193]
Allah teâlâ, "*Âdem, bu kadar gözyaşı döktükten sonra onun suçunu bağışladım. Onun için sizler de yetmiş yıllık günah için bir kez tövbe edin, ben de affedeyim. Çünki ben affediciyim.*" der. Ve yine, "*Eğer isyankâr olan bir kişiyi merhamet edip bağışlamadan bıraksam, o zaman benim rahmetim görülmemiş olur.*" dir. Nitekim Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*O, ne güzel dost, ne güzel yardımcıdır.*"[194]
Eğer ben dünyada bir nesne bile eksik yaratsam, o zaman da benim Kâdir'liğim tamam olmazdı. Nitekim âyette şöyle buyrulmuştur: "*Sonra da ona ölçülü bir biçim verdik. Bizim ne mükemmel gücümüz vardır .*"[195]
Eğer cennette bir nimet eksik bıraksak o zaman da cennet tamam olmazdı. Nitekim âyette şöyle buyrulmuştur: "*Dünyadan sonra gelecek olan cennet ne güzel bir yerdir.*"[196]
Nuh (a.s.)'ın duası kabul olmasaydı, bütün dualar da kabul olmazdı.

*Orijinal metnin 9b numaralı sayfasında tarikat kapısının makamlarının sıralanmasına henüz başlanmamışken 10a numaralı sayfalarda tarikat kapısının dokuzuncu makamından sıralamaya devam edilmiştir. Bu atlamanın nedeninin 9. yapraktan sonraki kopma olduğu dikkate alınarak edisyon kritikli metinle karşılaştırma yapılmış ve eksik kalan makamlar tamamlanmıştır.
[189] İbrâhîm, 14/7.
[190] Zümer, 39/10.
[191] Rahmân, 55/60.
[192] Şûrâ, 42/25.
[193] A'râf, 7/23.
[194] Enfâl, 8/40.
[195] Mürselât, 77/23.
[196] Ra'd, 13/24.

9b

Kavluhû teâlâ: "*Fele-ni'me'l-mucîbûn.*"[56]
Amma **Tarîkat**'un **ikinci makâm**ı mürîd olmakdur: Kavluhû teâlâ: "*Fe's-elû ehle'z-zikri in küntüm lâ ta'lemûn.*"[57] Pes imdi mürîd üç dürlüdür:
Evvel **mürîd-i mutlakdur,**
İkinci **mürîd-i macâzidur,**
Üçüncü **mürîd-i mürteddür,**
Amma mürîd-i mutlak oldur kim, her dürlü halde şeyhine niçün diyüp huccet getürmeye. Ve emmâ mürîd-i mecâzî oldur kim zâhirde şeyhi dileğinde ola ve bâtında kendi dileğinde ola.Ve emmâ mürîd-i mürted oldur kim şeyhinün bir dürlü hâlini göricek der-hâl yüz döndüre.
Emmâ **Tarîkat**'un **üçüncü makâm**ı saç gidermektür ve libâs döndürmekdür.Kavluhû teâlâ: "*Muhallikîne ruûseküm ve mukassirîne lâ-yehâfûn.*"[58]
Kale'n-nebiyyü -'aleyhi's-selâm: "En-nâsu maa'l-libâsi."
Ve dahı **Tarîkat**'un **dördüncü makâm**ı mücâhedede göyünmekdür.
Kavluhû teâlâ: "*Vekûdühe'n-nâsu ve'l-hicâretu uıddet li'l-kâfirîn.*"[59]
Beşinci makam hızmet eylemekdür, nitekim Peygamber (s.a.v.) buyurur :
Kâle'n-Nebiyyü aleyhi's-selâm: "*Men hademe hudime.*"
Altıncı makâm havfdur, yani korkudur. Kavluhû teâlâ: "*Fe-firrû ila'llâhî.*"[60]
Yedinci makâm ümîd dutmakdur.
Kavluhû teâlâ: "*Lâ taknetû min rahmeti'llâh.*"[61]
Sekizinci makâmı hırkadur, zenbildür ve mikrâsdur ve seccâdedür ve subhadur ve ıbretdür ve hidâyetdür.
Pes hidâyet (bunlar) azîzdür azizlere virürler.

[56] Sâffât, 37/75.
[57] Nahl, 16/43.
[58] Fetih, 48/27.
[59] Bakara, 2/24.
[60] Zâriyât, 51/50.
[61] Zümer, 39/53.

Nitekim âyette şöyle buyrulmuştur:"*Andolsun! Nuh bize dua edip yalvarmıştı. Biz dualara da ne güzel karşılık veririz .*"[197]
Tarîkat'ın **ikinci makâmı** mürîd olmakdur: Nitekim Cenâb-ı Hak âyette şöyle buyurmuştur: "*Eğer bilmiyorsanız, ilim sahiplerine sorunuz.*"[198]
Mürîd ise üç türlüdür:
Birincisi, **mürîd-i mutlaktır,**
İkincisi **mürîd-i mecâzidir,**
Üçüncüsü de **mürîd-i mürteddir.**
Mürîd-i mutlak, her ne olursa olsun şeyhine, "*Bu niye böyledir, bu konuda şöyle misaller de vardır.*" diye soru sorup itiraz etmeyen kişidir.
Mürîd-i mecâzî, her ne kadar zâhiren şeyhinin arzusuna uysa da içinden kendi istediği gibi davranandır. Mürîd-i mürted ise, her hangi bir şekilde şeyhinde gördüğü bir halden dolayı onu terk edip gidendir.
Tarîkat'ın **üçüncü makâmı** saçları tıraş etmek ve tarikata uygun elbise giymektir. Âyette şöyle gelmiştir: "*Saçınızı kazıtmış veya kısaltmış olarak korkusuzca Mescid-i Harâm'a gireceksiniz.*"[199]
Hz. Peygamber (a.s.) da şöyle buyurmuştur: "*İnsanlar elbiselerine göre tanınırlar.*" **Tarîkat**'ın **dördüncü makâmı** cihad aşkıyla yanmaktır. Âyette şöyle buyrulmaktadır: "*O halde yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten sakının.*"[200] **Beşinci makam** hızmet eylemektir. Nitekim Peygamber (s.a.v.) buyurur: "*Başkasına hizmet edene, hizmet edilir.*"
Altıncı makâm korkudur. Bu da âyette şöyle geçmektedir:
"*O halde Allah'a koşunuz, yöneliniz.*"[201]
Yedinci makâm ümitle yaşamaktır. Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:
"*Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz.*"[202]
Sekizinci makâm hırka, zenbil, makas, seccâde, tesbih taşımak; her şeyden ibret alıp hidâyet üzere yaşamaktır.
Hidâyet ise azîzdir ve de azizlere verilir.

[197] Sâffât, 37/75.
[198] Nahl, 16/43.
[199] Fetih, 48/27.
[200] Bakara, 2/24.
[201] Zâriyât, 51/50.
[202] Zümer, 39/53.

10a Azîzlere vardur. Kavluhû teâlâ: *İnna'llâhe bâliğu emrihî kad ce'ala'llâhu li külli şey'in kadrâ.*[62] **Dokuzuncu Makâmı:** Sâhib-i nasîhat ve sâhib-i mahabbet olmakdur. Kavluhû teâlâ: *Yuhibbuhum ve yuhibbûnehû.*[63] **Onuncu Makâm:** Işkdur ve şevkdür ve fakîrlukdur. Kavluhû teâlâ: *Teveffenî müslimen ve elhıknî bi's-sâlihîn.*[64] **Hadîs:** ***El-fakru fahrî ve bihî eftehıru yevme'l-kıyâmeti.***[65] **Onbirinci Makâm:** Cândur. Pes cân câna dokunsa şevkıle hareket aceb degüldür. Zîrâ kim nasîb-i ilâhîdür. Her kime degse belürse gerekdür.

V. BÂB:
Ma'rifet Makâmların Beyân İder.

Ma'rifetün **Evvel Makâmı**: Edebdür. **İkinci Makâmı**: Korkudur.
Üçüncü Makâmı: Perhizkârlukdur. **Dördüncü Makâmı**: Sabrdur.
Beşinci Makâmı: Utanmakdur. **Altıncı Makâmı**: Cömerdlikdür.
Yedinci Makâmı: İlmdür. **Sekizinci Makâmı**: Miskînlikdür.
Dokuzuncu Makâmı: Ma'rifetdür. **Onuncu Makâmı**: Kendüyi bilmekdür.
Hazret-i Resûl (a.s.) buyurur: *Men arefe nefsehû fekad arefe rabbehû*

VI. BÂB:
Hakîkat Makâmın Beyân ider.

Hakîkatun **Evvel Makâmı**: Toprak olmakdur.
İkinci Makâmı: Yetmiş iki milleti ayıblamamakdur.
Üçüncü Makâmı: Elinden geleni men' itmemekdür.
Dördüncü Makâmı: Dünyâ içinde yaradılmış nesneye emîn olmakdur.
Beşinci Makâmı: Mülk ıssına yüz sürüp, yüz

[62] Talâk, 65/3.
[63] Mâide, 5/54.
[64] Yusuf, 12/101.
[65] Bu sözün değerlendirmesi için bkz. El-Aclûnî, a.g.e., c. II., s. 87.

Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.*"[203]
Dokuzuncu makam; nasihat sahibi ve muhabbet sahibi olmaktır. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler.*"[204]
Onuncu makam; aşktır, şevktir, fakirliktir. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Beni müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat*!"[205]
Hadis:"*Fakirlik benim övüncümdür. Kıyamet gününde onunla övüneceğim.*"
On birinci makam cândır. O halde cân câna değse, şevkle hareketine şaşılmaz. Çünkü ilahî nasiptir. Her kime değse belli olması gerekir.

BEŞİNCİ BÖLÜM
MARİFET MAKAMLARINI AÇIKLAR

Marifetin **birinci makamı,** edeptir.
İkinci makamı, korkudur. **Üçüncü makamı,** aşırı istekleri sınırlamaktır (perhizkarlık). **Dördüncü makamı,** sabırdır. **Beşinci makamı,** utanmaktır. **Altıncı makamı,** cömertliktir. **Yedinci makamı,** ilimdir. **Sekizinci makamı,** miskinliktir. **Dokuzuncu makamı,** marifettir. **Onuncu makamı,** kendini bilmektir.
Hz. Peygamber buyurur: "*Nefsini bilen, rabbini bilir.*"

ALTINCI BÖLÜM
HAKİKAT MAKAMINI AÇIKLAR

Hakikatın **birinci makamı,** toprak olmaktır.
İkinci makamı, yetmiş iki milleti ayıplamamaktır.
Üçüncü makamı, elinden geleni men etmemek
Dördüncü makamı dünya içinde yaratılmış her şeye güven vermesi
Beşinci makamı, mülkün mutlak sahibi Allah'ın huzurunda eğilip

[203] Talak, 65/3.
[204] Mâide, 4/54.
[205] Yusuf Suresi, 12/101

عزیزلره واردر قوله تعالی ان الله بالغ امره قد جعل الله
لکل شیء قدرا دورتنجی مقامی صاحب نصیبت و
صاحب محبت اولمقدر قوله تعالی یحبهم ویحبونه
اوننجی مقامی عشقدر وشوقدر وفقیرلقدر قوله تعالی
مسلما والحقنی بالصالحین حدیث الفقر فخری
وبه افتخر یوم القیمة اون برنجی مقام جاندر بیش
جانان جانانه دوقنسه شوقله حرکت عجب دکلدر زیرا
کیم نصیب الهیدر هرکیمه دکسه بلورسه کرکدر
باب معرفت مقاملرین بیان ایدر معرفتک اول مقامی ادبدر
ایکنجی مقامی قورقودر اوچنجی مقام پرهیزکارلقدر دوردنجی
مقامی صبردر بشنجی مقامی اوتنمقدر التنجی مقامی جومرد
لکدر یدنجی مقامی علمدر سکزنجی مقامی مسکینلکدر دقز
مقامی معرفتدر اوننجی مقامی کندوی بیلمکدر حضرت رسول
عم بیوردر من عرف نفسه فقد عرف ربه باب
حقیقت مقاملرین بیان ایدر حقیقتک اول مقامی
طپراق اولمقدر ایکنجی مقامی یتمش ایکی ملتی عیب لمقدر
اوچنجی مقامی الندن کلانی منع ایتمامکدر دوردنجی
مقامی دنیا ایچنده یاردلمش نسنه یه امین اولمقدر
بشنجی مقامی ملک ایسنه بورسوزیب بوزر

10b

صوبيت بولقدر زيرا كيم وحدت اوندەدر آلتنجي مقامي
صحبتدر واسرار حقيقت سويلمكدر يدنجي مقامي
سيردر سكزنجي مقامي سردر دوقوزنجي مقامي مناجاتدر
اوننجي مقامي مشاهدەدر وتجليه اولشمقدر اول
عارفلر سلطاني ومحققلر ارسلاني سيد سعد الدين
كرم لطفندن بر قج بيت بيوردر ٭ بو مقامه كم ايره ٭
ايشبو نقري كم ديره ٭ وانلغين حقه ويره جمله عالم
ايچنده كم بو سره ايرمدي ٭ كندوزين بيلمدي ٭ بو عشقه
آسرمدي ٭ عمري ظلام ايچنده ٭ وارلق يوقلق عشق
سوي بردر ٭ دنيا آخرت بردر ٭ عشق قديم ايچنده
عارف سؤال ايلر بو فرق مقاملك يكرمسي ٭ طنقلر
ويكرمسي دنفسن عجبا نه معدن بيلدور جواب
ويركيم دنق قال ملكنده اولور حال ملكنده اولمز
وهم دنق انكار اوندە اولور بلي اوندە اولمز وهم
دنق دشره اولور ايچري اولمز ليس مقام فرق بو ذكر
بيلدك ودخي ديكرك بيلور سك ايدي وير اكر بو فرق
مقاملك بر بسي اكسلك اولورسه حقيقت تمام اولمز
زيرا كيم اكسلك اولور مثلا بر كوديليله ايمان

suyın bulmakdur. Zîrâ kim vahdet evindedür. **Altıncı Makâmı**: Sohbetdür ve esrâr-ı hakîkat söylemekdür. **Yedinci Makâmı**: Seyrdür. **Sekizinci Makâmı**: Sırdur. **Dokuzuncı Makâmı**: Münâcâtdur. **Onuncı Makâmı**: Müşâhededür ve Çalab'a ulaşmakdur. Ol ârifler sultânı ve muhakkıklar arslânı Seyyîd Sa'de'ddîn kerem-i lütfından birkaç beyit buyurur: 10b

Bu makâma kim ire
İş bu nakdi kim dire
Varluğın Hakk'a vire
Cümle âlem içinde

Kim bu sırra irmedi
Kendüziŋ bilmedi
Bu ışka esrimedi
Ömri zalâm içinde

Varluk yokluk [birdür]
Işk u sevi birdür
Dünyâ âhiret birdür
Işk-ı Kadîm içinde

Ârif suâl eyler: Bu kırk makâmun yigirmisi danuklu ve yigirmisi danuksız. Acabâ ne ma'[ni]den bildürür? Cevâb vir kim: Danuk kâl mülkinde olur, hâl mülkinde olmaz. Ve hem danuk inkâr evinde olur, *'belî'* evinde olmaz. Ve hem danuk taşra olur, içeri olmaz. Pes **Makâm-ı Kırk** budur kim bildün. Ve dahi yigrek bilürsen eydivir. Eğer bu **Kırk Makâm**un birisi eksük olursa hakîkat tamâm olmaz. Zîrâ kim eksük olur. Meselâ biregü diliyle îmân

itibar bulmaktır. Çünkü vahdet evindedir.

Altıncı makamı, sohbettir ve hakikat sırlarını söylemektir.

Yedinci makamı, manevî yolculuktur (seyir).

Sekizinci makamı, sırdır.

Dokuzuncu makamı, Allah'a yakarıştır.

Onuncu makamı, Hakk'ı halkta görme (müşâhede) ve Allah'a ulaşmaktır.

Ârifler sultanı ve muhakkikler arslanı o Seyyid Sadeddin, lütuf ve kereminden birkaç beyit buyurur:

Bütün dünya içinde kim varlığını Hakk'a teslim ederse, nakdi toplar ve makama ulaşır.

Bu sırra eremeyen, kendisini bilmeyen, bu aşkla sarhoş olmayanın ömrü karanlıklar içindedir.

Kadîm aşk için de, varlık-yokluk, aşk-muhabbet dünya-ahiret birdir.

Ârif sorar: Bu "**Kırk Makam**"ın yirmisi tanıklı, yirmisi tanıksız. Acaba mânâsı nedir? Cevap ver ki: Tanık, *lâf* (kâl) yurdunda olur; *hâl* yurdunda olmaz. Yine tanık, inkâr evinde olur; 'evet'(*kâlû belâ*) evinde olmaz. Yine tanık, dışarda olur; içeride olmaz. İşte "**Kırk Makam**" bu öğrendiklerindir. Daha iyi bilirsen söyleyiver. Eğer bu "**Kırk Makam**"ın birisi eksik olursa hakikat tamam olmaz. Zira eksik olur. Meselâ birisi diliyle iman

11a getürse ve gönliyle inanmazsa, veyâhud oşr u zekât virmese, veyâhud Tanrı hükümlerinden birin bâtıl dutsa, veyâhud Muhammed Mustafâ'ya inkâr itse, veyâhud âl-i evlâdun birine nâ-hak dise, dükeli işledügi amelleri hebâen mensûrâ olur. Kavluhû teâlâ:
Fece'alnâhu hebâen mensûrâ.[66] Pes azîz-i men! **Kırk Makâm**'da birisi eksük gerekmez. Zîrâ kim makâmda hiç nesne eksük yok. Kavluhû teâlâ: *Kad beyyennâ li külli şey'in.*[67]
Pes imdi sevinmek var. Kavluhû teâlâ: *Lev enzelnâ hâzâ'l-Kur'âne alâ cebelin le-raeytehû hâşi'ân mütesaddi'an min haşyeti'llâhi.*[68]
Ve hem ümîd dutmak var. Kavluhû teâlâ: *Lâ taknetû min rahmeti'llâhi.*[69]
Ve hem korkunç var. Kavluhû teâlâ:
Ve'ada'llâhu'l-münâfikîne ve'l-münâfikât.[70]
Ve hem huccet var. Kavluhû teâlâ:
Kul hâtû burhânekum in küntüm sâdikîn.[71]
Ve hem halâl var. Kavluhû teâlâ:
Uhılle leküm saydu'l-bahri ve'l-berri.[72]
Ve hem harâm var. Kavluhû teâlâ:
Lâ terfe'û asvâtekum fevka savte'n-nebiyyi.[73]
Ve hem fazl var. Kavluhû teâlâ: *Femen afâ ve aslaha.*[74]
Ve hem şifâ var. Kavluhû teâlâ:
Ve nünezzilü mine'l-kur'âni mâ hüve şifâün ve rahmetün li'l-mü'minîn.[75]
Ve hem beşâret var. Kavluhû teâlâ:
Vemâ yudillu bihî ille'l-fâsikîn. Ellezîne yenkudûne ahda'llâhi

[66] Furkân, 25/23.
[67] Bakara, 2/118; Âl-i İmrân, 3/118.
[68] Haşr, 59/21.
[69] Zümer, 39/53.
[70] Tevbe, 9/68.
[71] Bakara, 2/111; Neml, 27/64.
[72] Mâide, 5/96.
[73] Hucurât, 49/2.
[74] Şûrâ, 42/40.
[75] Kehf, 18/82.

getirse ve gönlüyle inanmasa, yahut öşrünü[206] ve zekatını vermese, yahut Tanrı'nın hükümlerinden birini inkâr etse, Yahut Muhammed Mustafa'yı inkâr etse, yahut evlatlarından birine haksız dese, işlediği bütün amelleri boşa gider. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*...onu saçılmış zerreler haline getiririz (değersiz kılarız).*"[207]
Şimdi ey azizim! Kırk makamdan birisinin eksik olmaması gerekir. Zira makamlarda eksik bırakılan bir şey yok. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün.*"[208]
Ve yine ümitli olmak var. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin!*"[209]
Ve yine korkulacak şey var. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur::
"*Allah erkek münafıklara da kadın münafıklara da vaat etti ...*"[210]
Ve yine delil var. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*Sen de onlara: Eğer sâhiden doğru söylüyorsanız delilinizi getirin, de.*"[211]
Ve yine helal var. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*...Kara ve deniz avı yapmak size helâl kılındı...*"[212]
Ve yine haram var. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin.*"[213]
Ve yine fazilet var. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*Kim bağışlar ve barışı sağlarsa...*"[214]
Ve yine şifa var. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Biz, Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için şifâ ve rahmettir...*"[215]
Ve yine müjde var. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*Verdiği misallerle Allah ancak fâsıkları saptırır. Onlar öyle (fâsıklar) ki,*

[206] Eskiden hubûbat ürünlerinin ondan biri nisbetinde alınan vergi.
[207] Furkân, 25/23.
[208] Haşr, 59/21.
[209] Zümer, 39/53.
[210] Ayetin (Tövbe/68) bütün olarak manası şöyledir: "Allah erkek münafıklara da kadın münafıklara da kâfirlere de içinde ebedî kalacakları cehennem ateşini vâdetti"
[211] Bakara, 2/111; Neml, 27/64.
[212] Ayetin (Mâide/96) bütün olarak manası şöyledir: Hem size hem de yolculara fayda olmak üzere (faydalanmanız için) deniz avı yapmak ve onu yemek size helâl kılındı. İhramlı olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılındı. Huzuruna toplanacağı-

11a

کوزسه وکوکلیله اینانمزسه ویا خود عشر زکات ویرمسه
ویا خود شکری حکملرندن برین باطل دوتسه ویا خود محمد
مصطفایه انکار ایتسه ویا خود آل اولادلک برینه ناحق دیسه
دوکلی ایشلدکی عملاری هباء منثورا اولور قوله تعالی فجعلناه
هباء منثورا یعنی عزیز من قورق مقامده برسی کسلك کرکمز
زیرا کیم مقامدن هیچ نسنه اکسلك یوق قوله تعالی قد
بینا لکل شیء یعنی امری سونملك واز قوله تعالی
لو انزلنا هذا القرآن علی جبل لرایته خاشعا
متصدعا من خشیة الله وهم امید دوتمق واز قوله
تعالی لا تقنطوا من رحمة الله وهم قورقمق واز قوله تعالی
وعد الله المنافقین والمنافقات وهم حجت واز قوله
تعالی قل هاتوا برهانکم ان کنتم صادقین وهم
حلال واز قوله تعالی احل لکم صید البر والبحر
وهم حرام واز قوله تعالی لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت
النبی وهم فضل واز قوله تعالی فمن عفا واصلح وهم
شفا واز قوله تعالی وننزل من القرآن ما هو شفاء و
رحمة للمؤمنین وهم بشارت واز قوله تعالی وما
یضل به الا الفاسقین الذین ینقضون عهد الله

مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وهم حسرت وار قوله تعالى وَاِنَّهُ لَحَسْرَةٌ
عَلَى الْكَافِرِينَ پس عقل اولنه بو قدر سوز يتر والله اعلم
بالصواب اول قطب عالم بیورر کو کل بر شهرستاندر حق
سبحانه وتعالى عرشدن تا ثرییه دكین نكیم یرادلدیسه
اول شهرستانده واردر وهم اول شهره صغار وهم اول
شهرستانده ایکی سلطان وار بریسی رحماندر وبریسی
شیطاندر رحمان سلطانلك آدی عقل نایبی ایماندر
رقو باشی مسكینلكدر ویورکوك صاغ قولاغنده
بری قلعه واردر وهر قلعه ده حق سبحانه وتعالى بر
دیزدار موكل قویبدر واول دیزدارلرك آدی بر بر
معلومدر اولكی دیزدارك آدی علمدر ایكنجی دیزدارك آدی
جومردلكدر اوچنجی دیزدارك آدی اودجبادر دردنجی
دیزدارك آدی صبردر بشنجی دیزدارك آدی پرهیزكارلكدر
آلتنجی دیزدارك آدی قورقدر یدنجی دیزدارك آدی ادبدر
پس دلمه بر دیزدارك بو نبیك حسدی واردر دكمه
...لك بو نبیك جرنی واردر وبونلرك قموسی ایمان
...نبیسیدر عزیزم بو ایشلری تمام قلدك جلب تنكریدن

دیزدارك

min ba'di mîsâkıhî.[76] 11b
Ve hem hasret var. Kavluhû teâlâ:
Ve innehû le hasretün ala'l-kâfirîn.[77]
Pes âkıl olana bu kadar söz yeter. Va'llâhu a'lem bi's-savâb.

VII. BÂB
MARİFETİN CEVABI

Ol kutb-ı âlem buyurur:
Gönül bir şehristândur. Hakk sübhânehû ve teâlâ arşdan tâ süreyyâya degin ne ki yaradıldıysa ol şehristânda vardur. Ve hem ol şehre sığâr ve hem ol şehristânda iki sultân var. Birisi Rahmânîdür ve birisi şeytândur. Rahmânî sultânun adı akl, nâyibi îmândur, subaşısı miskînlikdür. Ve yüregün sağ kulağında yedi kal'a vardur ve her kal'ada Hakk subhânehû ve teâlâ bir dizdâr müvekkel koyupdur. Ve ol dizdârlarun adı bir bir ma'lûmdur. **Evvelki** dizdârun adı ilmdür. **İkinci** dizdârun adı cömerdlükdür. **Üçüncü** dizdârun adı ud ü hayâdur. **Dördünci** dizdârun adı sabrdur. **Beşinci** dizdârun adı perhizkârlukdur. **Altıncı** dizdârun adı korkudur. **Yedinci** dizdârun adı edebdür.
Pes degme bir dizdârun yüz bin hasadı vardur. Degme hasadun yüz bin çerîsi vardur. Ve bunlarun kamusı îmân bekçisidür.
Pes azîz-i men! Bu işleri tamâm kılduk. Çalab Tanrı'dan

[76] Bakara, 2/26-27.
[77] Hakkâ, 69/50.

kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler."[216]
Ve yine pişmanlık var. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak o, kâfirler için bir pişmanlık sebebidir."[217]
Hâsılı aklı olana bu kadar söz yeter. Doğrusunu Allah bilir.

YEDİNCİ BÖLÜM
MA'RİFETİN CEVABINI BEYAN EDER

Âlemin kutbu buyurur:
Gönül büyük bir şehirdir. Noksan sıfatlardan uzak olan Yüce Allah, (yerden) arşa değin neyi yarattı ise o şehirde vardır ve o şehre sığar. Hem o büyük şehirde iki sultan vardır. Birisi Rahmânî, birisi Şeytanîdir. Rahmânî sultanın adı akıl, vekili îmândır, komutanı miskinliktir.
Kalbin sağ tarafında yedi kale vardır. Her kalede Yüce Allah bir muhafız, vekil koymuştur. Muhafızların her birinin adı bilinmektedir.
İlk muhafızın adı **ilim**dir.
İkinci muhafızın adı **cömertlik**tir.
Üçüncü muhafızın adı **ar** ve **hayâ**dır.
Dördüncü muhafızın adı **sabır**dır.
Beşinci muhafızın adı **perhizkârlık** (aşırı istekleri sınırlamak)tır.
Altıncı muhafızın adı **korku**dur.
Yedinci muhafızın adı **edep**tir.
Herhangi bir muhafızın yüz bin hizmetkârı vardır. Herhangi bir hizmetkârın yüz bin askeri vardır. Bunların tamamı iman bekçisidir.
Şimdi ey azizim! Bu işleri tamamladık. Cenab-ı Hak'dan istedik.

nız Allah'tan korkun.
[213] Hucurât, 49/2.
[214] Ayetin (Şura/40) bütün olarak manası şöyledir: "Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez."
[215] Kehf, 18/52.
[216] Bakara, 2/26-27.
[217] Hâkka, 69/50.

12a diledük. Ma'rifet yâd geldi ve biş hıl'at duta geldi: **Evvel** ilhâm, **ikinci** hil'at fehm, **üçüncü** hil'at ışk, **dördünci** hil'at şevk, **beşinci** hil'at mahabbet.
Pes câna dokundı, cân dirildi. Akla muvâfık geldi ve geleni ve gideni anladı. Zîrâ cümle şey cân ile dirilür. Cân ma'rifetle dirilür. Ma'rifetlü cân erenler cânıdur. Ma'rifetsiz cân hayvânlar cânıdur. Cân ölü midür yohsa diri midür? Anlarun kim tenleri ölür, âşıklardur cânları ölmez. Kavluhû teâlâ: *Ve lâ tahsebenne'llezîne kutilû fî sebîli'llâhi*[78]
Ol ârifler sultânı ve meşâyıhlar ma'deni Seyyid Sa'de'd-dîn buyurur:

Ol cân kim ışkdan alur
Bahâyı cânlar olur
Kamu cânlar ölicek
Ol cân diri kalur

Işk dirligin alalum
Bu dirlikden kalalum
Ölmez dirlik bulalum
Çün cân dosta birikür.

Ammâ cân ikidür. Biri cân ve biri cânân: Kavluhû teâlâ:
Yes'elûneke ani'r-rûhi kuli'r-rûhu min emri Rabbî.[79]
Ammâ bizim katımızda cân bişdür velî bu sözi anlamak delim güc işdür. Ve hem âdem ma'nisi dahi üçdür. Kendüzin bilmek yavlak güçdür. Kendüzin bilmeyene bu söz hiçdür. Kendüzini

[78] Âl-i İmrân, 3/169.
[79] İsrâ, 17/85.

Marifet hatıra geldi ve beş giysi alıp geldi. İlki **ilham**, ikinci giysi **anlayış**, üçüncü giysi **aşk**, dördüncü giysi **şevk**, beşinci giysi **muhabbet**tir.
Ne zaman cana değdi, can dirildi. Akla uygun geldi ve geleni gideni anladı. Zira her şey can ile dirilir; can, marifetle dirilir. Marifetli can, erenler canıdır. Marifetsiz can, hayvanlar canıdır. Can ölü müdür, yoksa diri midir? Âşık olanların tenleri ölür, ama canları ölmez.
Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın."[218] O arifler sultanı şeyhler madeni Seyyid Sadeddin buyurur:

O can ki kıymetini aşktan alır;
bütün canlar ölünce işte bu can diri kalır.

Aşk dirliğini alalım, bu dirlikten kalalım;
ölmez dirlik bulalım; çünkü can dostlar birleşir.

Ancak can ikidir. Biri can diğeri cânân. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir."*[219]
Fakat katımızda **can beştir**. Ancak bu sözü anlamak çok güç iştir. Âdemin manası da üçtür. Kendini bilmek çok güçtür. Kendini bilmeyen için bu söz hiçtir.

[218] Âl-i İmrân, 3/169.
[219] İsrâ, 17/85.

دیلدك معرفت یاد كلدی و بیش خلعت دوته كلدی اول
الهام ایكنجی خلعت فهم اوچنجی خلعت عشق دوردنجی
خلعت شوق بیشنجی خلعت محبت بس جانه دقندی جان
دیرلدی عقله موافق كلدی كلنی و كیدنی اكلدی زیرا
جمله شیء جانله دیرلور جان معرفتله دیرلور معرفتلو
جان ادملر جانیدر معرفتسز جان حیوانلر جانیدر جان
اولومیدر یوخسه دیرمیدر انلرك كیم تنلری اولور
عاشقلردر جانلری اولمز قوله تعالی ولا تحسبن
الذین قتلوا فی سبیل الله الآیه اول عارفلر سلطانی و مشایخن
معدنی سید سعد الدین بیورر بیت اولجان كه
عشقدن الور بهایی جانلر اولور ٭ قمو جانلر اولیجك
اولجان دیری قالور ٭ عشق دیرلكین الالوم بو دیرلكه
قلالوم اولمز دیرلك بولالم ٭ چون جان دوستہ بریكور
اما جان ایكیدر بری جان و بری جانان قوله تعالی
یسئلونك عن الروح قل الروح من امر ربی اما فهمده
جان بیشدر ولی بو سوزی اكلمق دیلم كوج ایشدر
هم آدم معدنی دخی اوجدر كندوزین بیلمك یولق
اوجدر كندوزین بیلمینه بو سوز هیچدر كندزجه

12b

بیلمك دیلرسك كتابده یازدم اوچدر قوله تعالی منكم
من یرید الدنیا ومنكم من یرید العقبی لاخره ومنكم
من یرید المولی بو آیت معنیسی بیلكل اول قدیم لایزال
بیوردی قوللرم كورمكی كوزلمی صنورسز سوتلمكی
دیلمی صنورسز بورمكی ایاغله می صنورسز یارلقنمكی
طاعتله می صنورسز خشمی كناهله می صنورسز كوینمكی
اودله می صنورسز آدم عمه اوجماق ایچنده بر
عذاب ایشلدم كه طامودە اول عذاب یوق ایدی و
ابراهیمه اود ایچنده بر بوستان ویردم كه اول بستان
اوچماق ایچنده یوق ایدی وفرعون نیل ایرماغنده
بغدم وموسی فرعوندن قورتردم دوشتی صقلیوب
دشمنلرم هلاك قیلدم وهم یوز بیك وهزاران
یوز بیك فرشته لرم كویندردم برینك بر ذره كناهی
یوق ایدی وهم یوز بیك آدمی یارلغدم برینك بر ذره
طاعتی یوق ایدی هر نه كیم ایشلسم قادرم قدرتم یتر
كیمی كركسه اغلدرم وكیمی كركسه كلدوردم آنی كه بن
بلوردم سز بیلمزسز لیكن بنم عنایتم خوف رجا اولنه در
در رحال بزمرسوزلر ومزجان بیان قیلمقدر آنلرك كیم

bilmek dilersen kitâbda yazdum, üçdür. Kavluhû teâlâ: 12b
... *minküm men yürîdü'd-dünyâ ve minküm men yürîdü'l-ukba'l-âhireti*[80] (ve minküm men yürîdü'l-Mevlâ.)
[...][81]
Bu âyet ma'nisi bil ki ol Kadîm-i Lâ-yezâl buyurur:
"İy kullarum görmegi göz ile mi sanursız, söylemegi dil ile mi sanursız, yürümegi ayağıla mı sanursız, yarlığanmegi tâatla mı sanursız, hışmı günâh ile mi sanursız, göyünmegi odıla mı sanursız? Âdem (a.s.)'a uçmak içinde bir azâb işledüm ki tamuda ol azâb yok idi. Ve İbrâhîm'e od içinde bir bostân virdüm ki ol bostân uçmak içinde yok idi. Ve Firavn'ı Nil ırmağında boğdum ve Mûsâ'yı Fir'avn'dan kurtardum. Dostumı saklayup düşmânlarum helâk kıldum ve hem yüz bin ve hezârân yüz bin firiştelerüm göyündürdüm. Birinün bir zerre günâhı yok idi. Ve hem yüz bin âdemî yarlığadum. Birinün bir zerre tâatı yok idi. Her ne ki işlesem Kâdir'em, kudretüm yiter. Kimi gerekse ağladuram ve kimi gerekse güldürürem. Anı ki ben bilürem, siz bilmezsiz. Lîkin benüm inâyetüm havf u recâ olanadur. Derhâl bizüm sözlerümüz cân beyân kılmakdur. Anlarun kim

[80] Âli İmran, 3/153. parantez içindeki ifadeler ayet değil.
[81] Atlama var

Kendini bilmek dilersen kitapta yazdım, üçtür.
Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahireti isteyeniniz de vardı...*"[220] Ayrıca sizin içinizde Mevlâ'yı isteyen de vardır.
Bu ayetin manasını şöyle bil ki öncesiz ve sonsuz olan Allah buyurur;
Ey kullarım! Görmeyi göz ile mi sanırsınız? Konuşmayı dil ile mi sanırsınız? Yürümeyi ayak ile mi sanırsınız? Bağışlanmayı ibadet ile mi sanırsınız? Öfkelenmeyi günah ile mi sanırsınız? Yanmayı ateş ile mi sanırsınız? Âdem (a.s.)'a cennet içinde öyle bir azab çattı ki cehennemde o azab yok idi. İbrahim'e de ateş içinde bir bahçe verdim ki o bostan cennet içinde yoktu. Ve Firavun'u Nil içinde boğdum ve Musa'yı Firavun'dan kurtardım. Dostumu koruyup düşmanlarımı helak ettim. Ve hem yüz bin ve binlerce yüz bin meleklerimi yaktım, hiç birinin küçücük bir günahı yoktu. Ve hem yüz bin insanı bağışladım, hiç birinin küçücük bir ibâdeti dahi yoktu. Her neyi yaparım çünkü Kadir'im, gücüm yeter. Kimi istersem ağlatırım, kimi istersem güldürürüm. Benim bildiğimi siz bilemezsiniz. Ancak benim iyiliğim korku ile ümit arasında olanadır. Bizim sözlerimiz hemen canı açıklamaktır.

[220] Âl-i İmrân, 3/152.

13a gönülü müşevveş olmışlardur. Ya'nî karıcaşukdur. Gönülleri mütekebbir, cânları müdde'îdür. *"Elestü bi-Rabbiküm"* deminde yok diyenlerdür. *"Bel hüm adall"*dür.

Âdem ilminde yâd kıldun. **Evvel câna** cismânî dirler, diri kalur. Diken batup kıl çekildügin duyar. **İkinci câna** ekl ü şürb dirler. Yidirür hem içürür, aç olup susamak bildürür. **Üçünci câna** rûhânî dirler. [Ten] uyuyıcak ol cân uyanur. Kavluhû teâlâ:

Ve ce'alnâ nevmeküm sübâten.[82]

Ve dahi üç kişiye kalem yok: Evvel nâ-resîde oğlana, ikinci uyuyana, üçüncü mecnûna.

Ve dahi gicelerde ün ırak gider, gündüz gitmez. Zîrâ gicede âdemoğlu dünyâ günâhından arınur. Ün ırak varur, perde az olur. Pes gündüz günâhlar birbirine ulaşur, perde olur, anun içün ün ırak varmaz.

Bir niçeler eydür:

Uyhu ten râhatıdur ve hem cân ılkıya benzer. Ten cânun merkebidür. Issı, savuk datlu acı cân sebebinden ten dahi duyar. Ilkılar dahi dikene düşmezler, köy yolın bilüp azmazlar. Velîkin Hak yolın bilmezler. Anlarun kim gönli gözi kördür, hayvân gibidür, Hak yolın görmezler. Nite kim Hazret-i risâlet (a.s.) buyurur:

"Hak teâlâ âdeme dört göz virdi: iki baş gözi ve iki gönül gözi. Baş göziyle halkı görür; gönül gözüyle Hâlık'ı görür."

[82] Nebe, 78/9.

Onlar ki gönülleri müşevveş, yani karışık olanlardır. Gönülleri kibirli, canları inatçıdır. "*Ben sizin Rabbiniz değil miyim*?" diye sorulduğu an "*hayır*" diyenlerdir. Hayvandan daha aşağıdadırlar.

İnsan ilminde öğrendin:

Birinci cana "cismâni" derler, diri kalır; diken batmasını veya kıl çekilmesini duyar.

İkinci cana "yeme ve içme" derler; yedirir ve içirir. Acıkmayı ve susamayı bildirir.

Üçüncü cana, "ruhâni" derler. Beden uyuyunca o can uyanır. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Uykunuzu bir dinlenme kıldık.*"[221]

Ve üç kişinin günahları yazılmaz. İlki ergenlik çağına gelmemiş çocuğa, ikinci uyuyana, üçüncü deliye.

Gece olunca ses uzağa gider, gündüz gitmez. Zîrâ gece olunca insanoğlu dünya günahından temizlenir. Ses uzağa varır, engel az olur. Ne zaman ki gündüz olur, günahlar birbirine karışır ve engel olur. Onun için ses uzağa varamaz.

Birçokları demişlerdir ki:

Uyku ten rahatlığıdır. Ve hem can da binek hayvana benzer. Ten canın bineğidir. Sıcak, soğuk, tatlı, acı, can sebebiyle ten de hisseder. Hayvanlar da dikene düşmezler. Köy yolunu bilir ve şaşırmazlar. Ancak Hak yolunu bilmezler. Gönül gözü kör olanlar da, hayvanlar gibidirler; Hak yolunu göremezler. Nitekim Hz. Peygamber (a.s.) buyurur: Hak teâlâ insana dört göz verdi: İkisi baş gözü ve ikisi gönül gözü. Baş gözüyle halkı görür, gönül gözüyle Hâlık'ı görür.

[221] Nebe, 78/9.

13a

کوکلی مشوش اولمشلردر یعنی قره جشقدر کوکلری متکبر جانلری
مدعیدر الست بربکم دمندن یوق دینلردر بلهم اضلدر
آدم علمندن یاد قلدک اول جانه جسمانی دیرلر دیری قالورن
دیکن باتب قیل چکلدوکین دوبر اکنجی جانه اکل شرب دیرلر
بدور وهم ایچورآج اولوب صوصمق بیلدودر اوچنجی
جانه روحانی دیرلر او یوجه جان او یا نور قوله تعالی وجعلنا
نومکم سباتا ودخی اوچ کشیه قلم یوق اول نارسیدن
اوغلانه ایکنجی اویوانه اوچنجی مجنونه ودخی کیجه لرده
اون ایراق کیدر کوندز کیتمز زیرا کیجه ده آدم اوغلی دنیا
کناهندن آدنور اوزن ایراق وادر یرده آزا اولورلیس کوندز
کناهلر بر بر ینه اولشور یرده اولورانک ایچون اون ایراق
وارمز بر نیجه لر ایدرلر اویخوتن راحتدر وهم جان القبه
بنکرتن جانک مرکبدر ایسی صوق داتلو اجی جان سبندن
تن دخی دویر القیلر دخی دکنه دشمنلر کوی یولین بیلوب
آزمزلر ولیکن حق یولین بیلمزلر آنلرک کیم کوکلی کوزی کوره
جبوان کبیدر حق یولین کورمزلر نته کیم حضرت رسالت عم
بیوردی حق تعالی آدمه دورت کوز ویردی ایکی باش کوزی
ایکی کوکل کوزی باش کوزیله خلقی کورر کوکل کوزیله خالقی کورر

وانلر بنم آخرت ایسه تورلو تورلو خوف رجا قومدر وانلردن
مولی ایسترلر تونلر مشاهده قومدر دیندن امیدی بر کوندن
کوکلی کوزی ولمسه کوکدن نه خبری وادر کیمسنه شکر عیدک
اولسه ادین ایش تمکله نه خبری واردر اوچنجیجان بیان
قلدیری دوردنجیجان معرفتدر عزیزمن جان بستانه
بنکزره معرفت صودر بن صوصامش بستانه صو نه ایدرسه
معرفت دخی جانه اینله ایدر قوله تعالی **ان الدین عند الله**
الاسلام ای عزیزمن سزلره حق تعالی ایکی بستان آراسته
قلدی بری دین بستانی وبری ایمان بستاندر معرفت
صوین کوکله اقتدی قوله تعالی **وزین فی قلوبکم** [ای عزیزمن] سزلرده
کی بستان صنمکوزکه بکجیسیدر بر کیمسنه بستان اکسه
اول دیوارین ایلر وآندن یرین یمشدر صکوره دورلو نعمت
اکر صوادر دوتر یاد اودلرین بیابانه براغور آندن برقور
باش دیر اورناسنک یمشی تمام اولیجق انی دخی بیابانه انزلر
اول یمشلری دخی دوست وقرداشلر ایله برلر تناریبه
شکر قیلورلر جلت جل جلاله بیورر ای قوللرم سزلرده کی
بستانی بنم عنایتم برله بکلدم چوره سنه رحمتمله دیوار
قلدم مسکنتله کوکلو کوزه توحید تخمین بتوردم وتوحید
اغاجندن یمش بتوردم معرفت صوییله صواردم یاد اوتین

Ve anlar kim âhiret isterler; bunlar havf u recâ kavmıdur. Ve anlar kim Mevlâ isterler, bunlar müşâhede kavmıdur. Pes imdi biregünün gönli gözi olmasa gönülden ne haberi var. Bir kimesne şekker yimedük olsa adın işitmekle ne haberi vardur. Üçüncü cân beyân kılındı. 13b

Dördüncü cân ma'rifetdür. Azîz-i men! Cân bostâna benzer; ma'rifet sudur. Pes susamış bostâna su neyderse ma'rifet dahi câna eyle ider. Kavluhû teâlâ:

İnne'd-dîne inda'llâhi'l-islâm.[83]

Pes azîz-i men! Sizlere Hak teâlâ iki bostân âraste kıldı: Biri dîn bostânı ve biri îmân bostânıdur. Ma'rifet suyun gönüle akıtdı. Kavluhû teâlâ:

Ve zeyyene[hû] fî kulûbiküm.[84]

Pes azîz-i men! Sizler de iki bostân sanmanuz ki bekçisizdür. Bir kimesne bostân ekse evvel dîvârın eyler. Andan yirin yumşadur. Sonra dürlü ni'met eker suvarur, döner yâd otlarun yabana bırağur. Andan bir kuru baş diker ortasında, yimişi tamâm olıcak anı dahi yabana atarlar. Ol yemişleri derüp dost ve kardaşlar ile yirler, Tanrı'ya şükür kılurlar. Çalap celle celâlehû buyurur:

"İy kullarum! Sizlerdeki bostânı benüm inâyetüm birle bekledüm, çevresine rahmetümle dîvâr kıldum, meskenetle gönlünüze tevhîd tohmın bitürdüm ve tevhîd ağacında yemiş bitürdüm. Ma'rifet suyıyla suvardum, yâd otın,

[83] Âl-i İmrân, 3/19.
[84] Hucurât, 49/7.

Âhireti isteyenler var ya, bunlar korku ve ümit topluluğudur. Mevlâyı isteyenler var ya, bunlar müşâhede topluluğudur. O halde şimdi bir kimsenin gönül gözü olmasa gönülden ne haberi olur? Bir kimse şeker yememiş olsa adını işitmekle tadından ne haberi olur? Üçüncü can açıklandı.

Dördüncü can marifettir. Ey azizim! Can bahçeye benzer, marifet sudur. İşte susamış bahçeye su ne yaparsa marifet de canı öyle yapar. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Allah nezdinde hak din İslâm'dır."[222]

Bundan dolayı ey azizim! Hak sizlere iki bahçe donattı: Biri din bahçesi, diğeri iman bahçesidir. Marifet suyunu gönlüne akıttı. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:

"...ve onu gönüllerinize sindirmiştir."[223]

Şimdi ey azizim! Sizler sanmayın ki iki bostan bekçisiz bırakılmıştır. Bir kimse bahçe ekecek olsa, önce duvarını yapar, sonra yerini yumuşatır. Sonra türlü nimetler eker, bahçeyi sular, döner yabâni ayrık otlarını dışarı atar ve ortasına bir korkuluk diker, yemişler olgunlaşınca korkuluğu da dışarı bırakır. Yemişleri toplayıp dost ve kardeşleri ile yiyip Allah'a şükür ederler. Şanı yüce olan Allah buyurur:

"Ey kullarım! Sizlerdeki bahçeyi lutfumla beraber bekledim. Çevresine rahmetimle duvar kıldım. Dinginlikle gönlünüzde tevhîd tohumunu bitirdim ve tevhîd ağacında yemiş meydana getirdim. Marifet suyuyla suladım ve yabâni otları ve

[222] Âl-i İmrân, 3/19.
[223] Ayetin (Hucurât/7) bütün olarak manası şöyledir: "Hem bilin ki, içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu gönüllerinize sindirmiştir. Küfrü, fıskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır."

14a *dikenin arıtdum. Düşmenlik yañasından ırak bırakdum, günâhunuzı ortada yâd kıldum. Düşmeniñüz İblîs görmege gelür. Ortada dikilen günahuñuzı görüp eydür: "Çalabuñuza âsîmişsiz," dir, tama'ın keser. Kaçan kıyâmet güni ola, günâhlaruñuz yabana bırağam, kendü fazlumla kulluğunuzı afv denizine koyam, âlemlere gösterem. Sizleri kerâmet birle şâd u hurrem idem."*

Kavluhû teâlâ:

Sıbğata'llâh.[85]

Hak teâlâ kerem-i lutfından buyurur: "*İy sevgülü kullarum! Beni isten, sizde bulunayım. Ve iy âsîler! Özür dilen afv kılayım. Zîrâ gök ağlar, yir güler ve gökden yağar, yirden biter.*" Ya'nî sizden ağlamak ve benden günâhunuzı bağışlamak dimek olur. Hâliyâ sözden terk yokdur. Ve hem muhibbler Çalab Tanrı'yı buldılar hakka'l-yakîn içinde. Zîrâ kim ilme'l-yakîndür. Bir dahi gümân ile yakîndür. Pes imdi kâl u kîl da'vî ilme'l-yakîn âbidleründür. Velâkin tefekkür, sohbet, velâyet beklemek hakka'l-yakîn ârifleründür. Ammâ münâcât ve müşâhede muhibleründür. Bâkî dervîşlük ezelî ve devlet ebedî. Kime kim degse râhatluk anundur.

VIII. BÂB:
Tevhîdü'l-Ârîf

Ol pâdişâh-ı âlem-i kadîm, evvel bize birligin bildürdi. Kavluhû teâlâ:

Ve ilâhukum ilâhun vâhidün.[86]

Kâle'*l-ulemâü[el-ilmü] selâsün âyâtün muhkemetün [ve] ferîzatün sâbiteteün [ve sünnetün kâimetün] vemâ sivâ hünne ...*

Hazret-i Resûl (a.s.) buyurur: İlim

[85] Bakara, 2/138.
[86] Bakara, 2/163.

dikenini temizledim. Düşmanlık tarafından uzak bıraktım. Günahınızı ortadan uzaklaştırdım. Düşmanınız şeytan görmeye gelir, ortada dikilen günahınızı görüp "Rabbinize isyankârmışsınız." der, tamahını keser. Kıyamet günü olduğunda, günahlarınızı dışarı bırakırım. Kendi fazlımla kulluğunuzu af denizine kor, âlemlere gösteririm. Sizleri cömertliğimle sevinçli ve mutlu ederim."

Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın (verdiği) rengiyle boyandık."*[224]

Yüce Allah iyilik ve cömertliğinden buyurur: *"Ey Sevgili Kullarım! Beni isteyin, sizde bulunayım. Ve ey âsîler! Özür dileyin affedeyim. Zira gök ağlar, yer güler ve gökten yağar, yerden biter."* Yani sizden ağlamak ve benden günahınızı bağışlamak demek olur. Şimdi sözü bırakmak yok. Ve hem dostları Cenab-ı Allah'ı şüphesiz bir gerçeklik içinde buldular. Zira ki kesin bilgidir (İlme'l-yakin). Biri de zannî bilgidir. Şu halde dedikodu davası İlme'l-yakin âbidlerindir. Ancak tefekkür, sohbet, vilâyet beklemek hakka'l-yakîn ariflerindir. Ama münâcât ve müşâhede dostlarındır. Bundan başka, ezelî dervişlik ebedî mutluluktur. Kime nasip olsa rahatlık onundur.

SEKİZİNCİ BÖLÜM
ÂRİFLERİN TEVHİDİ

Âlemin ezelî padişahı Cenâb-ı Allah, önce bize birliğini bildirdi. Allah teâlânın bu hususta buyurduğu şöyledir: *"İlâhınız bir tek Allah'tır."*[225]

Âlimler de şöyle buyurmuşlardır: "İlim üçtür: Muhkem âyetler, kesin farzlar ve bunların dışındakiler.

Hz. Peygamber buyurur: İlim

[224] Bakara, 2/138.
[225] Bakara, 2/163.

دکنین ایرتدم دشمنلك یکا سندین ایراق بر اقدم کناهکوزی
اوزتدین یاد قلدم دشمنکوز ابلیس کوزمکه کلور اوزتده دیکلین
کناهکوزی کوربن ابزنچلیککوزه عاصیمش سز دیر طمعین کسین
تجز قیامت کونی اوله کناهلرکوز یبا نه برغم کندو فضلمله
قوللوغکوزی عفو کلزنه قیم عالملره کوسترم سزلری کرامت
برله شاد و خرم ایدم قوله تعالی **صبغة الله** حق تعالی
کرم لطفندین بیورزای سوکلو قوللرم بنی ایشتك سزده بولونیم
وای عاصی لر غز زدلك عفو قلایم زیرا کولك آغلر بزکولور و
کولکدن یغریردن بیتر یغی سزدن اغلق و بندن کناهکوزی
بغشلمق دیمك اولورحالیا سوزدن ترك بق دد و هم محبلر
چلت تنکرلك بولدیلر حق الیقین لعجنده زیرا کیم علم الیقین
دز بردجی کما نله یقین دز پس امدی قال قیل دعوی
علم الیقین عابدلرکدز ولیکن تفکر صحبت ولایت
بکلمك حق الیقین عارفلرکدز اما مناجات و مشاهده
مخبلرکوز باقی دز و بیلك ازلی و دولت ابدی کمه کم دکسه
راحتلق انکدز **باب توحید العارف** اول پادشاه عالم
قدیم اول بره بزلکین بیلدردی قوله تعالی **والهكم**
اله واحد قال العلماء تلك آيات محكمة فريضة
ثابتة وما سوا الحكم حضرت رسول عم بیوردی علم

14b

اوجدر اول آيات بينات اكنجي بركنمش فريضه اوچنجي
درمش سنت بو اوچ علمي بلن كي اولو كشيدر آندن پادشاه
قوللرينه كندو وارلغين بيلدردي قوله تعالى الذي خلق
السموات والارض آندن صفتين بيلدردي قوله تعالى
له ملك السموات والارض آندن هيبتين بيلدردي
قوله تعالى وهو القاهر فوق عباده آندن عظمتين
بيلدردي قوله تعالى وهو العلي العظيم آندن عزتين
بيلدردي قوله تعالى قوله تعالى ولله العزة آندن
جلالين بيلدردي قوله تعالى تبارك اسم ربك ذوا
الجلال والاكرام آندن نعمتين بيلدردي قوله تعالى
نعم المولى ونعم النصير آندن پشيمانلغين بيلدردي
قوله تعالى والله عزيز ذو انتقام آندن لطفين بيلدردي
قوله تعالى الله لطيف بعباده آندن محبتين بيلدردي
قوله تعالى فاتبعوني يحببكم الله آندن نصرتين
بيلدردي قوله تعالى وكان حقا علينا آندن قسمتين
بيلدردي قوله تعالى نحن قسمنا بينهم آندن توكلين
بيلدردي قوله تعالى ومن يتوكل على الله فهو حسبه آندن
حكمتين بيلدردي قوله تعالى يؤتي الحكمة آندن خيرات

اولشلكين

14b

üçdür: **Evvel** âyât ü beyyinât,
İkinci berkinmiş farîza,
Üçüncü durmış sünnet.
Bu üç ilmi bilen key ulu kişidür. Andan Pâdişâh, kullarına kendü varluğın bildürdi. Kavluhû teâlâ: *Ellezî halaka's-semâvâti ve'l-ard.*[87]
Andan sıfatın bildürdi. Kavluhû teâlâ: *Lehû mülkü's-semâvâti ve'l-ard.*[88]
Andan heybetin bildürdi. Kavluhû teâlâ: *Ve hüve'l-kâhiru fevka ibâdihî.*[89]
Andan azametin bildürdi. Kavluhû teâlâ: *Ve hüve'l-aliyyü'l-azîmü.*[90]
Andan izzetin bildürdi. Kavluhû teâlâ: *Fe li'llâhi'l-izzetü.*[91]
Andan celâlin bildürdi. Kavluhû teâlâ: *Tebâreke'smü Rabbike zi'l-celâli ve'l-ikrâm.*[92] Andan ni'metin bildürdi. Kavluhû teâlâ:
Ni'me'l-Mevlâ ve ni'me'n-nasîr.[93]
Andan peşîmanluğın bildürdi. Kavluhû teâlâ:
Va'llahu azîzün zü'n-tikâm.[94]
Andan lutfın bildürdi. Kavluhû teâlâ: *Allâhu latîfün bi-ibâdihî.*[95]
Andan muhabbetin bildürdi. Kavluhû teâlâ:
Fe't-tebi'ûnî yuhbibkümü'llâhu.[96]
Andan nusretin bildürdi. Kavluhû teâlâ: *Ve kâne hakkan aleynâ.*[97]
Andan kısmetin bildürdi. Kavluhû teâlâ: *Nahnu kasemnâ beynehüm.*[98]
Andan tevekkülin bildürdi. Kavluhû teâlâ:
Ve men yetevekkel ala'llâhi fe hüve hasbuhû.[99]
Andan hikmetin bildürdi. Kavluhû teâlâ: ... *yü'ti'l-hikmete.*[100]
Andan hayrât

[87] Furkan, 25/59. Bu şekilde bir çok âyet vardır.
[88] Bakara, 2/107. Bu şekilde bir çok âyet vardır.
[89] Enbiya, 6/18.
[90] Bakara, 2/255. Bu şekilde bir çok âyet vardır.
[91] Fâtır, 35/10.
[92] Rahmân, 55/78
[93] Hac, 22/78.
[94] Âl-i İmrân, 3/4 ; Mâide, 5/95.
[95] Şuârâ,.42/19.
[96] Âl-i İmrân, 3/31.
[97] Rûm, 30/47.
[98] Zuhruf, 43/32.
[99] Talâk, 65/3.
[100] Bakara, 2/269.

üçtür: Birincisi apaçık ayetler. İkincisi kuvvetli farz, üçüncüsü sabit sünnet. Bu üç ilmi bilen gerçekten büyük kişidir. Sonra Yüce Padişah Cenâb-ı Allah kullarına kendi varlığını bildirdi. Yüce Allah'ın sözüdür:
"... gökleri ve yeri yaratan ..."[226]
Sonra sıfatını bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah'ındır."*[227]
Sonra heybetini bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"O, kullarının üstünde yegâne kudret ve tasarruf sahibidir."[228]
Sonra ululuğunu bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"O, yücedir, büyüktür."[229]
Sonra üstünlüğünü bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"...asıl üstünlük, ancak Allah'ın..."[230]
Sonra büyüklüğünü bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin adı yücelerden yücedir."[231]
Sonra nimetini bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"O ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır!"[232]
Sonra pişmanlığını bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Allah, suçlunun hakkından gelen mutlak güç sahibidir."[233]
Sonra iyiliğini bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Allah kullarına lütufkârdır."[234]
Sonra sevgisini bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"... bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin."[235]
Sonra yardımını bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"...üzerimize borç idi."[236]
Sonra paylaştırıcılığını bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık."[237]
Sonra tevekkül etmeyi bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter."[238]
Sonra hikmetini bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"... hikmet verilirse..."[239] Sonra çok hayrı

[226] Bu şekilde birçok ayet vardır. Meselâ: En'âm, 6/1.
[227] Hadîd, 57/2,5.
[228] En'âm, 6/18.
[229] Şûrâ, 42/4.
[230] Fâtır,35/10.
[231] Rahmân, 55/78.
[232] Hac, 22/78.
[233] Âl-i İmrân, 3/4.
[234] Şûrâ, 42/19.
[235] Ayetin (Âli İmrân/31) bütün olarak manası şöyledir: De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.
[236] Ayetin (Rûm/47) bütün olarak manası şöyledir: And olsun ki, biz senden önce de elçileri kavimlerine gönderdik; onlara deliller getirdiler ve biz, (onları dinlemeyip) suç işleyenlerden öc aldık. (Elbette alırız, çünkü) mü'minlere yardım etmek, üzerimize borç idi.
[237] Zuhruf, 43/22.
[238] Talâk, 65/3.
[239] Ayetin (Bakara, 269) bütün olarak manası

15a öküşlügin bildürdi. Kavluhû teâlâ:
Ve allemeküm [ve yu'allimüküm] mâ lem tekûnû ta'lemûn.[101]
Andan dürlü hikmetlerin bildürdi. Cümlesine inanup, şükr idüp minnet kılmak gerek. Yahyâ b. Maâd eydür: Benüm gönlüm dünyâdan ve âhiretden yigdür. Zîrâ kim dünyâ mihnet evidür, âhiret ni'met evidür. Ve benüm gönlüm ma'rifet evidür. Pes ma'rifet dünyâdan ve âhiretden yigdür. Ve hem yedi kat gök var. Uş ten dahi yedi katdur: *Et, tamar, kan, sinir, sünük, ilik, mûy.*
Ve hem dünyâda **dört od** var: Evvel **daş odı**. Kavluhû teâlâ: "*Fe'tteku'n-nâra'lletî vekûdühe'n-nâsü ve'l-hicâratü ü'iddet li'l-kâfirîn*".[102]
İkinci **ağac odı**. Kavluhû teâlâ: *Ve mine'ş-şeceri'l-ahdari nâran.*[103]
Üçüncü **yıldırım odı**: *Ve ra'dün ve berkun.*[104]
Dördüncü **damu odı**. Kavluhû teâlâ: *Eferaeytümü'n-nâra'lletî tûrûn.*[105]
Ammâ âdemde dört od vardur: Evvel **mi'de odı**, ikinci **şehvet odı**, üçünci **savukluk odı**, dördünci **mahabbet odı**.
Ve hem dünyâda dağlar var. Sünük başları dağlara benzer.
Ve hem dünyâda yedi deniz var gark edici: Evvel göz, görmekden gark ider. İkinci dil, söylemekden gark ider. Üçüncü kulak, işitmekden gark eyler. Dördüncü kursak eritmekten gark eyler.
Beşinci karın, içine alup gark eyler. Altıncı renc, ölüm ile gark eyler.
Yedinci cünûnlük, gark eyler. Ve hem dünyâda ırmaklar var. Gözyaşı ırmaklara benzer. Ve hem dünyâda köyler var, âdemler köylere benzer.
Ve hem dünyâda

[101] Bakara, 2/151.
[102] Bakara, 2/24.
[103] Yâsin, 36/80.
[104] Bakara, 2/19.
[105] Vâkıa, 56/71.

bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*... bilmediklerinizi size öğreten...*"[240]
Sonra türlü türlü hikmetlerini bildirdi.Hepsine inanıp, şükredip, minnet duymak gerekir. Yahya b. Meâd der ki: Benim gönlüm, dünyadan ve ahiretten üstündür. Zira dünya sıkıntı evidir, âhiret nimet evidir. Benim gönlüm marifet evidir. Öyle olunca marifet dünyadan ve ahiretten üstündür. Ve hem yedi kat gök vardır. İşte ten dahi yedi kattır: Et, damar, kan, sinir, kemik, ilik, kıl. Dünyada dört ateş vardır. **Birincisi** taş ateşi: Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*... yakıtı, insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının. Çünkü o ateş kâfirler için hazırlanmıştır.*"[241]
İkincisi ağaç ateşi, Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur.*"[242]
Üçüncüsü yıldırım ateşidir: "*...gürültü ve yıldırımlar...*"[243]
Dördüncüsü cehennem ateşidir. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*Söyleyin şimdi bana, tutuşturmakta olduğunuz ateşi ...*"[244]
İnsana gelince, onda dört ateş vardır. İlki mide ateşi, ikincisi şehvet ateşi, üçüncüsü soğukluk ateşi, dördüncüsü muhabbet ateşi.
Ve yine bu dünyada dağlar var. Kemik başları dağlara benzer.
Ve yine dünyada boğucu **yedi deniz** vardır. **İlki** gözdür, görmek sebebiyle boğar. **İkincisi** dildir, söylemek sebebiyle boğar. **Üçüncüsü** kulaktır, işitmeden dolayı boğar. **Dördüncüsü** kursaktır, eritmekten dolayı boğar. **Beşincisi** karındır, içine alıp boğar. **Altıncısı** meşakkattir, ölüm ile boğar. **Yedincisi** deliliktir, bu hâliyle boğar.
Ve yine dünyada ırmaklar var, gözyaşı ırmaklara benzer.
Ve hem dünyada köyler var. Âdemler köylere benzer. Dünyada

şöyledir: Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. Ancak akıl sahipleri düşünüp ibret alırlar.
[240] Ayetin (Bakara/151) bütün olarak manası şöyledir: Nitekim kendi içinizden size âyetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitab'ı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Resûl gönderdik.
[241] Bakara, 2/24.
[242] Yâsin, 36/80.
[243] Ayetin (Bakara/19) bütün olarak manası şöyledir: "Yahut (onların durumu), gökten sağanak halinde boşanan, içinde yoğun karanlıklar, gürültü ve yıldırımlar bulunan yağmur(a tutulmuş kimselerin durumu) gibidir. O münafıklar yıldırımlardan gelecek ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Halbuki Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır."

اوكشلكين بيلدردي قوله تعالى وعلمكم مالم تكونوا
انلرن دورلو حكمتلرين بيلدردي قوله تعالى جزاء سنه ايناوب
شكر ايدوب منت قلمق كرك يحيى بن معاذ ايدر بنم كوكلم
دنيادن وآخرتدن ييكدر زيرا كم دنيا محنت اويدر آخرت
نعمت اويدر وبنم كوكلم معرفت اويدر ليس معرفت دنيادن
وآخرتدن ييكدر وهم يدي قات كوك وار اوش تن دنجي
يدي قات تورات طمزقان سكز سكوك ايلك موفي وهم
دنياده دورت اودوار اول داش اودي قوله تعالى
فاتقوا النار التي وقودها الناس والحجارة اعدت للكافرين
ايكنجي اغاج اودي قوله تعالى ومن الشجر الاخضر نارا اوچنجي
ييلدرم اودي ورعد وبرق دوردنجي دامو اودي قوله تعالى
افرايتم النار التي تورون اما آدمده دورت اودوار دن
اول معده اودي ايكنجي شهوت اودي اوچنجي صوقلق اودي
دوردنجي محبت اودي وهم دنياده داغلر وار سكوك
باشلري داغلره بنكزر وهم دنياده يدي دكز وار غرق
ايدنجي اول كوزكوزملردن غرق ايدرايكنجي ديل سو يلمكدن
غرق ايلر اوچنجي قولاق ايشتمكدن غرق ايلر دوردنجي قو اق
اريعقدن غرق ايلر بيشنجي قرين ايچينه الوب غرق ايلر التنجي
دنج اولوملة غرق ايلر يدنجي جنن نلف غرق ايلر وهم دنياده
اينماقلر وار كوز باشي اينماقلره بنكزر وهم دنياده
كوكلر وار آدملر كوكلر بكزر وهم دنياده

15b

دورت صو وار اول صافی صو ایکنجی آجی صو اوچنجی قیی صو
دوردنجی پیس صویدر اما تنده دخی دورت صو وار
اول آغز صویی داتلودر ایکنجی کوز صویی آجیدر اوچنجی
قولاق صویی پردر دوردنجی بورون صویی قوییدر و
دنیاده مؤمن وار و کافر وار الهام مؤمنه بنکزر وسوسه
کافره بنکزر وهم دنیاده دورت دورلو ییل وار اول
ییل آدی دبوردر ایکنجی ییل آدی صبادر اوچنجی ییل آدی
جنوبدر دوردنجی ییل آدی شمالدر اما تنده دخی دورت
دورلو ییل واردر اول ییل آدی جاذبدر آدمك یدوکین
قورصغنه صورر ایکنجی ییل آدی حازمدر آدمك ییدوکین
قورصقده بکلر اوچنجی ییل آدی قسامدر بینن لقمه قسمت
ایدر دوردنجی ییل آدی دافعدر بینن لقمه نك کیلکین
داشره براغور کوکل شهره بنکزر تن حصاره بنکزر ایچی
غلبسی بازاره بنکزر بورك اوکبه اود دلاق دکانلره بنکزر
صدق اقرار اثبات ارادت ریاضت شوق محبت خوف
یقین قماشه بنکزر ایمان کوهره بنکزر اوص میجه بنکزر
وهم سرمایه آصی زیان وار ایمان سرمایه یه بنکزر وحقك
بیوردقلرین دوتمق آصیبه بنکزر ایمانسز قالمق سرمایه دن
زیان ایتمشه بنکزر بس عقل آیه بنکزر معرفت کونه بنکزر

dört su var: Evvel sâfî su. İkinci acı su. Üçüncü koyı su. 15b
Dördünci yir suyıdur.
Ammâ tende dahi dört su var: Evvel ağız suyı, datludur. İkinci göz suyı, acıdur. Üçünci, kulak suyı, yi[yi]rdür. Dördünci burun suyı, koyıdur.
Ve dünyâda mü'min var ve kâfir var. İlhâm mü'mine benzer, vesvese kâfire benzer. Ve hem dünyâda dört dürlü yil var: Evvel yil, adı debûrdur.
İkinci yil, adı sabâdur. Üçüncü yil, adı cenûbdür.
Dördünci yil, adı şimâldür. Ammâ tende dahi dört dürlü yil vardur:
Evvel yil, adı câzibdür. Âdemün yidügin kursağına sürer.
İkinci yil, adı hâzimdür.
Âdemün yidügin kursakda bekler.
Üçünci yil, adı kassâmdur. Yinen lokmayı kısmet ider.
Dördünci yil, adı dâfiadur. Yinen lokmanun kepeğin daşra bırağur.
Gönül şehre benzer. Ten hisâra benzer. İçi galebesi bâzâra benzer. Yürek, ögbe öd, dalak dükkânlara benzer. Sıdk, ikrâr, isbât, irâdet, riyâzet, şevk, mahabbet, havf, yakîn kumaşa benzer. Îmân gevhere benzer. Us, meyce benzer.
Ve hem sermâye ıssı ziyân var. Îmân sermâyeye benzer.
Ve Hakk'un buyurdukların dutmak assıya benzer. Îmânsız kalmak sermâyeden ziyân itmişe benzer. Pes akıl aya benzer, ma'rifet güne benzer.

dört su vardır: Birincisi temiz su, ikincisi acı su, üçüncüsü koyu su, dördüncüsü yer suyudur. İnsan vücûdunda dört çeşit su vardır.
İlki ağız suyu olup tatlıdır. **İkincisi** göz suyudur, acıdır. **Üçüncüsü** kulak suyudur, pis kokar. **Dördüncüsü** burun suyudur, koyudur.
Ve dünyada mü'min var ve kâfir var. İlham, mü'mine; vesvese, kâfire benzer.
Yine dünyada dört türlü rüzgâr vardır:
Birinci rüzgârın adı batı rüzgarıdır.
İkinci rüzgârın adı sabâ'dır.
Üçüncü rüzgârın adı güneydir.
Dördüncü rüzgârın adı kuzeydir.
Ancak tende dahi dört türlü rüzgâr vardır. Birinci rüzgârın adı câzibdir, insanın yediğini kursağına sürer. İkinci rüzgârın adı hâzimdir; insanın yediği kursakta bekler. Üçüncü rüzgârın adı kassâmdır, yenen lokmayı parçalar. Dördüncü rüzgârın adı dâfidir, yenen lokmanın kepeğini dışarı bırakır.
Gönül şehre benzer. Ten kaleye benzer. İçinin kalabalığı pazara benzer. Yürek, akciğer, öd, dalak dükkânlara benzer. Doğruluk (sıdk), kabullenme (ikrar), isbat, dileme (irâdet), perhiz (riyâzet), şevk, muhabbet, korku (havf). Kesin bilgi (yakîn), kumaşa benzer. Akıl iki tarafı da kesen kılıca benzer.
Ve yine sermayede kazanç var, zarar var. İman sermayeye benzer. Ve yine Cenâb-ı Hakk'ın buyurduklarını yerine getirmek kâr etmeye benzer. Îmânsız kalmak sermayeden zarar etmişe benzer. Müteâkiben akıl aya benzer, marifet güneşe benzer

[244] Vâkıa, 56/71.

16a Ve ilim yılduzlara benzer ve hem dünyâda iki deniz var: biri datlu ve biri acı. Birbirine katılmaz. Kavluhû teâlâ: *Meraca'l-bahreyni yeltekıyân.*[106]
Gözyaşı acı, karak yaşı datlüdur. Eğer gözyaşı acı olmasa göz kohardı. Ve eğer karak yaşı datlu olmasa göz görmez olurdı. Ve hem dünyada bulud ve yağmur var. Pes kaygu buluda benzer. Gözyaşı yağmura benzer. Ve hem gönül kuşa benzer. Kuş uçarken kemerde azar. Lâkin gönül azmaz. Zîrâ gönül ile Çalab arasında perde yokdur. Ve hem uçmak içinde ırmaklar var. Kavluhû teâlâ: (*Ve ceale) fîhâ (revâsiye ve) enhâran.*[107]
Ve hem pâdişâh var, başında tâc var ve eğninde hil'at var. Menşûr, taht, milket, ra'iyyet var. Pes tevhîd tâcdur, ibâdet takvadur. Müslümânlık hil'atdur. Menşûr, taht, milket, ra'iyyet İslâm'dur. Kavluhû teâlâ: *İnne'd-dîne inda'llâhi'l-islâm.*[108]
Pes imdi raiyyet iy cân! Milket, îmân menşûr[u], ma'rifet tahtudur. O taht üstünde oturup ârifler Çalab Tanrı'yı münâcât kılurlar.
Bir kimesne Hazret-i Alî'ye suâl itdi:
— Yâ Alî! Tapduğun Tanrı'yı görür misin? didi.
— Pes görmesem tapar mıydum? didi.
Ve hem uçmakda yimek var ve illâ bevl, hades yok. Pes oğlan ana rahminde yir, içer ammâ bevl ve hades yok. Ve hem dünyâda âlimler var ki; kimi fıkıh ve kimi ferâiz ilmin bilürler. Hâliyâ sözden terk yok. Ağız datlu ve acı bilür, gönül hoşluk ve nâhoşluk bilür. Gönül ne fetvâ virürse dil anı söyler. Ve hem dünyâda

[106] Rahmân, 55/19.
[107] Ra'd, 13/3.
[108] Âli İmrân, 3/19.

ilim yıldızlara benzer. Ve yine dünyada iki deniz var: Biri tatlı biri acı; birbirine karışmaz. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir.*"[245]
Gözyaşı acı, gözbebeği yaşı tatlıdır. Eğer gözyaşı acı olmasa göz kokardı. Ve eğer gözbebeği yaşı tatlı olmasa göz görmez olurdu.
Ve yine dünyada bulut ve yağmur var. Bundan dolayı tasa buluta benzer. Gözyaşı yağmura benzer. Ve yine gönül kuşa benzer. Kuş uçarken bazen şaşırır. Fakat gönül şaşırmaz. Zira gönül ile Allah arasında bir engel yoktur. Ve yine cennet içinde ırmaklar vardır. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*İçinde ırmaklar vardır.*"[246] Ve yine padişah var, başında tacı, sırtında kaftanı var. Ferman, taht, ülke, halk vardır. Tevhîd tacdır, ibâdet gerdanlıktır, Müslümanlık kaftandır. Ferman, taht, ülke ve halk İslam'dır. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Allâh katında din, İslâmdır.*"[247]
Şimdi o halde ey can! Halk ve ülke, imanın fermanı, marifetin tahtıdır. Ârifler, o taht üstünde oturup Cenab-ı Hakk'a dua ederler.
Bir kimse Hz. Ali'ye sordu:
—Ya Ali, taptığın Tanrı'yı görür müsün?
Hz. Ali şöyle cevap verdi:
—Görmesem tapar mıydım?
Ve yine cennette yemek var; ancak, küçük abdest ve büyük abdest yapmak yok. Çocuk ana rahminde yer içer, ama büyük abdest ve küçük abdest yapmaz. Dünyada âlimler var ki, kimisi fıkıh ve kimisi miras paylaştırma (*ferâiz*) ilmini bilirler. Şimdi sözü bırakmak yok. Ağız tatlı ve acıyı bilir. Gönül hoş olanı ve olmayanı bilir. Gönül ne hüküm verirse dil onu söyler.
Ve yine dünyada

[245] Rahmân, 55/19-20.
[246] Ra'd, 13/3
[247] Âl-i İmrân, 3/19

وعلم بیلدوزلره بنکزر وهم دنیاده ایکی دکیز وار بری
داتلو وبری آچی بو بر بینه قاتلمز قوله تعالی مرج البحرین
یلتقیان کوز یاشی آچی فرق یاشی داتلودر اکر کوز یاشی
آچی اولمسه کوز قرردی واکر فرق وهم دنیاده بلود ویغمور
وار دن قیغو بلوده بنکزر کوز یاشی یغموره بنکزر وهم کوکل
قوشه بنکزر قوشلر وچرکن کمرده آزرلیکن کوکل ازمز بر
کوکل ایله چلب آراسنده پرده یوقدر وهم اوچماقده
ایرماقلر وار قوله تعالی فیها انهارا وهم پادشاه وار باشنده
تاج وار واکننده خلعت وار منشور تخت ملکت رعیت
وار دین توحید تاجدر عبادت خلعتدر مسلمانلک خلعتدر
منشور تخت ملکت رعیت اسلامدر قوله تعالی ان
الدین عند الله الاسلام پس امدی رعیت ایمان ملکت
ایمان منشوردر معرفت تختدر او تخت اوستنده اولتورب
عارفلر چلب تنکری مناجات قلورلر بر کیسنه حضرت علیدن
سؤال ایتدی یا علی طپندوغک تنکریی کوردکمی سن دیدی
پس کورمسم طپنمزدم دیدی وهم اوچماقده یمک وار و لا بول
حدث یوق بر اوغلن آنا رحمنده بر ایچر اما بول حدث یود
وهم دنیاده عالملر وار کیمی فقه وکیمی فرایض علمین بیلورلر خلایق
سوزدن ترک یوق آغزده اتلو وآچی بیلور کوکل خوشلق وناخوشلق
بلور کوکل نه قوت ونه شبهه دیل آنی سویلر وهم دنیاده

یاغی وار طوقش وار نفس یاغیدر نفس دیلگین ویرممك طوقش
ایتمك کبیدر وهم جهود ترساوار وخلاف ایتمك وار بیر
کناهنه مطیع اولمق جهودده بنکزر شرعه بیوڭ ویرممك
ترسایه بنکزر حقدن دونمك خجه طیمغه بنکزر طمع قلمق
خلافه بنکزر اویالنمق ارسلانه بنکزر خوبرا تلق ایویه بنکزر
شهوت الفیبیه بنکزر توشمق قاقمق پلانه بنکزر منت بلمك
هیچ نسنه در قال النبی عم **اَلشَّیْءُ شَیْءُ الْجَاهِلِ لاشَیْءٌ**
یعنی هیچ برشیدن دکلدر جاهل وهم کوکل پادشاه عالمی
تنکر سینك نظرکاهدر کوکل ایله چلب ارا سنده حجاب یوقدر
پس امدی مؤمنلر کوکلی کعبیه بنکزر کعبیه وارنلر ایاغ ایله
بوررلر کوکل ایستین یوزیله وزره یورسه کوکلدرانك ایچون
عاشقلر یوزین بیره سوررلر وهم کعبه ده احرام کیررلر حقی
باطلدن سچمك کعبه ده احرام کیمکه بنکزر یول داشین
ارتمق بطن عرفاتده داش اتمغه بنکزر کچمش عمرمز صفایه
بنکزر و باقی عمرمز کچمش کناهه بنکزر پشیمان یمك قالن
عمرمزی حق قوللوغنه کچورمك صفا ایله مروه ارا سنده
بنکزر استغفار ایله یورمك کعبه طواف قیلمغه بنکزر کعبیه
وارنلر دورت یرده طواف واردر اول صاغندن خوف نوری
طواف وار اکنجی صولندن رجا نوری طوافی واردر اوچنجی اوکندن

yağı var, tokuş var; nefs yağıdur, nefs dilegin virmemek tokuş itmek gibidür. Ve hem cühûd, tersâ var ve hilâf itmek var. Pes günâhına muti' olmak cühûda benzer. Şer'a boyun virmemek tersâya benzer. Hak'dan dönmek haça tapmağa benzer. Tama' kılmak hilâfa benzer. Oyalanmak arslana benzer. Hoyratluk ayuya benzer. Şehvet ılkıya benzer. Puşmak, kakımak yılana benzer. Minnet bilmemek hiç nesnedür. Kâle'n-nebiyyü (a.s.): 16b

eş-şey'ü şeyün el-câhilü lâ şey'ün[109]

Ya'nî hiçbir şeyden degüldür câhil. Ve hem gönül pâdişâh-ı âlem Tanrı'sınun nazargâhıdur. Gönül ile Çalab arasında hicâb yokdur.

Pes imdi mü'minler gönli Ka'be'ye benzer. Ka'be'ye varanlar ayağ ile yürürler. Gönül isteyen yüzi üzre yürüse gerekdür. Anun içün âşıklar yüzin yire sürerler. Ve hem Ka'be'de ihrâm giyerler. Hakkı bâtıldan seçmek Ka'be'de ihrâm giymege benzer. Yol daşın arıtmak, Batn-ı Arafat'da daş atmaga benzer. Geçmiş ömrümüz Safâ'ya benzer ve bâkî ömrümüz geçmiş günâha benzer. Peşîmân yimek kalan ömrümüzü Hak kulluğına geçürmek, Safâ'yıla Merve arasında benzer. İstiğfâr ile yürümek Ka'be'yi tavâf kılmağa benzer.

Ka'be'ye varanlar dört yirde tavâfı vardur:

Evvel sağında havf nûrı tavâfı var. İkinci solundan recâ nûrı tavâfı vardur. Üçünci öninden

[109] Hadis kaynaklarında bulunamamaktadır.

düşman var, savaş var. Nefis düşmandır. Nefise istediğini vermemek savaş etmek gibidir. Ve yine Yahudi, Hırıstiyan var, muhalefet etmek var. O halde günahına boyun eğmek Yahudi olmaya benzer. Dinin emirlerine boyun eğmemek Hırıstiyan olmaya benzer. Hak'tan dönmek haça tapmaya benzer. Aç gözlülük, muhalefet etmeye benzer. Oyalanmak aslana benzer. Huysuzluk ayıya benzer. Şehvet ata benzer. Kızmak, öfkelenmek yılana benzer. Minnet bilmemek hiçbir şeydir. Hz. Peygamber buyurdu:

" Her şey bir şeydir; cahil hiç bir şey değildir."

Yani cahil hiçbir şeyden değildir. Ve yine gönül, âlemin mutlak padişahı olan Tanrı'sının bakış yeridir. Gönül ile Allah arasında perde yoktur. Bu durumda şimdi mü'minlerin gönlü Kâbe'ye benzer. Kâbe'ye varanlar ayakları ile yürürler. Gönül isteyenin yüzüstü sürünmesi gerekir. Onun için âşıklar yüzlerini yere sürerler. Ve yine Kâbe'de ihram giyerler. Hakkı batıldan ayırmak Kâbe'de ihram giymeye benzer. Yoldan taşları temizlemek Batn-ı Arafat'ta[249] taş atmaya benzer. Geçmiş ömrümüz Safa'ya, kalan ömrümüz [Merve'ye][250] benzer. Pişman olmak, kalan ömrümüzü Hakk'a kullukla geçirmek Safa ile Merve arasında [gidip gelmeye] benzer. Af dileyerek yürümek Kâbe'yi tavaf etmeye benzer.

Kâbe'ye varanların dört yerde tavafı vardır. İlk önce sağında *korku* (havf) *nuru tavafı* vardır. İkinci olarak solunda *ümit* (reca) *nuru tavafı* vardır. Üçüncü olarak önünde *muhabbet nuru tavafı* vardır.

[249] Bunun "Batn-ı Urana" olması gerekir. Çünkü, hac esnasında şeytan taşlanan yerin bulunduğu vadinin adı "Batn-ı Urana"dır.

[250] Metinde istinsah hatası sonucu olsa gerek "geçmiş günaha" yazılmıştır. Diğer nüshalarda "Merve" kullanılmıştır.

17a mahabbet nûrı tavâfı vardur. Dördünci ardından şevk nûrı tavâfı vardur. Ve hem dünyâda gûristân var. Burun deliği gûristâna benzer. Burun deliği ikidür: Biri damağa, biri boğaza gider. Gûr dahi ikidür: Biri uçmağa ve biri damûya gider.
Kale'n-nebiyyü (a.s.): *El-kabru ravzatün min riyâzi'l-cinân.*[110]
Devletlü ol kişidür kim gafletten cânın uyara. Ve hem dünyâda gâyibler var. Pes imdi uçmak, damu, arş, kürsî, levh, kalem, öküz, balık; adı söylenür; gâyibdür, ammâ tende dahi us, akl, fehm, ilhâm, hidâyet, fikr endîşe gâyibdür.
Ve hem dünyâda ağac var; başı gökde, dibi yirde. Kavluhû teâlâ: *Ve fer'uhâ fi's-semâi.*[111]
Ma'rifet ağacınun başı tevhîddür. Özdeki îmândur. Dibi yakınlukdur. Kökü tevekkül: budakları nehy-i münker; suyı havf u recâ; yimişleri ilim; yiri mü'minlerün gönlidür. Başı arşdan yukarıdur.
Ve hem gönülün Tâzî dilince yedi adı vardur. Degme bir adınun yetmiş ma'nisi vardur.
Pes imdi azîz-i men! Tanrı'nun niteligin bilmekde âcizdür. Adların bilürler. Kur'ân içinde dört bin adı vardur. Tende dahi **biş nesne** delîldür Çalab birliğine:
Evvel Cebrâîl Muhammed (a.s.)'a geldügine.
İkinci, Muhammed (a.s.)'a yol açduğına.
Üçüncü, Muhammed fazlına.

[110] El-Aclûnî, a.g.e., c. II, s. 90.
[111] İbrâhim, 14/24.

Dördüncü olarak arkasında *şevk nuru tavafı* vardır.
Ve yine dünyada mezarlık vardır. Burun deliği mezara benzer. Burun deliği ikidir: Biri damağa, diğeri boğaza gider. Mezar da iki türlüdür: Biri cennete, diğeri cehenneme gider. Hz. Peygamber (a.s.) buyurdu: "*Kabir cennet bahçelerinden bir bahçedir.*"[251]
Talihli o kimsedir ki canını gafletten uyarır. Dünyada görünmezler vardır. Bundan dolayı cennet, cehennem, arş, kürsî, levh, kalem, öküz, balık: bunların adı söylenir ama görünmezler. Bunun gibi vücutta da us, akıl, anlama gücü, ilham, hidayet, fikir, endişe vardır, ama görünmez.
Ve hem dünyada öyle ağaç var ki başı gökte kökü yerdedir. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur "*...dalları gökte...*[252]"
Marifet ağacının başı tevhiddir. Özdeki îmândır. Kökü yakınlıktır. Kökü tevekkül, budakları kötülükleri nehiy, suyu korku ve ümit, yemişleri ilim, yeri mü'minlerin gönlüdür. Başı arşdan yukarıdır.
Ve hem gönlün Arap dilinde yedi ismi vardır. Her bir adının yetmiş mânâsı vardır. O halde ey azizim! Kullar Tanrı'nın niteliğini bilmekte âcizdir; adlarını bilirler. Kur'an içinde dört bin adı vardır. Vücutta dahi beş şey Allah'ın birliğine delildir.
İlki Cebrail'in Muhammed (a.s.)'a gelmesine,
İkincisi Muhammed (a.s.)'a yol açmasına,
Üçüncüsü Muhammed (a.s.)'ın faziletine,

[251] Bkz. El-Aclûnî, a.g.e., c. II, s. 90.
[252] Ayetin (İbrahim/24) bütün olarak manası şöyledir: Görmedin mi Allâh nasıl bir benzetme yaptı: Güzel söz, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir.

محبت نوري طواف وار دوردیجي اردندن شوق نوري
طواف وار وهم دنیاده کورستان وار بورن دلیکي
کورستانه بنکزر بورن دلیکي ایکیدر بري دماغه و
بري بغازه کیدر کوردیجي ایکیدر بري اوجماغه و بري
دموبه کیدر قال النبي عم القبر روضة من ریاض الجنان
دولتلو اولکشیدر کم غفلتدن جانبن اویاره وهم
دنیاده غایبلر وار کیم امدي اوچماق دمو عرش کرسي
لوح قلم اوکوز بالق آدي سویلنور غایبدر اما تنده دخي اون
عقل فهم الهام هدایت فکر اندیشه غایبدر وهم دنیاده
آغاج وار باشي کوکده دیبي یرده قوله تعالی وفرعها في السماء
معرفت آغاجنك باشي توحیددر اوزده کي ایماندر دیبي
یقیندر کوکي توکل بداقلري تهي منکر صوي خوف ورجا
یمشلري علم بري مؤمنلرك کوکلدر باشي عرشدن بقاریدر
وهم کوکلك تاري دیلنجه یدي آدي واردر دکمه آدینك
یتمش نفسي واردر کمه آدینك یتمش وارده
عالم
بن امدي عزیزمن تنکرینك نته لکین بیلمکده عاجزدر
آدلرین بلورلر قرآن ایچنده کورت بیلك آدي واردر تنده
دخي بیش نسنه دلیلدر حلب بر لکنه اول اجبرائیل محمدده مر
کلدکینه ایکنجي محمد عم یول آخر کنه نجي محمد فضلنه

17b

دوردنجی بر ادمن نسنه‌لر ویردلرکه بشنجی
و ازلدنه و شمدیه‌دک سکز بیک ظاهری و باطنی و ازظاهر
بو جهان و باطنی او جهان و لیکن بو جهان آخر خراب
اولیسردر قوله تعالی **كل نفس ذائقة الموت**
بو آیت معنیسی ملکه یتر کو کار قلبندکی لراو جماعتم
نعمت برله دولدردم دامو یی زقوم برله دولدردم
زهی لطیف قوللرکیم جلب رحمتی برله یاد قلورلری
عیب بیلو قوللرم یره بقدک پادشاهلقم کورک داناء
بقدک انبالرم کورک کوکه بقدک فرشتلرم کورک قیامته
بقدک هیبتم کورک اوجماغه بقدک نعمتم کورک
عظمتمه بقدک کوجلکم کورک قوللرومه بقدک
بلغتم کورک قرآنه بقدک منشورم کورک اشارتمه
بقدک اولدشامی کورک اولیالرمه بقدک خزینه لرم
کورک سزلری سودکم اچون بو نجه دولو کرامات
سزلره ویردم قوله تعالی **ولقد كرمنا بني آدم**
دنیاده هر نه کیم بر نسنه سزلره ویردم کورکلر
اورتادر شیرین دوشکارز فرشته لر طیور کرامت
کتاب بن یارنجا و زکعبه قبله کوز قرآن

Dördünci,yaradılmış nesne girü dirildügine. 17b
Beşinci, Çalab Tanrı'nun varluğına.
Ve hem Çalab Tanrı'nun zâhiri ve bâtını var. Zâhiri bu cihân ve bâtını o cihân. Velâkin bu cihân ahır harâb olıserdür. Kavluhû teâlâ:
Küllü nefsin zâikatü'l-mevti.[112]
Bu âyet, ma'nîsi milke yiter. Gökler kalınlu[ğ]ı birle [...][113] uçmağum ni'met birle, doldurdum. Damuyı zakkum birle doldurdum. Zihî latîf kul kim Çalap rahmeti birle yâd kılur.
İy ibretlü kullarum! Yire bakun, pâdişahluğum görün. Dağlara bakun, anbârum görün. Göge bakun, ferrâşluğum görün. Kıyâmete bakun, heybetüm görün. Uçmağa bakun, ni'metüm görün. Azametüme bakun, güçlüğüm görün. Kullaruma bakun, hil'atüm görün. Kur'ân'a bakun, menşûrum görün. İşâretüme bakun, ol şânumı görün. Evliyâlaruma bakun, hazinelerüm görün. Sizleri sevdügüm içün bunca dürlü kerâmetler sizlere virdüm. Kavluhû teâlâ:
Ve lekad kerremnâ benî Âdeme.[114]
Dünyâda her ne kim yaratdumsa sizlere virdüm. Gökler örtünüz, yirler döşeginüz, firişteler tapucunuz, kirâmen kâtibîn yazıcınuz, Ka'be kıblenüz, Kur'ân

[112] Ankebût, 29/57.
[113] Atlama var.
[114] İsrâ, 17/70.

Dördüncüsü yaradılmış şeylerin tekrar dirilmesine,
Beşincisi Cenab-ı Hakk'ın varlığına.
Cenab-ı Hakk'ın zâhiri ve bâtını var. Zâhiri bu dünya, bâtını öbür dünyâ. Ancak bu dünya sonunda harap olacaktır. Yüce Allah'ın sözüdür: "*Her canlı ölümü tadacaktır.*"[253] Bu ayetin mânâsı dünyâya yeter. Gökler karanlığı ile beraber (...) cennetimi nimetlerle doldurdum. Cehennemi zakkumlarla doldurdum. Allah'ın rahmetiyle andığı kul ne iyi ve ne güzel bir kuldur.
Ey ibretle bakan kullarım! Yere bakın saltanatımı görün. Dağlara bakın, yığınlarımı görün. Göğe bakın, nasıl döşediğimi görün. Kıyamete bakın heybetimi görün. Cennete bakın, nimetimi görün. Büyüklüğüme bakın gücümü görün. Kullarıma bakın, kaftanımı görün. Kur'an'a bakın fermanımı görün. İşaretime bakın, o yüce şanımı görün. Velilerime bakın, hazinelerimi görün. Sizleri sevdiğim için bunca güzel ikramlar verdim size. Yüce Allah'ın sözüdür:
"*Andolsun biz, Âdem oğullarına çok ikrâm ettik.*"[254]
Dünyada her neyi yarattımsa sizlere verdim. Gökler örtünüz, yerler döşeğiniz, melekler hizmetçiniz, kirâmen kâtibîn melekleri yazıcınız, Kâbe kıbleniz, Kur'an

[253] Ankebût, 29/57.
[254] İsrâ, 17/70.

18a inanduğunuz, Muhammed (a.s.) şefâ'atcunuz, Âdem atanuz, Havvâ ananuz, bayrâm gününüz, Âzine güni tiryâkunuz. Kullar, benem afv kılıcı Mevlâ sizünven. Ve bunca nutk sizünle âreste kıldum. Arşdan Süreyyâ'ya degin ne kim var ise hep sizlere bildürüdüm. Kaçan istesenüz beni siz de, isteñ, bulasız. Zîrâ tenünüzde canunuzdan yakînem ve ilinüz dutmağından yakînem ve gözünüz gördüginden yakînem ve ayağıla yürüdügünüzden yakînem. Kavluhû teâlâ: *Ve nahnu akrabu ileyhi minküm velâkin lâ tubsırûn.*[115]
Pes her kim kendüyi bilse bu ilimler hakîkatdür.
Kavluhû teâlâ: *Hattâ yetebeyyene [ennehü]'l-hakku.*[116]
Pes kendüyi bilmekligi muhtasar kılalum. Gerçek cânlara bu kadar nutk yiter. Va'llâhu a'lem bi's-savâb.

IX. BAB:
Âdem Sıfatın Bildürür

Haberde şöyledür kim: Âdem zürriyetinden yayılduk. Ebu'l-fazl Ca'fer-i Sâdık -radiya'llâhu anh- eydür: "Hak Sübhânehû ve teâlâ Âdem'i yaratmak diledi, firiştelere bildürdi. Kavluhû teâlâ: *Ve iz kâle rabbüke li'l-melâiketi innî câ'ilün fi'l-ardı halîfeten.*[117] Âdem'ün yüzin Medîne toprağından yaratdı. Başını Beytu'l-mukaddes toprağından yaratdı. Gözünü Beytu'l-harâm toprağından yaratdı. Ağzını Medîne'nün mağribden yañası toprağından yaratdı. Dişlerin Horuzum toprağından yaratdı. Kolların Yemen ve Tâif toprağından yaratdı. Dırnakların Hıtay toprağından yaratdı. Göğsünü Irak toprağından

[115] Vâkıa, 56/85.
[116] Fussilet, 41/53.
[117] Bakara, 2/30.

inandığınız, Muhammed (a.s.) şefaatçiniz, Âdem atanız, Havvâ ananız, bayram gününüz, Cuma günü ilacınız (tiryak). Kullarım, ben sizin affedici mevlânızım. Bunca sözü sizin için hazırladım. Arşdan süreyya yıldızına değin ne varsa hepsini size bildirdim. Beni ne zaman isterseniz isteyin bulursunuz. Zira bedeninizde canınızdan yakınım. Elinizin tuttuğundan, gözünüzün gördüğünden ve ayağınızın yürüdüğünden yakınım. Yüce Allah'ın sözüdür: Şu halde her kim kendini bilse bu bilgi gerçektir. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Biz ona sizden daha yakınız, fakat siz görmezsiniz."[255]
O halde her kim kendini bilse bu ilimler gerçektir. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"...(Kur'an'ın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun."[256]
Hâsılı kendini bilme meselesini kısaca anlatmış olalım. Gerçek canlara bu kadar konuşma yeter. Doğrusunu Allah bilir.

DOKUZUNCU BÖLÜM:
ÂDEM'İN ÖZELLİKLERİNİ BİLDİRİR

Haberde şöyle gelmiştir: Âdem soyundan yayıldık. Fazilet babası Cafer-i Sâdık (Allah ondan razı olsun) der ki: Hak Teâlâ Âdem'i yaratmak diledi, meleklere bildirdi. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Hatırla ki Rabbin meleklere: 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' dedi."[257]
Âdem'in yüzünü Medine toprağından yarattı. Başını Beytü'l-mukaddes (Kudüs) toprağından yarattı. Gözünü Beytü'l-harem toprağından yarattı. Ağzını Medine'nin batı yakası toprağından yarattı. Dişlerini Harezm toprağından yarattı. Kollarını Yemen ve Taif toprağından yarattı. Tırnaklarını Hatay (Doğu Türkistan) toprağından yarattı. Göğsünü Irak toprağından yarattı.

[255] Vâkıa, 56/85.
[256] Fussilet, 41/53.
[257] Bakara, 2/30.

اولانوز حوا اوز آدم اوز شفاعتچی اوز محمد عم اوغلوز ایناندو
بولی قیلغوچی عفو بنم قوللار کوز توبا کوز کوبی آدینه کوزنکو بیرام
عرشدن قلدم آراسته کله سز نطق بونجه و ون سزلک
ایشته فخر دم بلدر سزلره هب وارایه نه کیم دکین ثریا به
یقینم حانکوزدن تنکوز زیرا بولسز ایشتک سزده سکوزنی
وایاغلا یقینم دکیزدن کوزکوز و یقینم اغندن نمادن لکوز و
یوردکولوزدن یقینم قوله تعالی ونحن اقرب الیه منکم
ولکن لا تبصرون پس هر کیم کندوی بیلسه بو علمان
حقیقتدر قوله تعالی حتی یتبین له الحق بیر کندوی
بیلمک لکی ختم قلیه لوم کرچک جانده بو قدر نطق یاتر والله
اعلم بالصواب باب آدم صفتین بیلدورر خبرده شول
درکیم آدم ذریتیندن یا بلدک ابو الفضل جعفر صادق
رضی الله عنه ایدر حق سبحانه و تعالی آدمی یرتموق دیلدی
فرشتهلره بیلدردی قوله تعالی واذ قال ربک للملائکة
انی جاعل فی الارض خلیفة آدمک بونین مدینه طین
اغندن یرتدی باشنی بیت المقدس طپراغندن یرتدی کوکسی
بیت الحرام طپراغندن یرتدی آغزی مدینهنک معز
یکاسی طپراغندن یرتدی دیشلرین خرم طپراغندن
یراتدی قوللرین یمن و طایف طپراغندن یرتدی درنقلرین
خطای طپراغندن یرتدی و کبی عراق طپراغندن

18b

بریتدی اوقسین خانرانڭ طپراغندن بریتدی ذکرین
هندستان طپراغندن بریتدی ایاقلرین ترکستان طپراغندن
بریتدی خایه سین قسطنطینیه طپراغندن بریتدی
قدرت نوریله جان کیردی کوزلرین عبرت نوریله بزدی
دیشلرین محمد نوریله بزدی دوداغین تسبیح نوریله
بزدی ساچلرین امانت نوریله بزدی اوبلوقلرین امر
نهی نوریله بزدی دیزلرین رکوع نوریله بزدی بغرین
خوشنودلق نوریله بزه دی گوکلین توحید نوریله بزدی
صغری تعظیم نوریله دوزدی وصلات نوریله کنوردی
وهم ادمڭ طپراغین عزرائیل الینه ویردی رحمت
صو بیله یوغردی معرفت صو بیله صواردی قوله تعالی
**خلق الله ادم ستین لونا من التراب لو خلقه من
تراب واحد لکان الناس علی صورة واحدة
لم یعرف احد احدا** معنیسی بودر کیم الله تبارک وتعالی
ادمی التمش دورلو طپراقدن بریتدی واکر بر دورلو طپراقدن
بریتشه ادمیلر دخی کلی بر صورتده اوله لاردی بر برین
بیلمیه لردی دیمك اولور حق سبحانه وتعالی ادمی ملکه
ایله پری طائفه اراسنده بریتدی قوله تعالی **واتقوا الله الذی
تساءلون به** حق سبحانه وتعالی ادمی طپراقدن وهم

yaratdı. Arkasın Hânedan toprağından yaratdı. Zekerin Hindistân toprağından yaratdı. Ayakların Türkistân toprağından yaratdı. Hayâsın Konstantıniyye toprağından yaratdı. Sonra kudret nûrıyla cân girdi. Gözlerin ibret nûrıyle bezedi. Dişlerin Muhammed nûrıyla bezedi. Dudağın tesbîh nûrıyla bezedi. Sitrin emânet nûrıyla bezedi. Uylukların emr ü nehy nûrıyla bezedi. Dizlerin rükû' nûrıyla bezedi. Yagırın hoşnudluk nûrıyla bezedi. Gönlin tevhîd nûrıyla bezedi, sığadı, ta'zîm nûrıyla düzdi, vuslat nûrıyla getürdi. 18b

Ve hem Âdem'ün toprağın Azrâîl eline virdi, rahmet suyıla yoğurdı. Ma'rifet suyıla suvardı.

Kavluhû teâlâ:

Halaka'llâhu Âdeme sittîne levnen mine't-türâbi lev halakahû min türâbin vâhidin lekâne'n-nâsü alâ sûretin vâhidetin lem ya'rif ehadün ehadâ.[118]

Ma'nisi budur kim: Allâh tebâreke ve teâlâ Âdem'i altmış dürlü toprakdan yaratdı. Ve eğer bir dürlü toprakdan yaratsa Âdemîler dükeli, bir sûretde olalar idi. Birbirin bilmeyeler idi, dimek olur. Hak subhânehû teâlâ Âdem'i Mekke ile Yemen Tâif arasında yaratdı. Kavluhû teâlâ:

Ve'tteku'llâhe'llezî tesâelûne bihî.[119]

Hak sübhânehû teâlâ, "Âdem'i topraktan ve hem

[118] Bu ibare âyet değildir. Başka nüshalarda hadis olarak geçmekteyse de hadis kaynaklarında da rastlayamadık.

[119] Nisâ, 4/1.

Arkasını Hânedân (?) toprağından yarattı. Zekerini Hindistan toprağından yarattı. Ayaklarını Türkistan toprağından yarattı. Hayâsını İstanbul toprağından yarattı. Sonra kudret nuruyla can verdi. Gözlerini ibret nuruyla süsledi. Dişlerini Muhammed'in nûruyla süsledi. Dudağını kendini tesbih etmenin nuruyla süsledi. Örtüsünü emânet nûruyla süsledi. Uyluklarını emir ve nehiy nuruyla süsledi. Dizlerini rükû nuruyla süsledi. Sırtını hoşnutluk nuruyla süsledi. Gönlünü tevhid nuruyla süsledi, sıvazladı, saygı nuruyla düzeltti. Vuslat nuruyla getirdi.

Ve Âdem'in toprağını Azrail'in eline verdi. Rahmet suyuyla yoğurdu. Marifet suyuyla suladı. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Allah Âdem'i altmış renk topraktan yarattı. Şayet bir tür topraktan yaratsaydı, insanlar bir tek bir sûrette olurlardı ve biri diğerini tanıyamazdı."[258]

Manası budur ki, Yüce Allah Âdem'i altmış türlü topraktan yarattı. Şayet bir tür topraktan yaratsa idi insanların hepsi aynı surette olurlardı. Birbirini tanımazlardı demek olur. Noksanlıklardan beri olan Yüce Allah Âdem'i Mekke ile Yemen, Taif arasında yarattı.

Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının."[259]

Cenab-ı Hak "Âdemi topraktan ve

[258] Ayet değildir.

[259] Nisa, 4/1.

19a nutfeden yaratdum." dir. Kavluhû teâlâ:

Min salsâlin min hamein meṣnûn.[120]

Oldı, kurudı. Evvel toprak idi, andan sûret oldı, andan bî-hisâb yıllar yatdı. Andan Azrâîl uğradı, beliñledi, ürkdi. Üstine geldi, bir zaman bakdı, yürüdi, gögsin kakıdı, eyitdi: "*İlâhî! Bunun içi boş imiş, hiç bundan hayr gelmeye*" didi. Pâdişâh-ı âlem Tanrı'sından âvâz geldi kim "Ol kakdugun gögüs benüm hazînemdür, kendü kudretümle doldursam gerekdür."

Pes Hak teâlâ emriyle hilkat ta'zîmiyle Âdem'ün gevdesine cân girdi. Firiştelere buyurdı. Rızâ suyıla yudılar. Ululuğ ile görüklük tâcın başına urdılar. Ve kerâmet hil'atin geyürüp ve yücelik kürsisini getürüp üzerine oturup halîfe diyü ad virdiler. Yirde gökde halîfesin didiler. Hak sübhânehû ve teâlâ kendü lafzıyla uçmak içinde kendü hazînemsen didi. Vilâyet menşûr virdi. Cümle nesnenün adların ögretdi. Kavluhû teâlâ:

Ve alleme Âdeme'l-esmâe küllehâ sümme aradahüm ale'l-melâiketi.[121]

Firiştelere "sücûd kılun" didi. Kavluhû teâlâ:

Ve iz kulnâ

[120] Hicr, 15/28.
[121] Bakara, 2/31.

nutfeden yarattım." der. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:

"*Kupkuru çamurdan, şekillenmiş balçıktan...*"[260] oldu, kurudu. Önce toprak idi, sonra şekil kazandı. Sonra sayısız yıllar yattı. Sonra Azrail yanına uğradı. Bunun üzerine irkildi, ürktü. Üstüne geldi. Bir müddet baktı. Yürüdü, göğsüne vurdu. "*Ey Allah'ım! Bunun içi boşmuş, bundan hiç hayır gelmeye*" dedi. Âlemlerin sultanı Tanrı'sından nidâ geldi ki: "*O vurduğun göğüs benim hazinemdir. Kendi kudretimle doldursam gerektir.*"

Sonra Hak Teâlâ'nın emriyle yaradılış azametiyle Âdem'in gövdesine can girdi. Meleklere buyurdu. Rıza suyuyla yıkadılar. Büyüklük ve kutluluk tacını başına giydirdiler. Keramet kaftanını giydirip, yücelik kürsüsüne getirip, üzerine oturtup "*halife*" diye ad verdiler. "*Yerde gökte halifesin.*" dediler. Noksan sıfatlardan beri olan Hak Teâlâ kendi sözüyle, "Cennet içinde benim hazinemsin." dedi. Dostluk (velâyet) fermanı verdi. Bütün eşyaların adlarını öğretti. Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:

"*Allah Âdem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları meleklere arz etti...*"[261]

Meleklere "*Secde edin dedi.*" Allah teâlâ şöyle buyurmuştur:

[260] Ayetlerin bir bütün olarak manaları şöyledir: And olsun biz insanı, (pişmiş) kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık. (Hicr, 15/26).
Hani Rabbin meleklere demişti ki: "Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım." (Hicr, 15/28).
(İblis:) Ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattığın bir insana secde edecek değilim, dedi. (Hicr, 15/33)
[261] Bakara, 2/31.

نطفه دن بر آدم قوله تعالى من صلصال من حماء
مسنون اولدي قورودي آو لطپراقا بيردي اندن صورت
اولدي آندن نه حساب بيلّن ياتدي آندن عزرائيل
اوغرادي بلنكلدي اوزكدي اوشتنه كلدي بر زمان
باقدي بوردي كوكسين قاقدي ايتدي الهي بونك
ايچي بوش ايمش هيچ بوندن خير كلميه ديدي پادشاه
عالمڭ تنكري سندن اوزكلدي كيم اول قفد كوزوكوكس
بتم خزينه مدر كندو قدرتله دولدرم تم كركدر پس حق تعالى
امريله خلقت تعظيميله آدمك كوده سنه جان كيردي
فرشته لره بيوردي رضا صوبيله يودلر اولولغ ايله
كور كلك تاجين باشنه اوردیلر و كرامت خلعتين
كيوردب و بوجه لك كرسيسني كتوربا اوزرينه اوتوردب
خليفه ديو آد ويردیلر يرده كوكده خليفه سين
ديدیلر حق سبحانه و تعالى كندو لفظيله اوجماق ايچنده
كندو خزينه مسن ديدي و لايت منشور ويردي جمله
نسنه نك آدلرين اوكرتدي قوله تعالى وعلم آدم
الاسماء كلها ثم عرضهم على الملائكة فرشته
لره سجود قلك ديدي قوله تعالى واذ قال ربك

19b

للملائكة اسجدوا لآدم فسجدوا الا ابليس
ابى واستكبر وكان من الكافرين جان
آندن كوده سنه كيردى آدم قالقدى اوتوردى
آخصردى ايتدى الحمد لله على كل حال ديرى
يعنى شكر اولسون تنكرييه كيم عالملرى بسليجى
ديمك اولور هر حالده و زرينه ديرى تن صوكرندن
اول كلن حركت آخصورمقدر اول دلده كلن كلمه بودر
آندن اول قادر كن فكاندن اجابت كلدى كيم
يرحمك ربك يا آدم ديرى يعنى جنابڭدن سكا رحمت
كلسون ديمك اولور آندن الله تعالى ايتدى يا آدم
عزتم و جلالم حقيچون سنى بو كلمه ايچون يراتدم ديو
حق سبحانه و تعالى بيوردى بو قاريه باق ديرى آدم
باقدى كوردى كيم عرشده لا اله الا الله محمد رسول
الله آدى يازلودر آدم ايتدى كيم لا اله الا الله سنڭ
بيرلكوڭدر محمد رسول الله كيمڭ آديدر ديرى اول
حى القيوم ايتدى كيم يا آدم اول بنم حبيبم سنڭ رسول
اوغلڭدر ديدى آندن آدم صاغ يانڭه باقدى اوچ
لطيف شخص كوردى ايتدى كيم آديكوز نه‌در [illegible]

قنده

li'l-melâiketi's-cüdû li Âdeme fe-secedû illâ iblîse ebâ ve'stekbera ve kâne mine'l-kâfirîn.[122] 19b
Cân andan gevdesine girdi. Âdem kalkdı, oturdı, ahsurdı, eyitdi:
El-hamdü li'llâhi alâ külli hâl. didi. Ya'nî şükr ol Tanrı'ya kim âlemleri besleyici dimek olur, her hâl üzerine, didi. Pes sûretden evvel gelen hareket ahsurmakdur. Evvel dile gelen kelime budur. Andan ol Kâdir-i kün fe kân'dan icâbet geldi kim:
"Yerhamüke rabbüke yâ Âdem" didi. Ya'nî Çalabundan sana rahmet gelsün dimek olur. Andan Allah teâlâ eyitdi: "Yâ Âdem! İzzetüm ve celâlüm hakkı içün seni bu kelime içün yaratdum." didi. Hak sübhânehû ve teâlâ buyurdı: "Yukarı bak." didi. Âdem bakdı, gördi kim arşda: "Lâ ilâhe illâ'llâh Muhammedün Resûlu'llâh"adı yazıludur. Âdem eyitdi kim:
— 'Lâ ilâhe illa'llâh'senün birligündür. 'Muhammedün Resûlu'llâh' kimün adıdur? didi.
Ol Hayyü'l-Kayyûm eyitdi kim:
— Yâ Âdem! Ol benüm habîbüm, senün resûl oğlundur.
didi. Andan Âdem sağ yanına bakdı, üç latîf şahs gördi. Eyitdi kim:
— Adınuz nedür, makâmunuz

[122] Bakara, 2/34.

"Meleklere: 'Âdem'e secde edin' demiştik, hemen secde ettiler: Yalnız İblis diretti, böbürlendi, nankörlerden oldu."[262]
Sonra can gövdesine girdi. Âdem kalktı, oturdu, aksırdı ve dedi: *"Her halde Allah'a hamd olsun."*
Yani şükür, *"Her durumda âlemleri besleyen / rızık veren Tanrı'yadır."* demektir. Öyle ki, şekle girmeden önce gelen hareket aksırmaktır. Önce dile gelen kelime budur. Sonra "ol" dediğinde oldurmaya muktedir olandan cevap geldi ki:
"Rabbin sana rahmet etsin ey Adem!"
Yani Rabbinden sana rahmet gelsin demek olur. Sonra Yüce Allah *'izzetim ve celalim hakkına seni bu kelime için yarattım'* dedi. Noksan sıfatlardan beri olan Hak Teâlâ: *'Yukarı bak'* diye buyurdu. Âdem baktı, gördü ki arşta: *'Allah'tan başka tanrı yoktur, Muhammed Allah'ın elçisidir.'* yazılıdır.
Âdem dedi ki:
- Allah'tan başka Tanrı yoktur, senin birliğindir. Allah'ın elçisi olan Muhammed kimin adıdır?
Hayy ve Kayyûm olan Allah dedi ki:
- Ey Âdem! O benim habîbim, senin peygamber oğlundur.
Sonra Âdem sağ yanına baktı, üç güzel kimse gördü. Dedi ki:
- Adınız nedir? Yeriniz

[262] Bakara, 2/34.

20a kandedür? didi. Birisi eyitdi:
— Adum **akıl**dur, makâmum baş ile beyni arasındadur, didi.
Ve birisi eydür: — Adum **ud u hayâ**dur, makâmum yüz üstindedür, didi.
Ve birisi eyitdi:
— Adum **ilm**dür, makâmum gögüs içindedür, didi. Âdem eyitdi kim:
— Gelün, yirlü yirinüze girün, didi.
Yirlü yirine girüp Âdem râhat oldı. Andan Âdem sol yanına bakdı. Üç bed şahs gördi. Âdem eyitdi:
— Adınuz nedür, makâmuñuz kandedür ve ne nahs kavmsız? Didi.
Biri eydür: — Adum **öyke**dür, makâmum baş ile beyni arasındadur.
Âdem eyitdi:
— Başıla beyni arası akl yiridür. Senün anda yirün yokdur. Didi.
Andan ol şahs eydür: — Ben gelicek akıl gider, didi.
Ve birisi eydür: — Adum tama', makâmum yüz üstündedür, didi.
Andan Âdem eydür:
— Yüz ud u hayâ yiridür. Senün anda yirün yokdur, didi.
Andan ol şahs eydür: — Ben gelicek hayâ gider, didi.
Ve birisi eydür:
— Adum **hased**dür, makâmum gögüs içindedür.
Âdem eydür:
—Gögüs ilm yiridür. Senün anda yirün yokdur, didi.
Ol şahs eydür:
— Ben gelicek ilm gider, didi.
Pes imdi şöyle bilün kim; gümân şeytânundur, îmân Rahmân'undur. Şeytân gelse îmân

neredesdir? Birisi cevap verdi:
- Adım akıldır. Yerim baş ile beyin arasındadır.
- Bir diğeri cevap verdi:
- Adım edeb ve hayâdır. Yerim yüz üstündedir.
- Bir diğeri daha cevap verdi:
- Adım ilimdir. Yerim göğüs içindedir.
- Âdem dedi ki:
- Gelin, yerli yerinize girin. Yerli yerine girince Âdem rahatladı. Sonra sol tarafına baktı üç kötü kimse gördü ve dedi:
- Adınız nedir? Makamınız neredesdir? Ve "Siz ne uğursuz topluluksunuz." dedi. Birisi cevap verdi:
- Adım öfkedir. Yerim baş ile beyin arasındadır. Âdem dedi ki:
- Baş ile beyin arası akıl yeridir. Senin orada yerin yok. Sonra o şahıs dedi ki:
- Ben gelince akıl gider. Bir diğeri dedi ki:
- Adım açgözlülük, yerim yüzün üstündedir. Sonra Âdem der ki:
- Yüz, edep ve hayâ yeridir. Senin orada yerin yoktur. Bunun üzerine o kimse de şöyle der:
- Ben gelince hayâ gider. Bir başkası da der ki:
- Adım kıskançlıktır, yerim göğüs içindedir.
Âdem dedi ki:
- Göğüs ilim yeridir. Senin orada yerin yoktur. Bunun üzerine o şahıs da şöyle der:
- Ben gelince ilim gider.
Hâsılı şimdi şöyle bilin ki, şüphe etmek şeytânîdir. İman ise Rahmânî'dir. Şeytan gelse îmân

باشن ایله مقامم عقلدر آدم ایتدی برسی دیدی در قتنده
دجیادر او آدم ایدر برسی و دیدی در اراسنده بینی
آدم ایتدی برسی و دیدی در اوسننده یوز مقامم
کم ایتدی آدم دیدی در ایچنده کوکس مقامم علمدر
کیروب برسنه برلو دیدی کیرک کوزه بیر بیرلو کلك
اوچ باقدی یانه صول آدم آندن اولری زحمت آدم
قنده مقامکوز آدکوزندر ایتدی آدم کوردی شخص بر
مقامم در اونکه آدم ایدر بری دیدی قوشسز نحس و
بینی باشله ایتدی آدم در اراسنده بینی باشله
اندن دیدی یوقدر یرك اندن سنك یدر یر عقل اراسی
ایدر برسی و دیدی کیدر عقل کلجك ایدرن شخص اول
آدم آندن دیدی در اوستنده یوز مقامم صنع آدم
دیدی یوقدر یرك انده سنك یدر یر دجیا او یوز ایدر
برسی و دیدی کیدر حیا کلجك ایدرن شخص اول آندن
ایدر آدم در ایچنده کوکس مقامم حسددر آدم ایدر
ایدر شخص اول دیدی یوقدر یرك آندن سنك یدر یر علم کوکس
کمان کم بلك شوله مدی کیرو دیدی کیدر علم کلجك ن
ایمان کلسه شیطان رحمانکدر ایمان شیطانکدر

کیدر رحمان کاسه کمان کدر اول دمده پادشاه عالم
تنکریسی دوکمی جانلری حضرتنه عرض قلدی مؤمنلر جانین
صاغنه قویدی وکافرلر جانینی صولنه قودی الله تعالی
اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ دیدی آنلرکه حقه لایقلر ایدی
ایشتدیلر وقولقسزلر ایشتمدیلر ودیلسزلر جواب
ویرمدیلر وبرنیچه لر بلی دیدیلر وبرنیچیسی لا دیدیلر وبر
نیچه سی طنمدیلر ایکی کز حق سبحانه وتعالی **اَلَسْتُ**
بِرَبِّكُمْ دیدی بلی دینلرک برنیچه سی لا دیدیلر و
طنمینلرک برنیچیسی بلی دیدی وبرنیچیسی ینه دنمدی
آنلرکه ایکی کز بلی دیدیلر مسلمین دیرایدیلر ومسلمین
دوغدیلر ومسلمین اولدیلر آنلرکه ایکی کز لا دیدیلر
کافرین دوغدی وکافرین دیرلدی وکافرین اولدی
وآنلرکه اول لا صکره بلی دیدی کافرین دوغدی و
مسلمین دیرلدی ومسلمین اولدی آنلرکه ایکی کز دنمدیلر
القیلردن کمدر آزغونلردر قوله تعالی **اُولٰئِكَ كَا**
الْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيلًا بو آیت آنلرک حقنده کلمشدر
زیرا کیم بونلر حیوانلر کبیدر بلکه دخی یاتلودر هر
چندکه آدم صورتنده در ولیکن آدمیلرک بیرین
ذات ایدرلر ودرزقلرین اکسلدرلر بونلرک جانلری

gider. Rahmân gelse gümân gider. Ol demde pâdişâh-ı âlem Tanrı'sı dükeli cânları hazretine arz kıldı. Mü'minler cânın sağına koydı. Ve kâfirler cânını soluna kodı. Allâh teâlâ: *Elestü bi-rabbiküm.*[123] didi. Anlar ki Hakk'a lâyıklar idi, işitdiler. Ve kulaksızlar işitmediler. Ve dilsizler cevâb virmediler. Ve bir niceler *'belî'* didiler. Bir nicesi '*lâ*' didiler. Ve bir nicesi tınmadılar. İki kez Hak subhânehû teâlâ: *Elestü birabbiküm.*[124] didi, *'belî'* diyenlerün bir nicesi *'lâ'* didiler. Ve tınmayanlarun bir nicesi *'belî'* didi. Ve bir nicesi yine tınmadı. Anlar ki iki kez *'belî'* didiler; müslimîn dirildiler ve müslimîn doğdılar ve müslimîn öldiler. Anlar ki iki kez *'lâ'* didiler; kâfirîn doğdı ve kâfirîn dirildi ve kâfirîn öldi. Ve anlar ki evvel *'lâ'*, sonra *'belî'* didi. Kâfirîn doğdı ve müslimîn dirildi ve müslimîn öldi. Anlar ki iki kez tınmadılar; ılkılardan kemdür, azgunlardur. Kavluhû teâlâ: *Ülâike ke'l-en'âmi bel hüm adal.*[125]

Bu âyet anlarun hakkında gelmişdür: "Zîrâ kim bunlar hayvânlar gibidür. Belki dahi yatludur." Her çend ki âdem sûretindedür, velâkin âdemîlerün yirin dar iderler ve rızkıların eksildürler. Bunlarun cânları

20b

[123] A'râf, 7/172.
[124] A'râf, 7/172.
[125] A'râf, 7/179.

gider. Rahmân gelse şüphe gider. O zaman âlemlerin mutlak sultanı Tanrı bütün canları huzuruna topladı. Mü'minler canını sağına, kâfirler canını soluna koydu. Yüce Allah:

"*Ben sizin rabbiniz değil miyim*?"[263] dedi.

Hakk'a layık olanlar işittiler. Kulaksızlar işitmediler, dilsizler cevap vermediler. Bir kısmı 'evet Rabbimizsin.' dediler. Bir kısmı 'hayır' dediler. Bir kısmı da ses çıkarmadılar. Noksan sıfatlardan münezzeh olan Yüce Allah iki kez "*Ben sizin Rabbiniz değil miyim*?"[264] dedi. "Evet" diyenlerin bir kısmı "hayır" dediler. Cevap vermeyenlerin bir kısmı "evet rabbimizsin" dediler. Bir kısmı yine cevap vermedi. İki kez "evet, rabbimizsin" diyenler. Müslüman olarak doğdular, Müslüman olarak yaşadılar. Ve Müslüman olarak öldüler. İki kez "hayır" diyenler kâfir olarak doğdular, kâfir olarak yaşadılar ve kâfir olarak öldüler. Önce "hayır" sonra, "evet rabbimizsin" diyenler kâfir olarak doğup, Müslüman olarak yaşayıp ve Müslüman olarak öldüler. İki kez sesini çıkarmayan kimseler ise hayvanlardan fenâdır, azgınlardır. Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"*İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da aşağıdırlar.*"[265]

Bu ayet onların hakkında gelmiştir: "*Zira ki bunlar hayvanlar gibidir. Belki daha kötüdürler.*" Her ne kadar insan şeklinde görünseler de, insanların yerini dar eder ve rızıklarını eksiltirler. Bunların canları

[263] A'râf, 7/172.
[264] A'râf, 7/172
[265] A'râf, 7/179.

21a hiçdür. Ve ol kim âdemîlerdür. Çalab celle celâlühû bunca dürlü hil'atlar ile bezedi ve bunca ulu mertebeler virdi. Ve dahi bunca nûr ile bezedi. Pes imdi bunları görüp işidüp anlamayan, veyâhud âdemîler dirildügin dirilmeyen, veyâhud aslın sevmeyen ılkılardan belki dahi kemdür. Zîrâ kim Hak ehlini hayvanlar dahi severler. İzzet iderler ve anlar ki Hakk'ı bilmeye ve Hak ehlin bilmeye. Ilkıdan dahi kemdür. Anın mertebesi *"bel hüm adall"*dür.

Ve haberde şöyle gelmişdür kim Hak subhânehû teâlâ Âdem'ün sol eyegüsinden Havvâ'yı yaratdı. Âdem'e yâr kıldı. Ve doksan karın zürriyyeti doğdı.

Kavluhû teâlâ:

Ve kîle inne Şîte vülide min batnin vâhidin.[126]

Pes Âdem (a.s.) varlığın Şît'e virdi. Doksan karın oğlı ve kızı oldı. Mecmû-ı halâyık bunlardan yayıldı. On oğlı ve on kızı kaldı. Adları; Vehme ve Vedd ve Suvâa ve Yeğûse ve Yeûka ve Hivâa ve Seze ve Nasr ve Abdü'n-nasr ve Hâbîl ve Kâbîl ve Sâlîh. Kavluhû teâlâ:

Ve'tteku'llâhe'llezî tesâelûne bihî ve'l-erhâm.[127]

Er suyına nutfe ve avrat suyına emşâc dirler. Kavluhû teâlâ:

İnnâ halakna'l-insâne min nutfetin emşâcin.[128]

İzâ ete'r-raculü [...] mâün [...] ve'mreetehû fe ye'mura'llâhu teâlâ

[126] Ayet değildir.

[127] Nisâ, 4/1.

[128] İnsân, 76/2.

âdeta bir hiçtir. O insanlardır ki Allah (c. c.) bunca türlü giysiler ile süsledi, bunca yüksek mertebeler verdi ve yine bunca nur ile süsledi, işte şimdi bunları görüp işitip anlamayan yahut insanların yaşadığı gibi yaşamayan yahut aslını sevmeyen hayvanlardan belki daha kötüdür. Zîrâ Hak ehlini hayvanlar dahi severler ve saygı gösterirler. Hakk'ı ve Hak ehlini bilmeyenler, hayvandan daha kötüdür. Onun mertebesi *"Bel hüm adall"* dır.

Haberde şöyle gelmiştir ki: Noksan sıfatlardan berî olan Hak Teâlâ Âdem'in sol kaburga kemiğinden Havvâ'yı yarattı. Âdem'e eş kıldı ve doksan nesil zürriyeti meydana geldi. Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

" ... ve denildi ki, Şît bir batından dünyaya geldi."[266]

Sonra Âdem (a.s.) varlığını Şit'e verdi. Doksan nesil oğlu ve kızı oldu. İnsanoğlunun tamamı bunlardan yayıldı. Adem'in on oğlu ve on kızı kaldı. Adları; Vehme, Vedd, Suvâa, Yeğûse, Yeûka, Hivâa, Seze, Nasr, Abdünnasr, Hâbîl, Kâbîl ve Sâlîh'tir. Şöyle denilmiştir:

"Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının."[267]

Erkek suyuna *nutfe* ve kadın suyuna *emşâc* derler. Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"Doğrusu biz insanı, imtihan etmek için karışık bir nutfeden (erkek ve kadının suları ile döllenmiş yumurtadan) yarattık da onu işitici, görücü yaptık."[268]

[266] Âyet değildir.

[267] Nisâ, 4/1

[268] İnsan, 76/2.

هيچدر واولكيم آدميلردر چلب جل جلاله بونجه دورلو
خلعتلر ايله بزدي وبونجه اولو مرتبه لر ويردي دخي
بونجه نورلر ايله بزدي بس امدي بونلري كورب ايشدوب
آڭلمين وبا خود آدميلر ديرلدوكين ديرلمين وبا خود
اصلين سومين القيلردن بلكه دخي كمدر زيرا الكرم حق
اهلني حيوانلر دخي سورلر عزت ايدرلر وانلر كه حقي
بلميه وحق اهلين بلميه القيدن دخي كمدر انلرك مرتبه
سي **بل هم اضل** در وخبرده شويله كلمشدر كم حق سبحانه
وتعالي آدمك صول ايكوسندن حواي بر تدري آدمه
يار قلدي ودقسان قرين ذريتي دوغدي قوله تعالي
وقيل ان شيث ولد من بطن واحد كبن آدم ع م
واوغلين شيثه ويردي دقسان قرين اوغلي وقزي
اولدي مجموع خلايق بونلردن يايلدي اون اوغلي و
اون قزي قالدي آدلري وهمه وودده وصواع ويغوث
ويعوق وهواع وسر ونصر وعبد النصر وهابيل وقابيل
وصالح قوله تعالي **واتقوا الله الذي تساءلون به و**
الارحام ارصوينه نطفه وعورت صوينه امشاج
ديرلر قوله تعالي **انا خلقنا الانسان من نطفة امشاج**
اذا اتي الرجل ماء وامرأته فبامر الله تعالي الي

الى الملكين اخبطا هنا فيقول الملكين ربنا
هل تريد ان نخلق هاتين النطفتين خلقا قال
الله تعالى اخلقوا يا ملائكتي حاليا سوزدن ترك
يوق ايجز ار ايله عورت صوبي بركسه عرشدن بر سيل اثري
كلور انا كوكسنه دوقونور اول صو انا رحمنه ايندوغلور
قوله تعالى يخرج من بين الصلب والترائب آندن الله
قرما نبله ايكي فرشته واردلر اول قولك قبرندن بر
آووج طپراق كتوردلر اول ايكي صو داغلور قرشدررلر
يوغوردلر قرق كون صاغ الله بيله بردرلو علقه اولور
اندن صول الله بيله ٧ قوله تعالى ثم يحول الى الكافة
اليمين بنه صاغ الله بيله الوب قرق كون دبردررلر
شويله قورلر يطور تا حتى يكرمي كونه دك حاليا
سوزدن ترك يوق جمله انبيا امردن اولكرين ولا
بنياد يان سكوكلرين بره دور وهم اولدكدن صكره
يان سكوكلرين طپراق كيچ بيرز ايكنجي كون شهادت
برمغين بره دوز صاغ قولبله اوچنجي كون باشين
برد صول قولبله دردنجي كون الله بين بره دور بيشنجي
كون صول اياغين برادر التنجي كون صاغ اياغين

دبردرلر
قرق كون
مصنفه
اولور

يدنجي

ile'l-melekeyni ihbetâhümâ. Feyekûlu'l-melekân Rabbenâ hel türîdü en tahluka hâteyni'n-nutfeteyni halkan. Kâla'llâhu teâlâ: ahliku yâ melâiketî! 21b

Hâliyâ sözden terk yok. Kaçan er ile avrat suyı birikse arşdan bir yil eseri gelür. Ana gögsine dokunur. Ol su ana rahmine iner, dağılur.

Kavluhû teâlâ:

Yahrucu min beyni's-sulbi ve't-terâib.[129]

Andan Allâh teâlâ fermâniyle iki firişte varurlar. Ol kulun kabrinden bir avuç toprak getürürler. Ol iki su dağılur, karışdururlar, yoğururlar, kırk gün sağ elleriyle debredirler, alaka olur. Andan sol elleriyle debredirler, kırk gün mudga olur.

Kavluhû teâlâ:

Sümme yuhavvilü[hâ] ilâ keffeti'l-yümnâ.[130]

Yine sağ elleriyle alup kırk gün debredürler. Şöyle korlar, yatur, tâ hattâ yigirmi güne degin.

Hâliyâ sözden terk yok. Cümle endâmlardan öñdin evvel bünyâd yan süñüklerin yaradur. Ve hem öldükden sonra yan süñüklerin toprak giç yir. İkinci gün şehâdet barmağın yaradur sağ kolıyla. Üçünci gün başın yaradur sol kolıyla. Dördünci ellerin yaradur. Beşinci gün sol ayağın yaradur. Altıncı gün sağ ayağın

[129] Târık, 86/7.
[130] Ayet değildir.

(*Erkek hanımına yaklaşınca ondan bir su, hanımından da bir su çıkar. Allah iki meleğe bunları karıştırmasını emr eder. Onlar da, "Yâ Rabbi! Bu iki nutfeden insan yaratmak istiyor musun?" diye sorarlar. Allah Teâla da, "Yaratacağım ey melekler." buyurur.*)

Şimdi sözü bırakmak yok. Erkek suyu ile kadın suyu ne zaman karışsa arştan bir yel eser gelir, ana göğsüne dokunur. O su ana rahmine iner, dağılır. Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"*Bel ile kaburga kemikleri arasından çıkan (bir sudan)*."[269]

Sonra Yüce Allah'ın emriyle iki melek varırlar. O kulun kabrinden bir avuç toprak getirirler. O iki su dağılır. Karıştırırlar, yoğururlar, kırk gün sağ elleriyle hareket ettirirler, döllenmiş ve rahim duvarına yapışmış yumurta (***alaka***) olur. Sonra kırk gün sol elleriyle hareket ettirirler, canlı et parçası (***mudga***) olur. Allah Teâla şöyle buyurmuştur:

"*Sonra onu sağ avucu içine döndürür*"[270]

Yine sağ elleriyle alıp kırk gün kımıldatırlar. Öylece bırakırlar, yirmi gün kadar yatar.

Söze devam edelim: Bütün vücudu yaratmadan önce yan kemiklerini yaratır. Çünkü öldükten sonra en son yan kemikler toprağa karışır. İkinci gün, sağ koluyla şehâdet parmağını yaratır. Üçüncü gün başıyla sol kolunu yaratır. Dördüncü gün ellerini yaratır. Beşinci gün sol ayağını yaratır. Altıncı gün sağ ayağını

[269] Târık, 86/6,7.
[270] Ayet değildir.

22a yaradur. Yedinci gün üç yüz altmış damarları yaradur. Yarusı debrenür. ve yarusı debrenmez. Yarusında kan ve yarusında yil olur. Kaçan kim debrenmez damarları debrense sayruluk olur. Sekizinci gün yedi yüz kırk pâre süñüklerin yaradur. Dokuzuncu gün yüz biñ yigirmi dört kıl yaradur. Andan sonra Hak subhânehû ve teâlâ dört firişte virdi. Birisi açluğın ve birisi bedbahtluğın yazar. Ve birisi rızkın yazar. Ve birisi başına gelecek vâkı'aları yazar. Ve onuncu gün cân girdi. Çünki pes ay gün tamâm oldı.

Nakl:

İzâ dehale'r-rûhu yeteharrekü ['l-veledü] fî batni ümmihî.

Ya'nî kaçan cân girse oğlan ana rahminde hareket eyler, debrenür. Andan Hak sübhânehû ve teâlâ ana yağrın oğlana mihrâb buyurdı, secde kılur. Ol secde berekâtından anası degme lokmayı yimez olur.

Zîrâ bu işler ve bu ululuklar âdeme cân sebebindendür. Pes çünkim bu azametler âdeme olur.

Hâliyâ sözden terk yok. Çünki cânile akıl geldügi gün menşûr olur. Çalab Tanrı tamâm eyledi.

Ammâ bunda üç ma'nî vardur. Bu üç ma'nî kimde kim olsa akıl tamâm olur. Her kimde ki yoksa aklı yokdur.

Pes evvel kendüzin bilmek. İkinci toprak

yaratır. Yedinci gün üç yüz altmış damarını yaratır; onların yarısı hareket eder; yarısı hareket etmez. Yarısında kan, yarısında rüzgâr olur. Ne zaman ki, hareket etmez, damarları hareket etse hastalık olur. Sekizinci gün yedi yüz kırk parça kemiklerini yaratır. Dokuzuncu gün yüzbin yirmidört kıl yaratır. Ondan sonra noksan sıfatlardan münezzeh olan Hak Teâlâ dört melek görevlendirir. Birisi açlığını, birisi kötü talihini yazar. Birisi rızkını yazar ve birisi de başına gelecek olayları yazar. Onuncu gün can girer. Çünkü artık ay gün tamam oldu. Nakil:

"Ruh girdiği zaman çocuk anne karnında hareket eder."[271]

Yani her ne zaman can girse çocuk ana rahminde hareket eder, kımıldar. Her türlü noksanlıklardan beri olan Hak Teâlâ ana bağrını çocuğa mihrab olmasını emretti. Çünkü çocuk secde yapar. O secde bereketinden anası her lokmayı yiyemez olur.

Çünkü bu işler ve bu yücelikler insana can verilmesi sebebiyledir. Bütün bu büyüklükler insan için olur.

Şimdi sözü bırakmadan devam edelim. Çünkü Cenab-ı Hak can ile akılı da verdiği gün artık insanın yaratılmasının fermânı çıkmıştır. Cenâb-ı Allah insanın yaratılmasını böylece tamamlamış olur.

Bu yaratmada üç mâna vardır. Bu üç mâna kimde olursa akıl tamam olur. Her kimde yoksa aklı yoktur.

Bunlar da önce kendini bilmek, ikincisi

271 Ayet değildir.

برادر بدنجى كون اوچيوز اللتمشدر مرلرى برادر
يارُوسي دبر نور و يارُوسي دبر عز يارُوسنده قان
و يارُوسنده بيل اولور قچن كيم دبر عز دمرلري
دبرنسه صيرولق اولور سكزنجى كون بدي يوز قرق
يارة اسكوملرين بره دردو تو زنجى كون يوزسك بكرمي
دورت قيل بره در آندن صكره حق سبحانه و تعالى
دورت فرشته و يردي بيرسي احلاقيني و بيرسي
بدبخت لغين يازر و برسي رزقين يازر و برسي
باشنه كليجك واقعه لري يازر واوتجى كون جان
كيردي جونكه بش اي كون تمام اولدي **نقل اذا**
دخل الروح يتحرك في بطن امه يعني قچن جان
كيرسه اوغلن آنا رحمنده حركت ايلر دبر نور آندن
حق سبحانه و تعالى انا يغرين اوغلانه محراب ايوردي
سجده قلور اول سجده بركاتندن انا بي ذكيه لقمه بين
اولور زيرا بو ايشلر و بو اولولقلر آدمه جان سببندن
دربس جونكيم بو نظمتلر آدمه اولور حطايا سوزدن
ترك يوق جونكه اذا غسل كار و كجرلري منشور اولور
يلت [illegible] تمام آيادي اما بشنده اوچ معني وار دردر
اول معني [illegible] اولنسه عقل تمام اولور هر [illegible]
قسمه عقلي [illegible] اول [illegible]

اولمق اوچنجی قبری یورت قلمق ایسن بو اوچ نسنه کمنن که
اولسه کی اولو کمسنه در قال النبی علیه السلام **العقل**
میزان الله فی الارض معنیسی بودر کی عقل بین
یوزنده تنکری بیلک ترازوسیدر بین یوزنده عقل ترازوسندن
اوزکه نسنه یوقدر وهم ایو یرمز سجن عقلدر عزیز
من عقل دورت دورلو نوردندر اول ای نوردندر
ایکنجی کون نوریدن اوچنجی سدرة المنتهی نوریدن
دوردنجی عرش نوریدن پس انک ایچون صورة ایچنده
عقل سلطاندر وکوکل ایچنده راحتلقدر ودخی ادمی
بونجه کرامت وبونجه خلعت جلت تنکری دخی
عقل برکاتندن ویردی پس امری کمک که کوکلنده
عقل نوری وار ایسه فیها والا کیم یوق ایسه کندیه
دخی خیری یوقدر جلت تنکری قتنده بری یوقدر خبرده
شویله کلمشدر که جلت تنکری اوچ قراکلوکی
اوچ نسنه ایله ایدین قلدی اول دنیا قراکلوغنی
ای کون یلدوزلر نوری ایله ایدین قلدی وهم ادمی
اوچ قراکلغدن یرتدی بنه اوچ نسنه ایله ایدین
قیلدی اول عقل نوری ایله ایکنجی علم نوری ایله اوچنجی معرفت

olmak. Üçüncü kabri yurt kılmak. Pes bu üç nesne kimde ki olsa key ulu kimesnedür. Kâle'n-nebiyyü (a.s.): 22b

el-Aklü mîzânu'llâhi fi'l-ardi.[131]

Ma'nisi budur ki akl yir yüzinde Tanrı'nun terâzüsidür. Yir yüzinde akl terâzüsinden özge nesne yokdur. Ve hem eyü, yaramaz seçen akldur.

Azîz-i men! Akl dört dürlü nûrdandur: Evvel, ay nûr[ın]dandur. İkinci, gün nûrından, üçünci, *sidretü'l-müntehâ* nûrındandur. Dördinci, arş nûrından.

Pes anun içün sûret içinde akl sultândur ve gönül içinde râhatlukdur. Ve dahi âdeme bunca kerâmet ve bunca hil'at Çalab Tanrı dükeli akıl berekâtından virdi.

Pes imdi kimün ki gönlinde akıl nûrı var ise febihâ. Ve illâ kim yok ise kendüye dahi hayrı yokdur. Çalab Tanrı katında yiri yokdur.

Haberde şöyle gelmişdür ki; Çalab Tanrı üç karanluğı üç nesne ile aydın kıldı. Evvel dünyâ karanluğından ay, gün, yılduzlar nûrıyla aydın kıldı. Ve hem Âdem'i üç karanlukdan yaratdı. Yine üç nesne ile aydın kıldı. Evvel akıl nûrıyla, ikinci ilm nûrıyla, üçüncü ma'rifet

[131] Hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

toprak olmak, üçüncüsü kabri mesken edinmektir. Artık bu üç şey kimde varsa o kişi çok büyük kimsedir. Peygamber (a.s.) buyurdu:

"*Akıl yeryüzünde Allah'ın terazisidir.*"[272]

Manası budur ki; akıl yeryüzünde Tanrı'nın terazisidir. Yeryüzünde akıl terazisinden başka hiçbir şey yoktur. İyiyi ve kötüyü seçen akıldır.

Ey azizim! Akıl dört türlü nurdandır. İlki ay nurundandır. İkinci gün nurundan, üçüncü sidretü'l- müntehâ nurundan, dördüncü arş nurundandır.

Şimdi onun için insanın sureti içinde akıl sultandır ve gönül içinde de rahatlıktır. Bundan başka Cenab-ı Hak insana bunca nimet ve bunca giysiyi akıl sahibi olması sebebiyle vermiştir.

O halde şimdi kimin ki gönlünde akıl nuru var ise iyi; eğer yok ise kendisine dahi faydası yoktur. Onun Cenab-ı Hak katında da yeri yoktur.

Haberde şöyle gelmiştir ki:

Cenab-ı Hak üç karanlığı üç şey ile aydınlık kıldı. Birincisi dünya karanlığını ay, gün ve yıldızların ışığıyla aydın kıldı. Ve yine insanı üç karanlıktan yarattı. Yine üç nesne ile aydın kıldı. İlk önce, akıl nuruyla, ikinci olarak ilim nuruyla, üçüncü olarak marifet

[272] Hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

23a nûrıyla aydın kıldı.
Pes imdi akıl aya benzer. Ay gün dolınur. İlim okunur; ammâ degme kez hâtırda kalmaz. Kimün ki ma'rifet gönlinde olsa tâ hattâ ölüp sine girince hâtırından gitmez. Belki sinde dahi fâidesi vardur. Ol ârifler sultânı Seyyid Sa'deddin birkaç beyit buyurur:

Yir yüzü etüm tenüm
Akar sulardurur kanum
Tahkîk burcından doğar
Uyanmaz benüm günüm

Güneş günde bir burcdan doğar, kalan burclar mahrûm kalurlar. Akıllu gönüllerde üç yüz altmış altı burc vardur. Ve hem sekiz kal'a vardur. Rahmânidür. Degme kal'anün yüz bin burcı vardur. Ma'rifet cümlesinün üstine müvekkeldür. Pes dükeli burca irer. Hergiz bir burc mahrûm kalmaz. Ve her çend kim gün doğar nûrı yire dokunur. Velâkin ma'rifetlü gönüllerün nûrı arşdan yücedür.
Ol Hayyü'l-Kayyûm eydür:
"İy kullarum! Arzunuz uçmakdur. Bekçisi Rıdvân'dur. Hiç nesne harâb olmaz. Ve ma'rifetlü gönüllerün bekçisi benven. Hiç ola mı şeytân ana yol bula. Zîrâ ma'rifetlü gönül benüm hazînemdür. Ve hem nazar-gâhumdur. Ve hem akıl aya benzer. Hem artar hem eksilür. Lâkin akl tamâm olıcak ne artar ve ne eksilür. Ve hem âimlere atadan ve anadan pek hürmet idün.

nuruyla aydın kıldı.
Hâsılı akıl aya benzer. Ay ve güneş batar, ilim okunur ama çoğu kez hatırda kalmaz. Kimin gönlünde ma'rifet olsa; ölüp kabre girse de hatırından gitmez. Belki kabirde dahi faydası vardır. O arifler sultanı Seyyid Saadettin birkaç beyit söyler:

Yeryüzü etim, bedenim
Akarsulardır kanım
Hakikat burcundan doğar
Benim güneşim uyanmaz

Güneş günde bir burçtan doğar, kalan diğer burçlar mahrum kalırlar. Akıllı gönüllerde üç yüz altmış altı burç vardır. Ve yine sekiz Rahmânî kale vardır. Her bir kalenin yüz bin burcu vardır. Ma'rifet cümlesinin üstünde görevlidir. Bundan dolayı bütün burçlara erişir. Asla bir burç mahrum kalmaz. Her ne vakit güneş doğarsa nuru yere dokunur. Ancak ma'rifetli gönüllerin nuru arştan yücedir.
Hayat veren ve varlığı kendinden olan Allah buyurur ki:
" Ey kullarım! Sizin dileğiniz cennettir, bekçisi Rıdvan'dır. Hiçbir şey harap olmaz. Ma'rifetli gönüllerin bekçisi benim. Şeytan hiç ona yol bulabilir mi? Zira ma'rifetli gönül benim hazinemdir. Ve benim seyir yerimdir.
Ve yine akıl aya benzer, hem artar hem eksilir. Fakat akıl tamam olunca ne artar ne eksilir.
Ve yine âlimlere ana-babadan daha çok saygı gösterin.

نوریله آیدین قلدی بن امری عقل آینه بڭزر ای کون دولنور
علم اوقنور اما دکمه کز خاطرده قالمز کمک که معرفت
کوکلنده اولسه تا حجی اولوب سینه کبرنجه خاطرندن
کیتمز بلکه سینه‌ده دخی فایده سی واردر اولعارفلرڭ
سلطانی سید سعد الدین برقچ بیت بیوردنبر بوزی
آتمش تنم آقر صولرده رقانم تحقیق بوزجندن دوغر
اویمز بنم کنم کنش کوننده بن بوزجدن دوغر قلان
بوزجلن محروم قلورلر عقللو کوکللرده اوج یوز آلتمش
آلتی بورج واردر وهم سکز قلعه واردر رحمانندر دکمه
قلعه‌نڭ بوزبیك بورجی واردر معرفت جمله سنڭ اوستنه
موکلدر بش دوکلی بورجه ایرر هرکیز بن بورج محروم
قالمز وه رحجند کم کون طوغر نوری یته دوقنور ولکن
معرفتلو کوکللرڭ نوری عرشدن بوجدر اولحی القیوم
ایدر ای قوللروم آرزو کوزاوجاقدن بکجسی رضوان در
هیچ نسنه خراب اولمز و معرفتلو کوکللرڭ بکجسی بن
هیچ اولمیه شیطان اکا یول بوله زیرا معرفتلو کوکل بنم
خزینه‌مدر و هم نظرکاهمدر و هم عقل آینه بڭزر هم
آرتر هم اکسلور نیکن عقل تمام اولیجق نه آرتر نه
اکسلور و هم علمله آنادن و آنادن بك حرمت ایدك

ذیرا كیم آتا آناء یا الجهلا ین دنیا بلاسندن كارلر و عالملر
مسلمانلری آخرت بلاسندن و اودندن صقنارلر و قال
النبي عم **أهل العلم أهل الخاصة فائدة** یعنی فل
عملك فی مجموع خاصه عامه فائده سی وار دیر حق سبحانه و تعا
ابدر دعا دیلرسكوز قبول قلم دیر قوله تعالى **أمن يجيب**
المضطر إذا دعاه حق سبحانه و تعالى ابدر بنر ابرا اقدره
و نه یقیننده ایشتك هر قنده اولورسكوز بیلمله اولك
دیر قوله تعالى **فإني قريب أجيب دعوة الداع إذا**
دعان پس سزلره سزدن یقینم هر كیم بنی یقین بیله
هر كیز نومید اولمیه هر كیمك كیم اوسنك مشكی
اولسه لطیف رایحه سز اولمز امری هر كیم كه یقین
اولسه هر كیز نومید اولمز بن امدی اجابت قلام دیر
قوله تعالى **ادعوني أستجب لكم** پس برنجی كافردین
دشماندر و برنجی كافرتن دشماندر و برنجی كافر الا
دشماندر و كافردن قتی دشمان ابلیس علیه اللعنه دیر
كیم كیشی مطیعلكدن و تواضعلكدن یوز طامویه
واجب ایلر و اكر سن كافری اولدورسك غازی
اولورسن و اكر سن اولورسك شهید اولورسن و هم
شهیدلرك مرتبه سی پیغمبرلرك مرتبه سندن بیش
مرتبه آز توقدر اول ایچوك پیغمبرلرك دونی جیعردلر

و شهیدلر

Zîrâ kim, ata, ana, ayalcukların dünyâ belâsından beklerler. Ve âlimler müslümânları âhiret belâsından ve odından saklarlar. 23b
Kâle'n-nebiyyü (a.s.):
Ehlü'l-ilmi [ilâ] ehli'l-hâssati [ve'l-âmmeti] fâideten[132]
Ya'nî ehl-i ilmün mecmû'-ı hâssa, âmma fâidesi vardur.
Hak sübhânehû ve teâlâ eydür: "Du'â dilersenüz kabûl kılam" dir. Kavluhû teâlâ:
Emmen yücîbü'l-muztarru izâ deâhu.[133]
Hak sübhânehû teâlâ eydür: "*Ne ırakda ve ne yakında isten. Her kanda olursanuz benümle olun*" dir. Kavluhû teâlâ:
Fe innî kạrîbün ücîbü da'veti'd-dâ'i izâ de'ânî.[134]
Pes sizlere sizden yakînem. Her kim beni yakîn bile, hergiz nevmîd olmaya. Her kimün kim donınun mişki olsa, latîf râihasız olmaz. İmdi her kim ilme yakın olsa latîf râihasız olmaz. İmdi her kim ilme yakın olsa hergiz nevmîd olmaz. Pes imdi icâbet kılayım dir. Kavluhû teâlâ:
Ud'ûnî estecib leküm.[135]
Pes bir nice kâfir dîn düşmânıdur. Ve bir nice kâfir ten düşmânıdur. Ve bir nice kâfir mâl düşmânıdur. Ve kâfirden katı düşmân İblîs alyehi'l-la'ne. Zîrâ kim kişiyi mutî'lükden ve tevâzu'lükden yuyar, tamuya vâcib eyler. Ve eğer sen kâfiri öldürürsen gâzî olursan; ve eğer ölürsen şehîd olursan. Ve hem şehîdlerün mertebesi peygamberlerün mertebesinden **biş mertebe** artukdur:
Evvel, ölicek peygamberlerün donın çıkardılar

[132] Hadis kaynaklarında bulunamamıştır.
[133] Sâffât, 37/62.
[134] Bakara, 2/186.
[135] Mü'min, 40/60.

Zîrâ ana-baba çocuklarını dünya belâlarından korur, âlimler ise Müslümanları ahiret belâsından ve ateşinden saklarlar."
Peygamber a.s. buyurdu:
"İlim ehli halka ve aydın kimselere faydalı kimselerdir."[273]
Yani ilim ehlinin havas ve avam bütün herkese faydası vardır. Noksanlıklardan beri olan Hak Teâlâ buyurur: "*Dua edin, kabul edeyim*"[274] der. Yüce Allah'ın sözüdür:
" Yahut duâ ettiği zaman darda kalmışa kim yetişiyor..."[275]
Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, *"İster yakında isterseniz uzakta, her nerede olursanız, benimle olun."* der. Cenab-ı Hak şöyle buyurur: *"Ben (onlara) yakınım. Duâ eden, bana duâ ettiği zaman onun duâsına karşılık veririm."*[276]
Bundan şu anlaşılır: Öyle ise sizlere sizden daha yakınım. Her kim beni yakınında bilse asla ümitsiz olmaz. Her kimin ki elbisesinin kokusu olsa hoş kokusuz olmaz. Şimdi her kim gerçek bilgi sahibi olsa hoş kokusuz olmaz. Öyleyse her kim gerçek bilgi sahibi olsa asla ümitsiz olmaz. Artık şimdi kabul edeyim der.
Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "*Bana dua edin, kabul edeyim.*"[277]
Birçok kâfir din düşmanıdır, birçoğu beden düşmanıdır. Bir kısmı da mal düşmanıdır. Ve kâfirden daha şiddetli düşman ise -lanet üzerine olsun- şeytandır. Zira kişiyi itaatkârlıktan ve alçakgönüllülükten uzaklaştırır. Cehenneme gitmesini zorunlu hale getirir. Sen eğer kâfiri öldürürsen gazi olursun ve ölürsen şehit olursun.
Şehitlerin derecesi peygamberlerin derecesinden beş bakımdan farklıdır:
Birincisi, öldüğü zaman peygamberlerin elbiselerini çıkardılar,

[273] Hadis kaynaklarında bulunamamıştır.
[274] Mü'min, 40/60.
[275] Sâffât, 37/62.
[276] Bakara, 2/186.
[277] Mü'min, 40/60.

24a ve şehîdlerün çıkarmadılar.
İkinci, peygamberleri yudılar, şehîdleri yumadılar.
Üçünci, peygamberleri kefene sardılar, şehîdleri sarmadılar.
Dördinci, peygamberler ölicek âhiretde şefâ'at iderler, uçmağa iledürler. Şehîdleri hemân ol hînde uçmağa iledürler.
Beşinci, peygamberleri yılda bir kez ziyâret iderler, şehîdleri her gün ziyâret iderler.
Ve hem kâfir ulu düşmândur âdemîlere. Ammâ ulu düşmân oldur ki; evvel, hevâ ve hevesdür. İkinci, kibr ü dalâletdür. Üçünci, kulmaşlukdur ve yalancılukdur. Pes bu üç fi'l iblîse ortakdur. Ve hem mü'minem diyenleri yoldan çıkarur. Ve hem kibr dilegi doyınca yimekdür. Hakk'a mutî' olmamakdur. Ve hem yalancıluk dilegi gıybet ve kahkaha ve masharalukdur. Ve kendü aybın gözlemeyüp ayruklar aybın gözlemekdür.
Pes imdi iblîsi gördün ve işitdün, kimde ise, ol kimse hemân iblisdür. Ve her kimde ki yok ise hâssakîdür.
Hak sübhânehû ve teâlâ buyurur: Hevâ ve hevesi terk idün kıyâmet korkusıçün. Kavluhû teâlâ:
Ve inne minküm illâ vâridühâ.[136]
Ve hem Çalab Tanrı'nun dilegin yirine

[136] Meryem, 19/71.

şehitlerin çıkarmadılar.
İkincisi, peygamberleri yıkadılar, şehitleri yıkamadılar.
Üçüncüsü, peygamberleri kefene sardılar şehitleri sarmadılar.
Dördüncüsü, peygamberler öldüğünde ahirette şefaat ederler, sonra (ümmetlerini) cennete götürürler. Şehitler, hemen şehit edildikleri anda cennete götürülürler.
Beşincisi, peygamberleri yılda bir kez ziyaret ederler, şehitleri her gün ziyaret ederler.
Ve yine kâfirler, insanlar için büyük düşmandır. Büyük düşman odur ki; ilki nefsanî istek ve arzulardır. İkincisi kibir ve sapıklıktır. Üçüncüsü hilekârlık ve yalancılıktır. İşte bu üç fiil şeytana ortaktır. "Mü'minim" diyenleri yoldan çıkarır. Ve yine kibrin isteği, doyuncaya kadar yemektir; Hakk'a itaat etmemektir. Yalancılığın isteği, çekiştirme, kahkaha ve maskaralık; kendi ayıbını görmeyip başkalarının ayıbını gözlemektir.
Öyleyse artık şeytanı gördün ve işittin. Kimin içinde ise o kimse de şeytandır. Kimin içinde de yok ise o has kişidir.
Noksanlıklardan beri olan Hak Teâlâ buyurur:
"Kıyamet korkusu için nefsanî istek ve arzuları terk edin."
Allah teâlâ şöyle buyurur:
"İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur."[278]
Yine cehennem korkusu için Cenab-ı Hakk'ın isteklerini yerine

[278] Meryem, 19/71.

وشهیدلرك چیقرمدلر اکنجی پیغمبرلری بودیلر شهیدلری
یومدیلر اوچنجی پیغمبرلری کفنه صاردیلر شهیدلری
صارمدیلر دردنجی پیغمبرلر اوبجك آخرتده شفاعت
ایدرلر اوجماغه ایلدرلر شهیدلری همان اول حینده
اوجماغه ایلدرلر بشنجی پیغمبرلری ییلده بر کز زیارت
ایدرلر شهیدلری هر کون زیارت ایدرلر وهم کافر
اولودشماندر آدمیلره اما اولودشمان اولدرکه اول
هوا وهوسدر اکنجی کبر ضلالتدر اوچنجی قولماشلقدر
ویلانجیلقدر بش بو اوچ فعل ابلیسه اورتاقدر و
هم مؤمن دینلری بولرن چیقاردر وهم کبر
دیلکی دونجه عمکدر حقه مطیع اولمقدر وهم
یلانجیلق دیلکی غیبت وقهقهه ومسخرلوقدر
وکندو عیبن کورمیوب ایرقلر عیبین کورمکدر
پس امدی ابلیس کوردك واپشتدك کمده ایسه
اولکمسه همان ابلیسدر وهرکمده که یوق ایسه
خاصکیدر حق سبحانه وتعالی بیورر هوا وهوسی ترك
ایدك قیامت قوپسون قوله تعالی وان منکم
الا واردها ودهر جلك تنکر ینك دیلکن بر ینه

24b

گورك داخی قورقسیجون قوله تعالی وان جهنم
لموعدهم اجمعین وهم شیطانه اویمك تنكری
قورقسیجون قوله تعالی ان الشیطان لكم عدوا
فاتخذوه عدوا وهم دنیا سومك بغایت اولو
نقصانلدور قال النبی عم حب الدنیا رأس كل خطیئة
ترك الدنیا رأس كل عبادة قوله تعالی فاما
من طغی وآثر الحیوة الدنیا فان الجحیم هی
المأوی وهم دنیایی سومك الله تعالی خوشنود
لغین بولمقدر باقی كلام مبارك وخبرلو سوزلر
قرآن تفسیرنده وحدیث نبویده
كتورر تمت

بسم الله الرحمن الرحیم نام این كتاب دلكشاست
در تاریخ نه صد پیغامبر این كتاب را درویش تصنیف
كرد در ولایت روم در شهر قسطنطنیه است در زمان
امیر اسفندیار والله اعلم بالصواب

كل ای كند حالنه یول بولنلر   معنی كند مقدارین بلنلر
اربشنلر بو وحدت منزلنه   جانو باش ترك ایدنلر عشق یولنه
معانی بحرینه سیران ایدنلر   وجودی قطره سین عمان ایدنلر

getürün damu korkusıçün. Kavluhû teâlâ:

Ve inne cehenneme le mev'idühüm ecma'în.[137]

Ve hem şeytâna uyman Tanrı korkusıyçün. Kavluhû teâlâ:

İnne'ş-şeytâne leküm adüvvün fe'ttehizûhu aduvvâ.[138]

Ve hem dünyâ sevmek be-gâyet ulu noksân'dur. Kâle'n-nebiyyü:

Hubbü'd-dünyâ re'sü külli hatîetin [ve] terkü'd-dünyâ re'sü külli ibâdetin.[139]

Kavluhû teâlâ:

Fe emmâ men tağâ ve âsera'l-hayâte'd-dünyâ fe inne'l-cahîme hiye'l-me'vâ.[140]

Ve hem dünyâyı sevmemek, Allâh teâlâ hoşnudlığın bulmakdur.

Bâkî kelâm mübârek ve hayrlu sözler Kur'ân tefsîrinde ve hadîs-i nebevîde getürür.

[137] Hicr, 15/43.
[138] Fâtır, 35/6.
[139] Bu rivayet hakkında bkz., el-Aclûnî, a.g.e., c. I, s. 344-345.
[140] Nâziât, 79/37.

getirin. Allah teâlâ şöyle buyurur:

"Cehennem o (şeytâna uya)nların hepsinin buluşma yeridir."[279]

Ve Tanrı'dan korkuyorsanız şeytana uymayın. Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur:

"Şeytân, sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman tutun."[280]

Ve yine dünyayı sevmek son derece büyük eksikliktir. Hz. Peygamber buyurdu:

"Dünya sevgisi bütün günahların başıdır; dünyayı terk de bütün ibadetlerin başıdır."[281]

Allah teâlâ şöyle buyurur:

"Artık kim azmışsa ve dünya hayatını ahirete tercih etmişse, şüphesiz cehennem (onun için) tek barınaktır."[282]

Ve hem dünyayı sevmemek Yüce Allah'ın hoşnutluğunu bulmaktır.

Bâkî kelam, kutlu ve hayırlı sözler Kur'an tefsirinde ve Peygamber hadislerinde nakledilir.

[279] Hicr, 15/43.
[280] Fâtır, 35/6.
[281] Bu rivayet hakkında bkz. El-Aclûnî, a.g.e., c. I., s. 344-345.
[282] Nâziât, 79/37.

İndeks

Kaynak Kişi:
Veliyettin Hürrem Ulusoy
(Hacı Bektâş Velî evlâdı, çelebi)

Veliyettin Hürrem Ulusoy 01.02.1942 tarihinde Hacıbektaş'ta dünyaya geldi. Babasının adı Feyzullah, annesinin adı Emine Fitnat'tır. İlk ve ortaokulu Hacıbektaş'ta bitirdi. Liseyi yatılı olarak Kayseri'de okudu. Liseyi bitirdikten sonra, yurtdışı sınavlarına girerek l962 yılında Almanya'ya gitti. Orada mimarlık tahsili yaptıktan sonra, Almanya'da beş yıl mimar olarak çalıştı. 1974 yılında Türkiye'ye döndü. Askerlik hizmetinden sonra, bir yıl Sosyal Sigortalar Kurumu Yapı İşleri Daire Başkanlığı'nda görev yaptı. Hacıbektaş Belediyesi'nin teklifi üzerine Hacıbektaş'a dönerek, Belediye Fen İşleri Müdürlüğü'ne atandı. 2002 yılına kadar bu görevde çalışan Veliyettin Hürrem Ulusoy oradan emekli oldu.

Elinizdeki yazma eser Hacıbektaş'tan (Veliyettin Ulusoy'un evinden) Urfa Kısas Köyü'nden Hamdullah Baba'nın (Aykut) babası Ahmet Baba'ya emanet edilmiştir. Daha sonra Hamdullah Baba eseri tekrar Veliyettin Ulusoy'a iade etmiştir.